

๓
๖๘๐๔๓๐

บทพระราชนิพนธ์
ใน

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

เรื่อง “เมืองอียิปต์”

พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

ม.ล.วิท อัครเสนา

ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส

วันพุธ ที่ ๑๒ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๑๗

With the Compliments

27 R.R. 2557

รำลึกในพระมหากรุณาธิคุณ

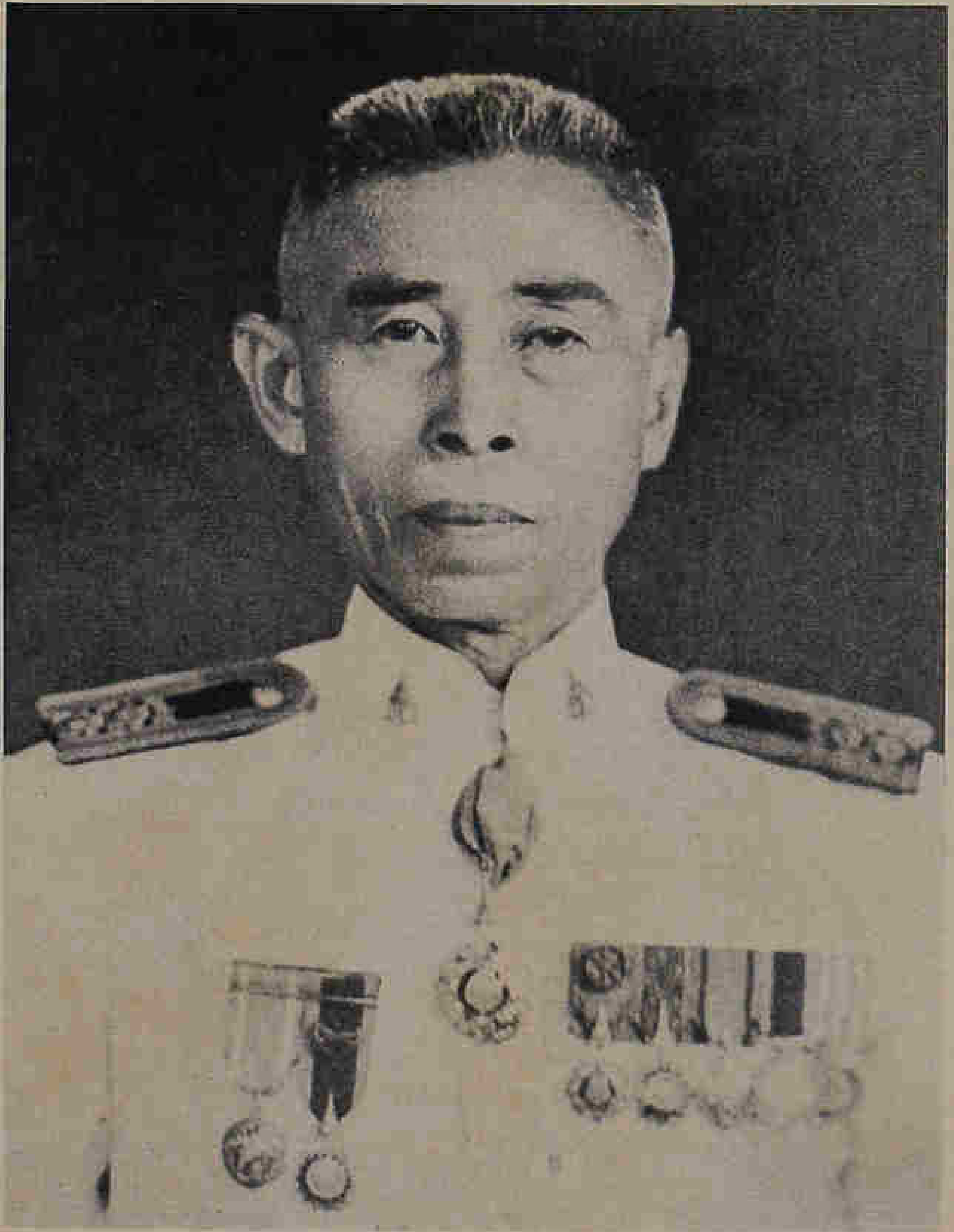
ตามที่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม พระราชทานพระบรมราชานุญาตแก่สห ม.ล. วิท อิศรเสนา ลำดับมานั้น จนถึงวันพระราชทานเพลิงศพ

ทั้งนี้ นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณและเกียรติยศอันสูงสุดแก่ ม.ล. วิท อิศรเสนา และวงศ์ตระกูลโดยแท้ ข้าพระพุทธเจ้าทุกคน จึงขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาสกราบทวยบังคมใต้เบื้องยุคลบาททั้งสองพระองค์ด้วยความรู้สึกสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้นหาที่สุดมิได้.

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ

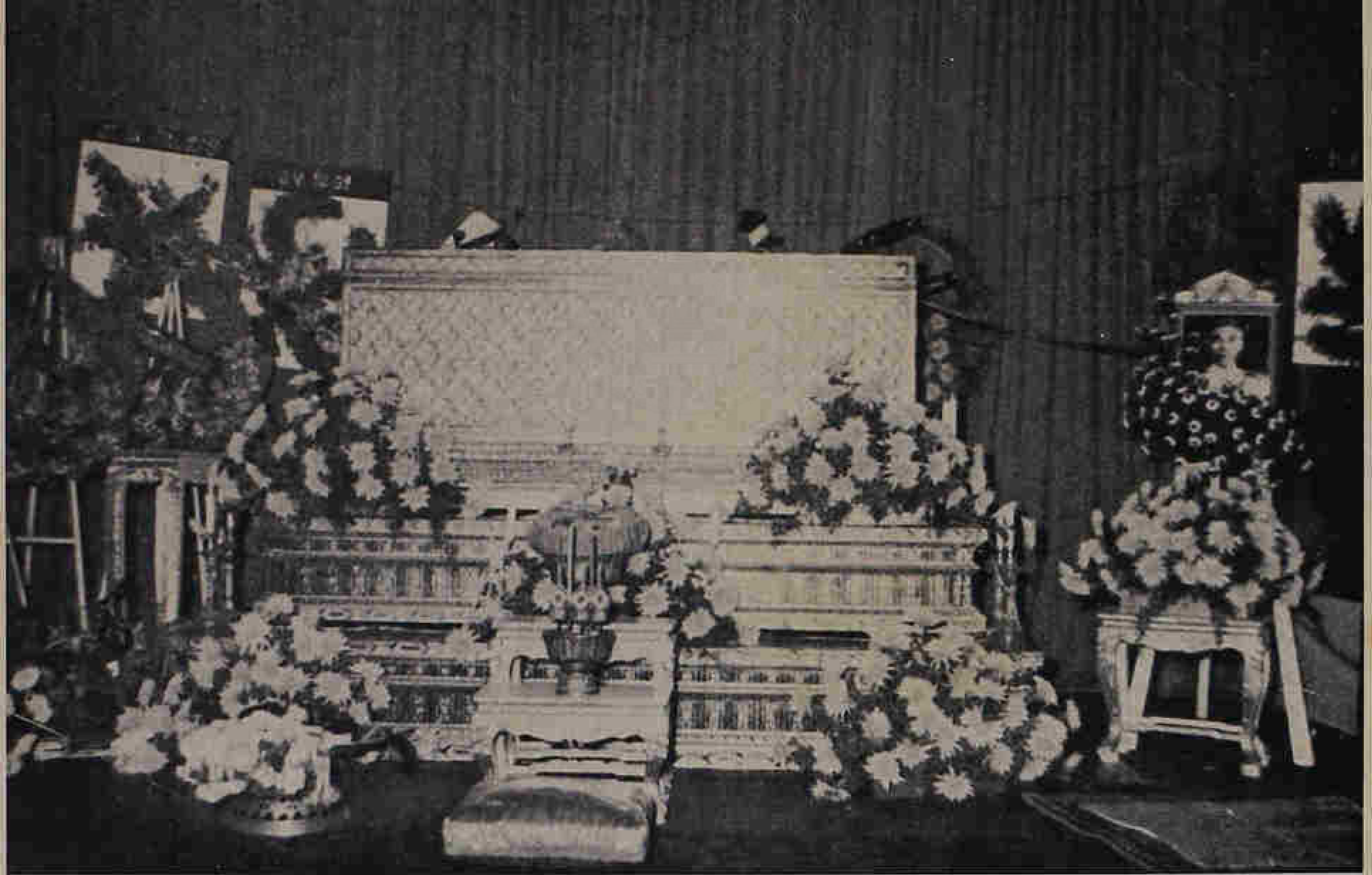
ข้าพระพุทธเจ้า และน้อง ๆ

(นายวีระ อิศรเสนา ณ อยุธยา)

ม.ต. วิท อิศรเสนา ต.ม., จ.ช.

๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๘ - ๑๕ มกราคม ๒๕๑๓

ม.ล. วิภา อิศรเสนา ต.ม., จ.ช.

ตั้งศพสวดพระอภิธรรม ณ ศาลาหลุม วัดเทพศิรินทราวาส
เมื่อวันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๑๓

ที่ รล ๐๐๐๒/๒๐๕๕

สำนักพระราชเลขาธิการ

๒๖ มีนาคม ๒๕๑๘

เรื่อง พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้จัดพิมพ์หนังสือพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่อง "เมืองอียิปต์"

เรียน นายวีระ อิศรเสนา ณ อยุธยา
อ้างถึง หนังสือลงวันที่ ๑๔ มีนาคม ๒๕๑๘

ตามที่ท่านขอให้แนำความกราบบังคมทูลพระกรุณา ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตจัดพิมพ์หนังสือพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่อง "เมืองอียิปต์" เพื่อแจกเป็นที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ หม่อมหลวงวิท อิศรเสนาฯ ในวันพุธ ที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๑๘ เวลา ๑๗.๐๐ น. ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส ความละเอียดแจ้งอยู่แล้ว นั้น

ได้แนำความกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้ว พระราชทานพระบรมราชานุญาต

(หม่อมหลวงทวีสันต์ สภาวิสัย)

ราชเลขาธิการ

กองการในพระองค์

โทร. ๒๑๑๕๐-๓ ต่อ ๒๑

หนังสืออนุสรณ์เล่มนี้

จัดพิมพ์ขึ้นด้วยความกรุณาของอาจารย์ภาวาส บุนนาค

รองราชเลขาธิการ

บุตรและธิดาของ ม.ล. วิฑู อิศรเสนา

ระลึกถึงพระคุณด้วยความเคารพยิ่ง

บุตรและธิดาของ ม.ล. วิท อิศรเสนา ขอ
ขอบพระคุณท่านที่เคารพ ญาติ และมิตรทุกท่าน
ที่ได้กรุณาให้เกียรติมาร่วมในงานพระราชทานเพลิง
ศพ ม.ล. วิท อิศรเสนา ในวันนี้ หากการต้อนรับ
มีความผิดพลาดหรือขาดตกบกพร่องประการใด ขอ
ได้โปรดกรุณาให้อภัยด้วย จักเป็นพระคุณยิ่ง.

ประวัติ

ม.ล. วิฑ อิศรเสนา

ม.ล. วิฑ อิศรเสนา เป็นบุตรพระยาราชภพน์บริหาร (ม.ร.ว. สังกวาศ อิศรเสนา) และนางลูกอิน อิศรเสนา ณ อยุธยา เกิดเมื่อวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๔๔๘ มีพี่น้องรวม ๓ คน

๑. ม.ล. หวิน อิศรเสนา

๒. ม.ล. วิฑ อิศรเสนา

๓. ร.ต. ม.ล. เวท อิศรเสนา

} ลูกแฝด

ม.ล. วิฑ อิศรเสนา ได้เข้าเรียนในโรงเรียนมหาดเล็กหลวง เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้ว เริ่มเข้ารับราชการในกองประจำการนักเรียนนายดาบ กองโรงเรียนนายดาบ กรมยุทธศึกษาทหารบก กระทรวงกลาโหม ต่อมาได้โอนมารับราชการเป็นหัวหน้าแผนกหมายและทะเบียน สำนักงานเลขานุการ สำนักพระราชวัง

ม.ล. วิฑ อิศรเสนา มีบุตรและธิดา รวม ๑๔ คน

ในวาระสุดท้ายแห่งชีวิต ม.ล. วิฑ อิศรเสนา ได้มีอาการป่วยหนัก จนเกินความสามารถของแพทย์จะช่วยเหลือได้ และได้ถึงแก่อนิจกรรมโดยสงบ ณ โรงพยาบาลรามธิบดี เมื่อวันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๑๗ คำนวณอายุ ได้ ๖๘ ปีเศษ.

(แบบ ข.)

หมายเลขที่ ๕๑๖๓

สำนักพระราชวัง

๒๓ พฤษภาคม ๒๕๖๓

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตแก่ข้าพเจ้าในการพระราชทานเครื่องยศ
พร้อมพลองวิห อิศรเสนาฯ ก.ม.,จ.ช. ข้าราชการบำนาญชั้นโท ดังตั้งสำนักพระราชวัง ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส
กรุงเทพมหานคร

วันอังคาร ที่ ๑๑ มิถุนายน ๒๕๖๓ เวลา ๑๖.๐๐ น. เชิญรับศพออกจากสุสาน และประกอบ
พิธีทำน้มน้ำที่ศาลาวัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพมหานคร

เวลา ๑๕.๓๐ น. สวดพระอภิธรรม

วันพุธ ที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๖๓ เวลา ๑๐.๐๐ น. มีพระบรมศพขนาดกว้าง ๑๖ ๑/๒ นิ้ว พระสงฆ์ ๑๐ รูป
สวดพระพุทธรูป และรับพระราชทานเงิน

เวลา ๑๕.๓๐ น. พระสงฆ์ ๑๐ รูปบิณฑบาต เชิญรับศพเวียนเมรุ แล้วเชิญขึ้นตั้งบนจิตกาธาน

เวลา ๑๘.๐๐ น. พระราชทานน้ำโสร - โสร พลศพพระสงฆ์บิณฑบาต แล้วพระราชทานเพลิง.

ม.ธ.น./พิมพ์/พิมพ์/พิมพ์/ทาน.

วัน	หน้าที่	พนักงานพระราชวัง
		นางฉนวนเวียน เจ้าภาพศพ พร้อมพลองวิห อิศรเสนาฯ
	เครื่องพระศพ	เครื่องประกอบเกียรติยศและเจ้าพนักงานผู้มาปฏิบัติ
	เวลาเวลาไม่ต้องเป็นค่าใช้จ่ายอย่างใดทั้งสิ้น.	

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเพี้ยน ถ้าสงสัยให้ถามผู้รับรับสั่งโดย

หน้าที่ราชการ

นาย อิศรเสนาฯ
ผู้รับรับสั่ง

(แบบ ก.)

สำนักพระราชวัง

๑๐ เมษายน ๒๕๑๓

หมายรับสั่งที่

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตแก่พระยาโกศลวิมล
กุศล ๑๐๐ วันศก นมอมหลวงวิฑ อิศรเสนา ณ สภาวักคเทพศิรินทราวาส กรุงเทพมหานคร

วันพฤหัสบดี ที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๑๓ เวลา ๑๐.๓๐ น. พระสงฆ์ ๑๐ รูปสวดพระพุทธรูปนมัสการ
แล้วพระสงฆ์ทั้งนั้นถวายพระพร แล้วรับพระราชทานเงิน เชื้อจันต์ ประเคนจตุปัจจัยไทยธรรม แล้วพระสงฆ์
อีก ๑๐ รูปบังสุกุล เป็นเสร็จการ

แต่งถวายเครื่องแบบภาคีคอพับ.

ประสิทธิ์/กัล/ทาน.

วัน	หน้าที่	พนักงานพระราชพิธี
		นำหมายเวียนเจ้าภาพศก นมอมหลวงวิฑ อิศรเสนา เพื่อทราบ.

ทั้งนี้ให้จัดการความหน้าที่และกำหนดวันตามอิมสั่งอย่าให้ล่าช้า และตั้งตักให้กำนผู้รับรับสั่งไทย

หน้าที่ราชการ

วิฑ อิศรเสนา

ผู้รับรับสั่ง

(แบบ ก.)

๒๒๒
หม้ายรับสั่ง

สำนักพระราชวัง

๑ มีนาคม ๒๕๑๘

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตแก่พระเชษฐภคินีในกรมตำรวจ ๕๐ วัน
ศกหม่อมหลวงวิท อิศรเสนา ณ สภาวัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพมหานคร

วันอังคาร ที่ ๕ มีนาคม ๒๕๑๘ เวลา ๑๐.๓๐ น. พระสงฆ์ ๑๐ รูปสวดพระพุทธมนต์ จบ
แล้วพระสงฆ์ทั้งนั้นถวายพรพระ แล้วรับพระราชทานฉันเสร็จแล้ว ประเคนจตุปัจจัยไทยธรรม แล้วพระสงฆ์
อีก ๑๐ รูปบิณฑุกุล เสร็จเรียบร้อย

แสดงกานเครื่องแบบภาคีคอป.บ.

ประสิทธิ์/ศักดิ์/พานะ

วัน	หน้าที่	พนักงานพระราชพิธี
		นำหมายเวียนแจกภาพทศ หม่อมหลวงวิท อิศรเสนา เพื่อทราบ.

ทั้งนี้ให้จัดการตามหนังสือที่แนบกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยให้ถามผู้รับรับสั่งโดย

หน้าที่ราชการ

ไอ้ อิศรเสนา

๒๒๒
ผู้รับสั่ง

(แบบ ก.)

หมายรับสั่ง

สำนักพระราชวัง

๑๖ มกราคม ๒๕๑๓

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชาอนุเคราะห์ในการบำเพ็ญกุศล ๓ วัน
คณฆอมหลวงวิฑ อิศรเสนาฯ ท.ม.,จ.ช. ณ ศาลาสนิมุญ วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพมหานคร

วันจันทร์ ที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๑๓ เวลา ๑๖.๓๐ น. พระสงฆ์ ๒๐ รูปสวดพระพุทธมนต์
จบ มีพระธรรมเทศนาครั้ง ๑ พระ ๔ รูปสวดธรรมคาถา แล้วสวดพระอภิธรรม

วันอังคาร ที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๑๓ เวลา ๑๑.๐๐ น. พระสงฆ์ ๑๐ รูปที่สวดพระพุทธมนต์
แล้ววันก่อนรับพระราชทานนั้น แล้วพระสงฆ์อีก ๑๐ รูปบังสุกุล แล้วเจริญพุทธเขมาบรรจุ เป็นเสร็จการ.

ประสิทธิ์/คัต/ทาน.

วัน	หน้าที่	พนักงานพระราชพิธี
		นำหมายเวียนเจ้าอาวาส ฆอมหลวงวิฑ อิศรเสนาฯ เพื่อทราบ.

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหตุอยู่ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่งโดย

หน้าที่ราชการ

วิฑ อิศรเสนาฯ

ผู้รับรับสั่ง

(แบบ ก.)

หมายรับสั่ง

สำนักพระราชวัง

๑๕ มกราคม ๒๕๑๗

หม่อมหลวงวิท อิศรเสนา ค.ม.,จ.ช. อายุ ๕ ปี ชำระการบ้านางูขึ้นโพ
 สังกัดสำนักพระราชวัง ถึงแก่กรรมด้วยโรคมะเร็ง เมื่อวันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๑๗
 เวลา ๔.๔๔ น. ณ โรงพยาบาลราชวิถี วันเดียวกันนี้ เวลา ๑๗.๐๐ น. ขอรับพระราชทาน
 น้ำหลวงอาบศพ พร้อมด้วยเครื่องเกียรติยศประกอบศพ ณ ศาลาพิธี วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพมหานคร
 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ทราบขอรับพระราชทานที่บุดันประกอบศพ และจัดกรศพโดยพระราชทาน
 พระบรมราชาบุญเคราะห์ มีพระพิธีกรรมสวดพระอภิธรรม กำหนด ๗ คืน.

ประสิทธิ์/ศักดิ์/ทาบ.

วัน	หน้าที่	พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายเวียนเจ้าภาพศพ	หม่อมหลวงวิท อิศรเสนา เพื่อทราบ.

ทั้งนี้ให้รักษาความหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเสีย ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่งโดย

หน้าที่ราชการ

วิทย์ อิศรเสนา
 หม่อม
 ผู้รับรับสั่ง

บทพระราชนิพนธ์

ใน

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

เรื่อง “เมืองอียิปต์”

คำอธิบาย

เรื่องเมืองอัยปตน์เป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เข้าใจว่าจะได้ทรงนิพนธ์เมื่อ ร.ศ. ๑๒๖ (พ.ศ. ๒๔๕๐) เพราะมีกล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า “ต้องเข้าใจว่าที่กล่าวในที่นี้กล่าวไปตามที่สังเกตเห็นได้ในเวลาที่ไปเที่ยวอยู่นั้น คือเมื่อ ร.ศ. ๑๒๐ เพราะฉะนั้นใน ๖ ปีที่ล่วงมาแล้ว น่าจะเปลี่ยนแปลงไปได้เป็นอันมาก” แสดงว่าได้ทรงนิพนธ์จนภายหลัง ร.ศ. ๑๒๐ ถึง ๖ ปี แต่เท่าที่เห็นฉบับพิมพ์ ปรากฏว่าได้พิมพ์ครั้งแรกเมื่อพุทธศักราช ๒๔๗๒ โดยคณะหนังสือพิมพ์ไทยเขมมได้พิมพ์ทุนเกล้าๆ ถวายพระราชทานแจก เนื่องในงานทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสนองพระเดชพระคุณพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในวันตรงกับวันเสด็จสวรรคต ที่ ๒๕ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๗๒ และในโอกาสเดียวกันก็ได้ตีพิมพ์ลงในหนังสือพิมพ์ไทยเขมมฉบับเดือนธันวาคม สกเดียวกันนั้นด้วย

ในพระราชนิพนธ์คำนำได้ทรงตั้งความปรารถนาไว้ว่า “ข้าพเจ้าหวังใจว่า ท่านอ่านหนังสือจะรู้สึกสนุกคล้ายกับที่ข้าพเจ้าได้รู้สึกเมื่อไปดูเองนั้น” แสดงว่าได้ทรงกำหนดจะทรงเล่าเรื่องเมืองอัยปตน์ตามที่ได้อุดพระเนตรมา แต่เป็นที่น่าเสียดายที่ได้ทรงค้างไว้เพียงตอนต้นไม่เป็นที่ไปตามพระราชประสงค์ ถึงกระนั้นก็เป็นเรื่องที่น่าอ่านอีกเรื่องหนึ่ง

พระราชนิพนธ์เรื่องเมืองอัยปตน์เล่มนี้ได้พิมพ์มานานถึง ๔๕ ปีแล้วยังมีผู้ที่ไม่เคยพบเคยอ่านอยู่อีกเป็นจำนวนมาก จึงได้จัดพิมพ์ขึ้นอีกครั้งหนึ่ง โดยรักษารูปลักษณะเดิมไว้ทุกประการ รวมทั้งตัวสะกดการันต์ก็ให้เป็นไปตามที่ได้พระราชนิพนธ์ไว้ เพื่อให้เห็นแบบอย่างความนิยมในสมัยนั้น

คำนำ

ก่อนที่จะไปดูที่แห่งใดซึ่งเป็นของโบราณ มีข้อจำเป็นอยู่อย่างหนึ่ง
ที่จะต้องทราบตำนานภาพวาดความเป็นต้น ซึ่งเกี่ยวข้องกับทนน ๆ จึงจะทำ
ให้นำคู่มือมาขึ้น เมื่อเป็นต้นแล้วจึงมาทำให้นักเห็นว่าผู้ที่จะอ่านเรื่องเมือง
อียิปต์ก็ควรจะต้องได้มีความรู้ล่วงหน้าเป็นทุนไว้บ้างเช่นนั้นเหมือนกัน เพื่อ
จะได้อ่านเข้าใจเรื่องทเลานน ไคชมทราบดี เพราะฉะนั้น ในตอนที่ ๑ ของ
หนังสือเล่มนี้จึงได้นำข้อความต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับอียิปต์มาลงไว้ มีตำนาน
ยอกับว่าด้วยภูมิบ้านเมือง ชาติคนพลเมือง อักษรวิธ และเทวดาอันเป็น
ต้นบดอบต้นต้น ข้อความเหล่านี้ได้เลือกคัดแปลมาจากหนังสือว่าด้วยเรื่อง
แม่น้ำไนล์ ของ คอกเตอร์ อี. เอ. วอลลิส บัดจ์ (E. A. Wallis Budge, Litt. D.,
F.S.A.) ผู้รักษาของอียิปต์และอัสสิเรียน โบราณที่พิพิธภัณฑ์สถานกรุง
ลอนดอน แต่ข้อความที่กล่าวไว้ในตอนที่ ๑ นี้ บางที่ท่านผู้อ่านบางท่านจะ
ได้ทราบอยู่แล้ว ถ้าเมื่อเป็นเช่นนั้นแล้วก็ขอได้โปรดข้ามไปอ่านตอนที่ต่อ ๆ
ไปนั้นทีเดียว.

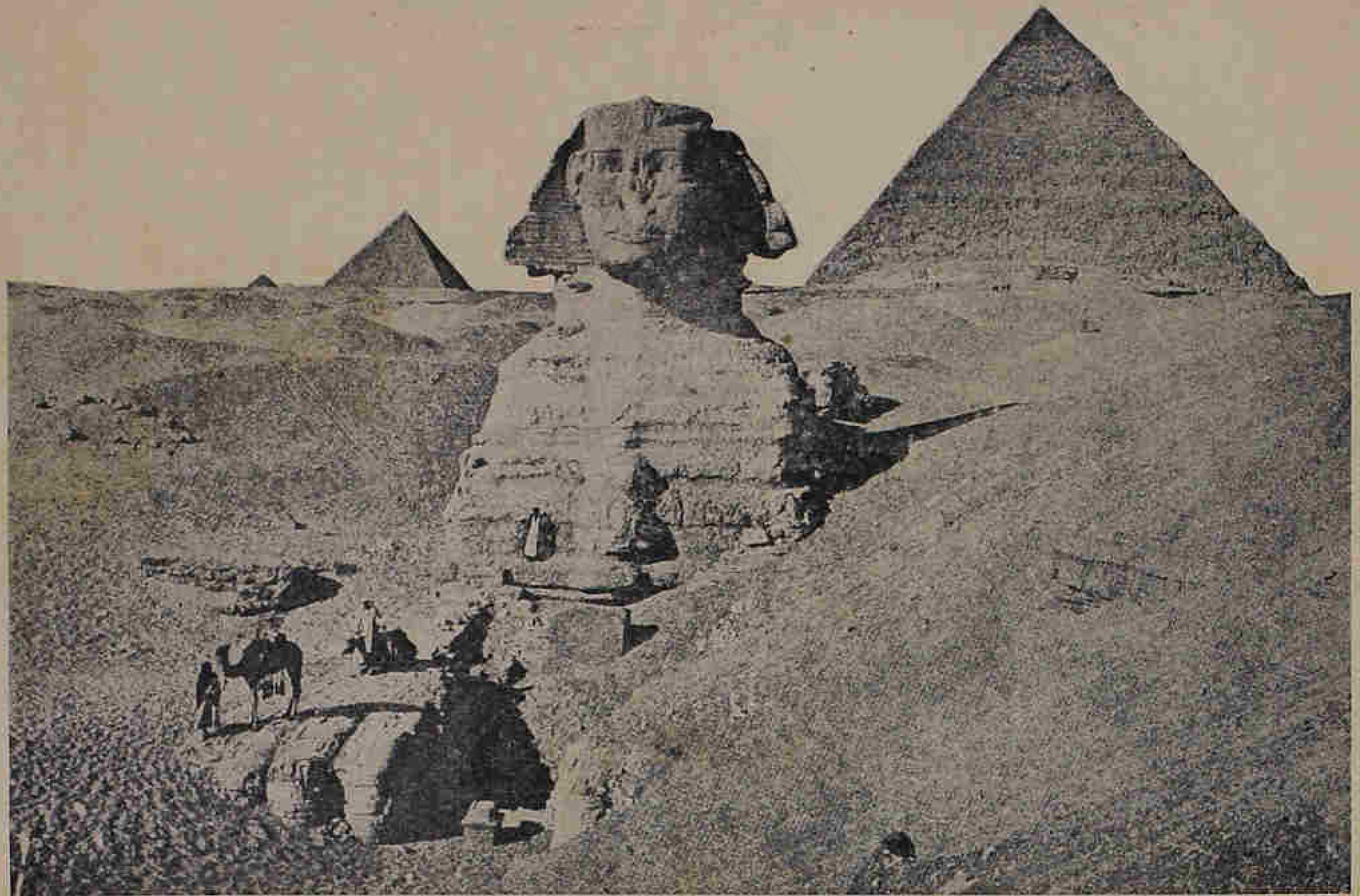
ศักราชในหนังสือได้ใช้กฤตศักราช เพราะว่าครั้นจะใช้ศักราชอื่นก็ไม่
ใคร่สะดวก กล่าวคือศักราชที่คนไทยเราในสมัยนี้เข้าใจกันดีที่สุดก็คือ
ศักราชรัตนโกสินทร์แต่ศักราชนั้นน้อยบันทึกไม่พอกับความต้องการ จะใช้
จุดศักราชก็จะคิดเทียบลำบากพุทธศักราชก็ดูไม่ควรจะใช้ในหนังสือ ส่วนกฤตศ
ศักราชนั้น ปราชญ์ชาวยุโรปได้คิดเทียบไว้ตลอดแล้ว จึงเป็นการง่ายขึ้น
และกฤตศักราชนั้นก็เป็นสิ่งที่คนไทยเราพอจะเข้าใจได้และนับถือ การที่
จะใช้ศักราชใด ๆ เทียบกับตำนานของประเทศอียิปต์คงจะมีแต่ไปไม่
พอกแก่ความต้องการทั้งสิ้น การใช้ศักราชก็เพื่อประโยชน์ที่จะกำหนดได้ว่า

สิ่งใด ๆ มีอายุเพียงไรเท่านั้น เพราะฉะนั้น จึงเลือกใช้เทียบอายุของโบราณวัตถุด้วยศิลปะด้วยคฤสตศกซึ่งผู้ชำนาญในโบราณคดีอุปถัมภ์ได้ใช้เป็นหลักฐานมาแล้วนั่นเอง.

ส่วนเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโบราณสถานฤาโบราณวัตถุ ซึ่งกล่าวถึงในตอนที่ ๒ ที่ ๓ นั้น โดยมากได้ฟังคำอธิบายของท่านผู้ชำนาญในโบราณคดีชื่อ เอมีล บรุคซ์ (Emil Brugsch) เป็นชาวเยอรมัน ทำการอยู่กับรัฐบาลอียิปต์ เป็นผู้รักษาพิพิธภัณฑ์สถานทีไกโร ได้รับยศขุนนางเป็นชั้นเบ (Bey) นอกจากนี้ได้ฟังจากท่านผู้ได้ดูเห็นเองฤาฟังคำอธิบายจากผู้อื่นบ้าง โบราณวัตถุฤาสถานใดที่ไม่ได้ไปดูก็ไม่ได้กล่าวไว้ในหนังสือ.

อนึ่ง นามบุคคล ฤานามที่ซึ่งกล่าวถึงในหนังสือ จะเขียนลงเป็นหนังสือไทยให้ตรงสำเนียงนั้นย่อมเป็นการเหลือกำลัง จึงได้เทียบสำเนียงให้ใกล้ที่สุดที่จะเทียบได้ ขอท่านผู้รู้จงได้โปรดอภัยด้วยเถิด.

ในที่สุดนี้ ข้าพเจ้าหวังใจว่า ท่านอ่านหนังสือนี้จะรู้สึกสนุกคล้ายกับที่ข้าพเจ้าได้รู้สึกเมื่อไปดูเองนั้น.

เจดีย์ประมิต (รูป ๓ เหลี่ยม) และรูปส핑크 (รูปศีรษะคน) ทกซี

รูปหิน พระเจ้าอเมนเทเตป ที่ ๓

ก.ก.

๔๐๖๖

บาเอนเนเตอร์ - ในแผ่นดินนมค้ำกล่าวว่ามีน้ำไนล์
 นมมีน้ำฝนไหลอยู่ ๑๑ วัน กับในแผ่นดินนมได้มีกฤษฎีกา
 ตั้งกฎหมายให้ผู้หญิงสืบวงศ์ครองเมืองได้

วงศ์ที่ ๓ จากเมมฟิส

(ไม่แน่)

เนเฟร์กาเสเกอร์ - ในแผ่นดินนมกล่าวว่ามีสุริยอุปราชา

วงศ์ที่ ๔ จากเมมฟิส

๓๓๖๖

เสเนเฟรุ - มีอนุสาวรีย์ที่สร้างในแผ่นดินนมยังเหลือ
 อยู่มาก ในแผ่นดินนมได้ทำบ่อแร่ทองแดงที่ตำบลวาติมะ-
 อาราห์

๓๓๓๓

คูฟู - ได้ทำสงครามกับชาวเมืองสีไน ได้สร้างประ-
 มิตใหญ่ที่กิกเซ

๓๖๖๖

คาฟรา - สร้างประมิตที่ ๒ ที่กิกเซ

๓๖๓๓

เมนเการา - สร้างประมิตที่ ๓ ที่กิกเซ

วงศ์ที่ ๕ จากเมืองเอเลphantิน

๓๓๖๖

เททกัระรา - หนังสือโอวาทของปลาเหเตป ซึ่ง
 นับถือกันว่าเป็นหนังสือสอนธรรมะดือนหนึ่ง ได้แต่งขึ้นใน
 แผ่นดินนม

ก.ก.

๓๓๓๓

อนัส - ซึ่งได้สร้างประมัตไวอันหนึ่งทีตำบลศักดิ์คา-
 ราชที ประมัตนี้ ได้มีผู้คนพบในชั้นหลังนี้ประมาณ ๒๗ ปี
 มาแล้ว และเคยวนเบนทีสำหรับคนโดยมากไปคู้

ในระหว่างนมเจ้าแผ่นดิน ได้ครองเมืองอียิปต์อีก
 หลายองค์ แต่ตอนนพงสาวดารเกือบจะไม่มิกกล่าวถึงเรื่อง
 ราวอะไรเลย มีแต่พระนามเจ้าแผ่นดินเท่านั้นโดยมาก จึง
 ตัดข้ามเสีย

วงศ์ที่ ๑๒ จากดิอัสโปริส ฤา ทีบส

๒๔๖๖

อเมเนมหาดที่ ๑ - ได้ครองราชสมบัติต่อเมื่อได้
 กระทำสงครามปราบเสียนหนามศัตรูราบคาบแล้ว ได้มีชัย
 ชำนะแก่ชาวอัวอัว คนชาติลิเบียนจำพวกหนึ่งซึ่งตั้งเมือง
 อยู่ริมตำบลโกรอสโกในเขตต้นิวเบีย และได้แต่งโอวาทไว้
 ให้แต่ราชโอรสอัสเรร์ตเสนที่ ๑

๒๔๓๓

อัสเรร์ตเสนที่ ๑ - ได้กระทำสงครามกับชาวเมือง
 เอธิโอเบียเป็นผู้สร้างโอเบลิสก์ศิลาแกรนิตและปฏิสังขรณ์
 เทวสถานทีตำบลเฮลิโอโปลิส

๒๔๐๐

อเมเนมหาดที่ ๒

๒๓๖๖

อัสเรร์ตเสนที่ ๒

๒๓๓๓

อัสเรร์ตเสนที่ ๓

ก.ก.

๒๓๐๐

อเมเนมหาดที่ ๓ - ในแผ่นดินนี้ได้พิจารณาในเรื่อง
น้ำขุ่นลตในลำน้ำไนล์มาก ก็ว่าได้มีชุดคลองทำทำนบ
สำหรับแบ่งน้ำไปใช้ในการทำนาด้วย ในแผ่นดินนี้ได้ชุด
บึงใหญ่ที่ข่งน้ำใช้ทางบริเวณเหนือริมปากน้ำไนล์ บริเวณ
นพวกอาหารเรียกกันว่า เอลฟายyum บึงนั้นเรียกชื่อว่า
บึงเมริส ก็ได้ทำเครื่องวัดน้ำในแม่น้ำไนล์ไว้กับศิลาที่
ตำบลเสมเนห์เลยแก่ที่ ๒ ขึ้นไประยะทางประมาณ ๓๕
ไมล์ และอักษรจารึกที่นั้นยังปรากฏอยู่จนทุกวันนี้

๒๒๖๖

อเมเนมหาดที่ ๔

๒๒๓๓

วงศ์ที่ ๑๓ ถึง ที่ ๑๗

ในระหว่างนมเจ้าแผ่นดินครองอียิปต์หลายองค์ แบ่ง
เป็นวงศ์ ๆ ไปดังนี้:-

วงศ์ที่ ๑๓	จากเมืองทบส	๖๐ องค์	ใน ๔๕๓ ปี
วงศ์ที่ ๑๔	จากเมืองโคอิส	๗๖ องค์	ใน ๔๘๔ ปี
วงศ์ที่ ๑๕	ชาวหิกสส	๖ องค์	ใน ๒๖๐ ปี
วงศ์ที่ ๑๖	ชาวหิกสส	๑๐ องค์	ใน ๒๕๑ ปี
วงศ์ที่ ๑๗	จากเมืองทบส	๑๐ องค์	ใน ๑๐ ปี

ตามนี้กำหนดตามผู้แต่งพงศาวดารอียิปต์ชอมาเนโท
แต่ไม่มีอนุสสาวรีย์ฤๅสิงโตสิงหนิงซึ่งจะยึดเป็นหลักแน่
นอนได้ว่า ทั้งจำนวนเจ้าแผ่นดินและจำนวนปีที่ถูกต้องตามน
ฤๅไม เจ้าแผ่นดินวงศ์หิกสสนั้นดูเหมือนจะมาจากทางเมือง

เมโซโปเตเมีย ชาวฮิกสสได้เข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่ทาง
เขตต์เตลตา คือปากน้ำไนล์นั้นก่อนแล้ว เพราะฉะนั้น
พวกเจ้าฮิกสสจึงสามารถรวบรวมกำลังกระทำสงครามจนได้
ชัยชำนะแก่เจ้าแผ่นดินที่เป็นชาวอียิปต์ และได้ตั้งตนขึ้น
เป็นเจ้าในประเทศนั้น พวกเจ้าฮิกสสม้อานาจอยู่เต็มทราว
๕๐๐ ปี เจ้าแผ่นดินฮิกสสในวงศ์ที่ ๑๖ นั้นนับว่าเป็นอย่าง
สำคัญอยู่ก็คือ อเปปะที่ ๑ กับ อเปปะที่ ๒ ครั้นถึง
แผ่นดินเสเคเนนรา วงศ์ที่ ๑๘ (เมืองทีบส) ได้เกิดมศึกขึ้น
ในระหว่างชาวอียิปต์กับชาวฮิกสสซึ่งเป็นผู้ปกครอง รบ
พุ่งชิงชัยกันอยู่หลายปี ลงท้ายพวกฮิกสสจึงถูกขับไล่ออก
จากอาณาเขตต์อียิปต์

วงศ์ที่ ๑๘ เมืองทีบส

ก.ก.

๑๗๐๐

อะอาหเมส - เป็นผู้ทำให้อียิปต์กลับคืนเป็นอิสระ
อย่างเดิม

๑๖๖๖

อเม็นเทเตปที่ ๑ (กรีก เรียกว่า อเมโนฟีส)

๑๖๓๓

เตหุติเมสที่ ๑ (กรีก เรียกว่า ทือทเมส)

๑๖๐๐

เตหุติเมสที่ ๒

หาดเชปเสต - ขนิษฐาของเตหุติเมสที่ ๒ ได้ส่งทูต
ไปยังเมืองปนต์

๑๖๐๐

เตหุติเมสที่ ๓ - ได้ยกทัพไปทำสงครามมีชัยชำนะ
ในแคว้นเมโซโปเตเมียหลายครั้ง นับว่าเป็นเจ้าแผ่นดิน
อย่างประเสริฐองค์หนึ่งในอียิปต์

ก.ก.

๑๕๖๖

อเม็นเหะเต็ปที่ ๒

๑๕๓๓

เตหตุเมสที่ ๔

๑๕๐๐

อเม็นเหะเต็ปที่ ๓ - ได้กระทำการสงครามมิไชย
 ในดินแดนทางทิศใต้ยิปต์และในเอเชีย และปรากฏอยู่ว่า
 โปรดไปประกาศถึงราชสัทห์ในแคว้นเมโซโปเตเมียเนื่อง ๆ
 เมื่อค.ศ. ๑๘๔๓ ได้มีผู้ค้นพบราชสาสนหลายฉบับจาก
 ราชอาณาจักรบิโลนบ้าง แห่งเมโซโปเตเมียบ้าง แห่งฟินเซีย
 บ้าง มายังอเม็นเหะเต็ปนี้ ราชสาสนเหล่านี้โดยมากได้
 เก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑสถาน ณ กรุงลอนดอนบ้าง ณ
 กรุงเบอร์ลินบ้าง ที่ไกโรเองบ้าง จึงเป็นพะยานให้เห็นได้ว่า
 ราชอาณาจักรโบราณสำคัญองค์หนึ่งในพงศาวดารอียิปต์

อเม็นเหะเต็ปที่ ๔ - มีฉายาว่า "คูเอินอะเต็น"
 (แปลว่า "รัศมีแห่งดวงอาทิตย์") เป็นผู้สร้างเมืองคูอะเต็น
 ชงบดินเป็นเมืองร้าง เรียกตามภาษาอาหรับว่า เอลเอลอะ
 มารนะ เจ้าแผ่นดินองค์นี้ เป็นผู้แรกก่อการบูชาดวงอาทิตย์
 ชงเป็นลัทธิใหม่ไม่ตรงกับที่ชาวอียิปต์เคยนับถือมาแต่เดิม
 เพราะฉะนั้น ในพงศาวดารอยู่ข้างจะตเคยนอยุ่ว่าเป็นผู้ละ
 ทิงศาสนาเดิม ต่อเจ้าแผ่นดินองค์นี้ ไปมีเจ้าแผ่นดินครอง
 เมืองอียิปต์อีก ๒ ๓ องค์ที่เลื่อมใสในการบูชาดวง
 อาทิตย์

วงศ์ที่ ๑๘ จากที่บส

รามเสสที่ ๑

ก.ก.

๑๓๖๖

เสด็จที่ ๑ - มีชัยชำนะแก่พวกกบฏในทิศตะวันตก
แห่งเอเชีย เป็นผู้สร้างเทวสถานใหญ่ที่ตำบลอไบดิส เป็นผู้
ได้สร้างสถานงาม ๆ มาก และเอื้อเฟื้อในการปกครอง
อาณาเขตต์มาก กล่าวว่าได้ขุดคลอง ๆ หนึ่งเชื่อมลำน้ำไนล์
กับทะเลแดง

๑๓๓๓

รามเสส ที่ ๒ - ได้ยกทัพไปทำสงครามในประเทศ
ใกล้เคียงหลายครั้ง และได้เมืองนิวเบีย อบิสสินี และ
ได้เมโซโปเตเมียมาเป็นเมืองขึ้นของอียิปต์ เป็นผู้ที่ได้
สร้างสถานต่าง ๆ หลายแห่ง และเป็นผู้บำรุงศิลปวิทยา
ต่าง ๆ มั่นกับราชย์ไปอยู่ในกรุงทีบส์ในแผ่นดินนั้นเป็นอัน
มาก กับมีชื่อในพงศาวดารไบเบลว่า เป็นผู้ได้กระทำการ
กดขี่พวกชาวอิสเรล (อียิว) นั้นเป็นอันมาก

๑๓๐๐

เสด็จเมเนปตาห์ที่ ๒ - ในแผ่นดินนั้นชาวอิสเรลถูก
กดขี่เหลือกำลัง พวกนั้นหนีออกจากอียิปต์ ตามพงศาวดาร
ไบเบลกล่าวว่าฟาโรห์ (คือราชาแห่งอียิปต์) ได้ยกทัพไล่
ติดตามพวกอิสเรลทหนนั้นไปจนถึงฝั่งทะเลแดง โมเสส
หัวหน้าพวกอิสเรลได้กระทำปาฏิหาริย์ให้ทะเลแหวกเป็น
ทางให้ชาวอิสเรลเดินข้ามไปได้ แต่พอกองทัพอียิปต์ตาม
มาทะเลก็บดเข้าดังเก่า ชาวอียิปต์ตายเป็นอันมาก ทั้ง
ฟาโรห์เองด้วย

วงศ์ที่ ๒๐ จากทีบส์

๑๒๐๐

รามเสส ที่ ๓ - ได้ทำสถานต่าง ๆ ขึ้นไว้หลายอย่าง
และได้ถวายเครื่องบูชาอย่างดี ๆ หลายอย่างแก่เทวดา ณ

เทวสถานในกรุงท้บส ในเมืองอไบตส และในเมืองเฮลิโอ
โปลิส ในแผ่นดินนี้พาศึกษกรรมจำเรณูรุ่งเรืองมาก:

ก.ก.

๑๑๖๖-๑๑๓๓ รามเสส ที่ ๔ ถึง ที่ ๑๒ - ในตอนนีไม่มีอะไรสำคัญ
ปรากฏในพงสาวดาร

วงศ์ที่ ๒๑ จากตานีสกับจากท้บส

๑๑๐๐-๑๐๐๐ ในระหว่างนมเจ้าแผ่นดินครองเมืองแยกเป็น ๒ ภาค
คือ วงศ์ตานีสภาคหนึ่ง วงศ์ท้บสภาคหนึ่ง

วงศ์ที่ ๒๒ จากบุบัสติส (เคลบัสทา)

๕๖๖ ชาซังค (ฤาษีซัค) ที่ ๑ - ในพงสาวดารไบเบลกล่าว
ว่าได้ไปล้อมเมืองเยรูสะเลม

๕๓๓	อัสสารเกิน	ท ๑	} เข้าแผ่นดินเหล่านี้เดาว่าจะเป็นชาติ เสมีต (คือ ยิว) เพราะชอนันเป็น ทำนองชอภาษาเสมีต เช่นอัสสารเกิน นั้นคล้ายกับสารกินูเมืองบาบิโลน ตาเกเลทนั้นคล้ายกับตุกุลตฤาทเรียก ตามพงสาวดารไบเบลว่า ตักลันัน
๕๐๐	ตาเกเลท	ท ๑	
๘๖๖	อัสสารเกิน	ท ๒	
๘๓๓	ชาซังค	ท ๒	
	ตาเกเลท	ท ๒	
	ชาซังค	ท ๓	
๘๐๐	ปะไม		
	ชาซังค	ท ๔	

วงศ์ที่ ๒๓ จากตานีส

ก.ก.

๗๖๖

เปะทาบัสต์
อัสสารเกิน ที่ ๓

วงศ์ที่ ๒๔ จากโสส

๗๓๓

บัคเอนเรนพะ (กรีกเรียก บอกรอริส)

วงศ์ที่ ๒๕ จากอิธิโอเบีย

๗๐๐

ชาบากา

ชาบาตะกา

๖๘๓

ตะหารกะ - ได้ทำสงครามกับพวกชาวอัสซีเรีย
หลายครั้ง

วงศ์ที่ ๒๖ จากโสส

๖๖๖

ปเล็มเช็กที่ ๑ (กรีกเรียกว่า ปลัมเมติกัส) ได้
อนุญาตให้ชาวกรีกมาตั้งบ้านเรือนอยู่ในเขตต์เดลตาปากน้ำ
ไนล์ และได้ใช้กองทัพกรีกอาสาในการสงคราม

๖๑๒

เนกาที่ ๒ (กรีกเรียกเนโค) ได้กระทำสงครามกับ
โยสือาห์ ราชานแห่งยูดาห์ (ยิว) ได้ชัยชนะ แต่ภายหลัง
พ่ายแพ้แก่เนบูกัดเนซซาร์ที่ ๒ เมืองบาบิโลน (ตาม
ข้อความในพงศาวดารไบเบิล)

๕๘๖

ปเล็มเช็กที่ ๒

ก.ก.

๕๕๑

อัวห์อับรา (ในไบเบิลเรียกว่า โสฟรา กรีกเรียก
อปรีเอส) ได้ยกทัพไปช่วยเซเดกียาห์ราชาแห่งยูดาห์ซึ่งได้
ปราชัยแก่เนบูคัดเนซซาร์ที่ ๒ แต่พวกทหารเป็นกบฏขึ้น
เลยเสียดราชสมบัติ และนายทัพผู้หนึ่งชื่ออะอาหเมส
(ฤาอะมาสิส) ได้ขึ้นเป็นเจ้าแผ่นดินแทน

๕๗๒

อะอาหเมส (อะมาสิส) ที่ ๒ - ได้บำรุงพวกกรีก
เป็นอันมาก

๕๗๘

ปเล็มเช็กที่ ๓ - พ่ายแพ้แก่กัมบิเสสแห่งเปอร์เซีย
ณ ตำบลเปลูเซียม และถูกจับเป็นชะเลย ภายหลังต้อง
ถูกประหารชีวิต เพราะเป็นกบฏต่อเจ้าเปอร์เซีย

วงศ์ที่ ๒๑ จากเปอร์เซีย

๕๒๓)

กัมบิเสส - ได้ยกทัพไปปราบชาวอิธิโอเปียและ
ชาติอื่นที่ตั้งอยู่ใกล้เคียง

๕๒๑

ดาเรียสที่สหัสเปส - ได้พยายามที่จะเปิดทาง
โบราณที่สันค้ำเคยเคิร ได้เริ่มทำเงินตรา และตั้งใจจัดการ
ปกครองอย่างอ่อนโยน และได้พยายามที่จะกระทำการ
ให้เป็นประโยชน์แก่ประเทศอียิปต์

๔๘๖

แซรเชส ที่ ๑

๔๖๕

อารตะแซรเชส ที่ ๑ - ในแผ่นดินนี้ชาวอียิปต์เป็น
กบฏครั้งหนึ่ง

ก.ก.

๔๒๕

ดาเรียมโนธัส - ในแผ่นดินนี้ชาวอียิปต์เป็นกบฏ
 ขนออกครองหน่ง และเจ้าชออเม็นรุท (กรีก อเมิร์ตอส) ได้
 เป็นราชา

๔๐๕

อารตะแซรเซส ที่ ๒

วงศ์ที่ ๒๘ จากไฮส

อเม็นรุท - ทเป็นกบฏสำเร็จในแผ่นดินดาเรียมโนธส
 และได้เป็นราชาอียิปต์ อยู่ในราชสมบัติได้ ๖ ปี

วงศ์ที่ ๒๙ จากเม็นเค็ส

๓๕๕

ไนฟาเอารุท ที่ ๑

๓๕๓

หะการ

๓๕๐

ปเสมต

๓๗๕

ไนฟาเอารุท ที่ ๒

วงศ์ที่ ๓๐ จากเสเบ็นนิตัส

๓๗๘

เนกต์เฮรุเซบ (เรียกตามกรกว่าเนกตะเนบัส ที่ ๑)
 ได้ช่วยชำนะแก่ชาวเปอรเซียที่เมืองเม็นเค็ส

๓๖๐

เจแสร - ยอมเป็นขะเลยแก่ชาวเปอรเซีย

๓๕๘

เนกต์เนบพะ (ถ้าเนกตะเนบัส ที่ ๒) เสียเมืองแก่
 ชาวเปอรเซีย

ชาวเปอร์เซีย

ก.ก.

๓๔๐

อารตะแซเซส ที่ ๓ (มีฉายาว่าออกัส)

๓๓๘

อารเสส

๓๓๖

ดาเรียส ที่ ๓ - พ่ายแพ้ต่ออะเล็กซานเดอร์ราชา
กรุงมะเซโดเนีย ณ ตำบลอิสัส

ชาวมะเซโดเนีย

๓๓๒

อะเล็กซานเดอร์ สร้างเมืองอะเล็กซานเดรีย ได้
บูชาอะเมนซิงเบินเทวดาทันบัลของชาวอียิปต์ เพื่อแสดง
ให้ปรากฏว่ามีความมุ่งดีต่อชาตินั้น

วงศ์ปโตเลมี

๓๐๕

ปโตเลมีที่ ๑ โซเตอร์ - เป็นนายทัพของอะเล็ก
ซานเดอร์ได้เป็นราชาครองอียิปต์ เมื่อสิ้นแผ่นดินอะเล็ก
ซานเดอร์แล้ว ได้สร้างหอสมุดที่อะเล็กซานเดรียซึ่งมีชื่อ
เสียงปรากฏมากทั่วทั้งโลก และได้ชักชวนนักปราชญ์ชาว
กรีกให้ไปอยู่ที่อะเล็กซานเดรียเป็นอันมาก

๒๘๕

ปโตเลมีที่ ๒ ฟิลาเดลฟัส - เป็นผู้สร้างประภา
การที่เรียกว่า ฟารอส ที่ท่าเรืออะเล็กซานเดรีย ได้ส่งให้
นักปราชญ์อียิปต์ชื่อมานโรเป็นแม่แต่งพงศาวดารอียิปต์ขึ้น
และได้เป็นผู้ส่งให้สร้างไบเบลคัมภีร์เก่าเป็นภาษากรีกขึ้น

ก.ก.

๒๔๗

ปโตเลมีที่ ๓ อิวเอร์เคเตสที่ ๑ - แผ่นศิลาจาก
ที่เรียกว่า สติเลคะโนบัส นั้น ได้ตั้งขึ้นในปีที่ ๕ ของ
แผ่นดินนี้ แผ่นศิลาคะโนบัสนี้ พวกนักเลงโบราณคดี
นับว่าสำคัญนัก เพราะมีจากทุกทั้งอักษรไฮเอโรกลีฟซึ่ง
ชาวอียิปต์ใช้กันมาแต่โบราณ ทั้งอักษรกรีกและอักษร
เดโมติกซึ่งเขียนบนหนทางให้เทียบเนื้อความ แล้วอ่าน
หนังสืออียิปต์โบราณได้ความ แผ่นศิลาสติเลคะโนบัส
บัตินอยู่ในพิพิธภัณฑสถานไกโร หนึ่งในแผ่นดินปโตเลมี
ที่ ๓ นี้ได้เมืองสเรียมมาเป็นเมืองขึ้นทั้งหมด และการศิลป
วิทยารุ่งเรืองมาก

๒๒๒

ปโตเลมีที่ ๔ ฟิโลปาตอร์ - สร้างเทวสถานใหญ่
ที่ตำบลเอ็ดฟู

๒๐๕

ปโตเลมีที่ ๕ เอปิปาเนส - ในแผ่นดินนี้ได้ไปขอ
กำลังจากกรุงโรมมาช่วยรบกับเจ้าเมืองอันท็อก และได้
เสียเมืองปาเลสตีนา ครั้น ก.ค. ๑๘๒ ปี ปโตเลมีที่ ๕ ตาย
ด้วยยาพิษ ศิลาโรเสสตาได้ตั้งขึ้นในปีที่ ๔ ของแผ่นดินนี้

ปโตเลมีที่ ๖ - ไม่ได้อยู่ในราชสมบัติถึงปี

๑๘๑

ปโตเลมีที่ ๗ ฟิโลเมตอร์ - ถูกอันท็อกที่ ๔
จับเป็นเชลยที่ตำบลเปลูเซียเมื่อ ก.ค. ๑๗๑ ปี และตาย
ก.ค. ๑๔๖ ในชั้นต้นครองราชสมบัติองค์เดียว แต่ภายหลัง
ในระหว่าง ก.ค. ๑๗๐ กับ ๑๖๕ นั้น ปโตเลมีที่ ๕ อิวเอร์-
เคเตสที่ ๒ (เรียกชื่อสามัญว่าฟัสคอน) นั้น ได้ครองราช

สมบัตด้วยพร้อมกัน แต่ไม่เป็นที่เรียบร้อยเพราะแตกร้าง
กับฟิสกอน จึงไปทกรุงโรม กลับมาจากกรุงโรมจึงได้เป็น
ราชาแต่ผู้เดียวอีก (ก.ค. ๑๖๕)

ก.ค.

๑๗๐

ปโตเลมีที่ ๘ - ฟิสกอนจับฆ่าเสีย

๑๔๖

ปโตเลมีที่ ๘ อิวเอร์เคเตสที่ ๒ (ฟิสกอน) เป็น
เจ้าแผ่นดินต่อปโตเลมีที่ ๗ ต้องถูกบังคับให้ออกจาก
ราชสมบัติ เมื่อ ก.ค. ๑๓๒ ปี แต่ได้ราชสมบัติกลับคืน
อีกเมื่อ ก.ค. ๑๒๕ และอยู่ในราชสมบัติจนตายเมื่อ ก.ค.
๑๑๗ ปี

๑๑๗

ปโตเลมีที่ ๑๐ โสเตรที่ ๒ ฟิโลเมเตอร์ที่ ๒ (มี
ฉายาว่าละครัส) ครองราชสมบัติพร้อมกับนางพระยา
เคลียวปาตราที่ ๓ ถูกเนรเทศเมื่อ ก.ค. ๑๐๖ ปี และ
น้องชายชอปโตเลมีอะเล็กซานเดอร์ได้ครองราชสมบัติ
แทน แต่อะเล็กซานเดอร์นั้นก็ถูกเนรเทศเมื่อ ก.ค. ๘๕
แล้วถูกฆ่าตายเมื่อ ก.ค. ๘๗ ปโตเลมีที่ ๑๐ กลับเข้ามา
ครองราชสมบัติครั้งที่ ๒ จนถึง ก.ค. ๘๑ ปีจึงตาย

ปโตเลมีที่ ๑๑ อะเล็กซานเดอร์ที่ ๑ (ตุข้างบน)

๘๑

ปโตเลมีที่ ๑๒ อะเล็กซานเดอร์ที่ ๒ ถูกฆ่าตาย

๘๑

ปโตเลมีที่ ๑๓ เนอสติออนิสส ขึ้นเป็นเจ้าแผ่นดิน

ตาย ก.ค. ๕๒

๕๒

ปโตเลมีที่ ๑๔ คีออนิสสที่ ๒ กับนางพระยา
เคลียวปาตราที่ ๗ ทั้ง ๒ นปโตเลมีที่ ๑๓ ได้สั่งไว้ให้

กระทำการวิวาทด้วยกัน เพื่อจะได้ครองราชสมบัติด้วยกัน
และปโตเลมีที่ ๑๓ ได้มอบให้ที่ประชุมเสเนตสำเร็จ
ราชการกรุงโรมเป็นผู้อภิบาล แต่ปโตเลมีที่ ๑๔ ให้เนรเทศ
นางเคลียวปาตราเสียแล้ว ได้คิดมาปอมเปซังเสเนตกรุงโรม
ตั้งเป็นผู้อภิบาลนั้นเสีย เมื่อปอมเปไปเยี่ยมอียิปต์ครั้ง
แรกทัพมาจากตำบล ฟารซาเลีย ครั้น ก.ค. ๔๘ ปี ยู-
เลียสซซาร์ ได้ยกทัพไปอียิปต์เพื่ออุดหนุนเคลียวปาตรา
ปโตเลมีที่ ๑๔ จมน้ำตาย

ก.ค.

๔๗ ปโตเลมีที่ ๑๕ - เป็นน้องชายของนางพระยา
เคลียวปาตราที่ ๗ ยูเลียสซซาร์ยกขึ้นครองราชสมบัติด้วย
กับเคลียวปาตรา ภายหลังเคลียวปาตราแต่งให้คนฆ่าเสีย

๔๘ ปโตเลมีที่ ๑๖ ซีซาเรียน - เป็นโอรสของเคลียว
ปาทราบียูเลียสซซาร์ เมื่อปโตเลมีที่ ๑๕ ตายแล้ว
เคลียวปาตราได้ยกขึ้นให้ครองราชสมบัติกับตัวนางผู้เป็น
มารดา

๔๒ มารกัสอัน โคนีเยสแม่ทัพโรมันสั่งให้นางพระยา
เคลียวปาทรามานาหา อันโตนมีความล้มลงเคลียวปาตรา
จนมีเหตุวิวาทกับออกัสตัสซซาร์ ซึ่งเป็นผู้สำเร็จราชการ
กรุงโรมถึงรบกัน อันโตนแพ้เลยฆ่าตัวตาย เคลียวปาตรา
ก็ฆ่าตัวตายโดยใหู้กัด อียิปต์เลยตกไปเป็นเมืองขึ้น
กรุงโรม ก.ค. ๓๐ ปี

โรมัน

ก.ก.

๒๓ ออกัสตัสซาร์ - ได้เป็นเจ้าผู้ครองอาณาเขตต์ของ
กรุงโรมทั้งสน ตั้งให้คอร์เนเลียสคลลัสเป็นข้าหลวงต่าง
พระองค์สำเร็จราชการเมืองอียิปต์เป็นคนแรก

ก.ศ.

๑๔ คิเบเรียส
๓๓ คาลิกูลา - ในแผ่นดินนี้พวกยิวถูกกดขี่
๔๑ คลอเดยส
๕๕ เนยโร - ในแผ่นดินนี้เซนต์มาร์กได้ไปเทศนาสั่ง
สอนศาสนาคริสต์ในประเทศอียิปต์
๖๕ เวสเปเซียน
๘๒ คอมีเซียน
๙๘ ตราเยนัส - ได้เปิดใช้คลองระหว่างลำน้ำไนล์กับ
ทะเลแดงนอก
๑๑๓ เฮเดรียน - ได้ไปเยี่ยมอียิปต์ ๒ ครั้ง
๑๖๑ มาร์กัสออเรเลียส
๑๘๐ คอโมโดัส
๑๙๓ เสปติมัสเสแวงรัส
๒๑๑ การะกัลละ ได้ไปทอียิปต์ และสั่งให้ฆ่าคนหนุ่ม
เสียเป็นอันมาก
๒๑๓ มะครินัส
๒๑๘ เอละคะเบลัส

ก.ศ.

๒๔๕

เดเซียม - กติขพวกกฤสเตียน

๒๕๓

วาเลเรียนัส - กติขพวกกฤสเตียน

๒๖๐

คลิเดียนัส - เลิกกติขพวกกฤสเตียน เซโนเบีย
นางพระยาผู้ครองเมืองบัลมาระยกทัฬมาตอียิปต์ ค.ศ. ๒๖๘

๒๗๐

ออเรเลียน เซโนเบีย - ใต้ครองเมืองอียิปต์จน
ค.ศ. ๒๗๓ จึงถูกขับ

๒๗๖

โพรบัส

๒๘๔

ดิโอเคลเซียม - ได้สร้างเสาศีลาที่เรียกปรากฏว่า
เสาปอมเปนนันเมื่อ ค.ศ. ๓๐๒ ในแผ่นดินนี้ และกลับ
กติขพวกกฤสเตียนในอียิปต์อีก

๓๒๔

คอนสแตนติน - เป็นผู้เลื่อมใสศาสนาคริสต์
แท้จริง

๓๓๗

คอนสแตนเซียส

๓๗๕

ธีโอโดเซียส ที่ ๑ - ประกาศยกศาสนาคริสต์
เป็นศาสนาหลวงของแผ่นดิน และกติขลัทธิพวกทอ
ศาสนาอียิปต์อย่างโบราณ

บิชนัติน

(คือ เจ้าที่ครองกรุงบิชนัตินเซียม ฤาคอนสแตนติโนปล
เมื่อแยกอาณาจักรโรมเป็น ๒ แขนกแล้วนั้น)

๓๕๕

อาร์คาเดียส ราชาราชแห่งบูรพาอาณาจักร (ตรงกัน
ข้ามกับกรุงโรม ซึ่งเป็นบิชนัตินจักร ฤาเมืองฝ่ายตะวัน
ตก)

ก.ศ.

๔๐๘

ธิโอโคเลียส ที่ ๒

๔๕๐

มารซิอานัส

๔๗๔

เซโน

๔๘๑

อนัสเตเลียส

๕๒๓

ยัสติเนียน พวกชาวอียิปต์ถือศาสนาคริสต์นิกายที่
เรียกกันว่า คอปต์ มาจนทุกวันนี้ ได้เริ่มตั้งขึ้นเป็นคณะ
หนึ่งต่างหาก ไม่รวมชั้นอยู่ในคณะกรีก

๖๑๐

พระเจ้าเคอเลียส ชาวเปอร์เซียได้มายึดเมืองอียิปต์อยู่
ประมาณ ๑๐ ปี แต่พระเจ้าเคอเลียสได้ขับไล่ออกไปเสียเมื่อ

ก.ศ. ๖๒๕

(ก่อนไปชาวบิซันตินออกจะทิ้งอียิปต์ให้โรม)

มະສະໝັນ

(คือ พวกแยกทลอสสาสนามะหมัด)

๖๓๘

อัมร อิบนเอลอาสี ตัดเมืองอียิปต์ได้

๖๔๔

อัทมาน

๗๕๐

เบรวาน ที่ ๒ - เป็นที่สุคของวงศ์อมายาเยเด ลูกฆ่า

๗๕๐ - ๘๗๐

เจ้าวงศ์อับบะสิดะ ครอบเมืองอียิปต์

๗๘๖

ฮารุนเอรราสซิด

๘๑๓

มามูน - ได้มาที่อียิปต์และเปิดบิระมิดใหญ่ที่กิเซ

๘๗๐

อาหเมตอิบนตุลูน - ครอบเมืองอียิปต์

๘๘๔

ฆามะรุเยห์ - ขยายบ้อมฟอสตาต

ค.ศ.

- ๕๖๕ - ๑๑๗๑ เจ้าวงศ์พะติมะครองอียิปต์ และสร้างเมืองมัสร
เอลกาหระ (คือ ไกอโร) ขึ้นเป็นเมืองหลวง
- ๕๗๕ อซซ - โอรส มูอัส
- ๕๘๖ ฮากิม - โอรสของอซซ เจ้าองค์นี้ตั้งตัวเป็นอะหล่า
อวตารกลายเป็น ๆ
- ๑๐๒๐ ซาหิร - โอรสของฮากิม
- ๑๐๓๖ อะบูตามัมเอลมุตตันซัร
- ๑๐๕๔ มสตะลี - โอรสของเอลมุตตันซัร ต.เมืองเยรู-
สะเล็มได้เมื่อ ค.ศ. ๑๐๕๖ แต่ภายหลังแพ้แตกทัพพวกไป
รบกรูเสด
- ๑๑๖๐ อะดีด เลตันลลาห - เป็นที่สุดของวงศ์พะติมะ
- ๑๑๗๑ สะลาเห็ดตัน - รบกับกองทัพพวกกรูเสดที่ตำบล
หิตตันและตีเยรูสะเลมคืนได้
- ๑๑๘๓ เมลิกเอลอะดีด
- ๑๒๑๘ เมลิกเอลกะบิล - สร้างเมืองมันซูราห์
- ๑๒๔๐ เมลิกเอสสาเลห - ขิงราชสมบัติ ต.ได้เมืองเยรู-
สะเล็ม เมืองดามัสกัส และเมืองอัสกาลอน หลุยส์ที่ ๕
แห่งกรุงฝรั่งเศสตีเมืองดามียตตาในอียิปต์ได้ แต่ภายหลัง
ถูกล้อมอยู่พร้อมด้วยกองทัพ ณ เมืองมันซูราห์ และถูกจับ
ชะเลย
- ๑๒๕๐ - ๑๓๘๐ เจ้าวงศ์มาหะริตมามลึกครองอียิปต์
- ๑๒๖๐ เบบารัส

ก.ศ.

- ๑๒๓๓ กาละฮุน
- ๑๒๕๑ เอลอัสหรัฟคาลิล - ตีเมืองเอเคอร์ใต้
- ๑๓๔๖ หะซัน
- ๑๓๘๒ - ๑๕๑๓ เจ้าวงศ์บุรกีตญาเชอรัคัสเซียนมามลุก
- ๑๓๘๒ บารุกุก
- ๑๔๒๒ บุรสะเบ
- ๑๔๖๘ โกตเบ
- ๑๕๐๑ เอลฆูรี
- ๑๕๑๓ ตูมานเบ - สุลต่านเซลิมีที่ ๑ กรุงคอนสแตนติโนเปลดอดเสีย แล้วอียิปต์เลยตกไปเป็นเมืองขึ้นของตุรกออะลีเบ เป็นสุลต่านอียิปต์
- ๑๗๓๑ นะโปเลียนโบนะปาร์ตตีเมืองอะเล็กซานเดรีย รบกันที่ริมบิระมิด และกองทัพเรือฝรั่งเศสกับกองทัพเรืออังกฤษรบกันที่ทะเลหน้าเมืองอบูกร ท้าเรือฝรั่งเศสแตกกระจัดกระจาย
- ๑๘๐๑ อังกฤษบังคับให้กองทัพเรือฝรั่งเศสออกจากอียิปต์
- ๑๘๐๕ มะหมัดอะลี ได้รับตำแหน่งเป็นปาชาครองเมืองอียิปต์
- ๑๘๑๑ มะหมัดอะลี ข้าราชการมามลุกที่เคยเป็นใหญ่ในอียิปต์
- วงศ์มะหมัดอะลี
- ๑๘๓๑ มะหมัดอะลี - สำแดงตนเป็นอิสสระ
- ๑๘๔๘ อิบราฮิมปาชาชนครองเมืองตอบีตา ซึ่งลาออกจากราชสมบัติ

ก.ศ.

๑๘๔๕

มะหมัดอะลิตาย อับบาสปาชาถูกฆ่าตายที่ตำบล
เบนหะ

๑๘๕๓

ไสคปาชา - รถไฟจากอะเล็กซานเดรียทำแล้วสำเร็จ
และได้เริ่มขุดคลองสุเอซในคราวราชสมบัติของไสคปาชา
และไสคปาชาน ได้สร้างพิพิธภัณฑ์สถานขันทตำบลบูลาก
ริมไกโร เพื่อเป็นที่ไว้โบราณวัตถุ และได้อุดหนุนในการ
ขุดตรวจโบราณสถานต่าง ๆ ในเมืองอียิปต์

๑๘๖๓

อิสไมลปาชา โอรสของอับราฮิมปาชา และนั้ตดา
ของมะหมัดอะลิต เกิด ก.ศ. ๑๘๓๐ เป็นปาชาครองเมือง
อียิปต์ ก.ศ. ๑๘๖๓ สุลต่านตุรกี ยกยศขานเป็นเคดิฟ ก.ศ.
๑๘๖๗ อิสไมลได้จัดการให้สร้างรถไฟ อูเรือและคลอง
หลายแห่ง และได้เริ่มใช้ไปรษณีย์โทรเลขสร้างโรงหีบอ้อย
และทำน้ำตาล คลองสุเอซได้เปิดใช้ ก.ศ. ๑๘๖๕ ได้ขยาย
อาณาเขตต์อียิปต์ออกไปอีกเป็นอันมาก และได้เมือง
สุวากิน เมืองมะเซวา และท่าเรือสองแห่งในอ่าวเอเดน
ชายทะเลในเขตต์โซมาลิตอนหนึ่ง กับดินแดนโดยมากที่
ต่อแดนอบิสสินี และมณฑลคาร์ทูมด้วย อิสไมลได้
เสียเงินในค่าบรรณาการกรุงตุรกีนั้นเกือบ ๗๐๐,๐๐๐ ปอนด์
ในระหว่างอิสไมลสำเร็จราชการนั้นรัฐบาลอียิปต์เป็นหนี้
มากมายนัก จนรัฐบาลต่าง ๆ ในยุโรปต้องขอตั้งกรรมการ
ได้สว่นว่าจะจัดการอย่างไรจึงจะใช้หนี้เหล่านั้นให้หมดได้
ครั้น ก.ศ. ๑๘๗๕ รัฐบาลยุโรปได้ว่ากล่าวกับรัฐบาลตุรกี
ซึ่งยังคงนับว่าเป็นใหญ่ในอียิปต์นั้นให้บังคับอิสไมลให้
ออกเสียจากตำแหน่ง

ก.ศ.

๑๘๘๐

ตีวฟีก - โอรสที่หนึ่งของอิสไมลข่านครองสมบัติ
ต่อไปจน ก.ศ. ๑๘๘๒ ตาย

๑๘๘๒

อาระบีปาชา - แม่ทัพอียิปต์เป็นกบฏ จับพวกชาว
ยุโรปฆ่าในเดือนมิถุนายน กองทัพเรืออังกฤษระดมยิง
เมืองอะเล็กซานเดรียเดือนกรกฎาคม แล้วกองทัพบก
อังกฤษเข้ายึดเมืองอียิปต์ อาระบีปาชาพ่ายแพ้

๑๘๘๕

เยเนรอลคอร์ดอน - ผู้รักษาเมืองการตุมถูกพวกฝัก
บุญมาहतจับฆ่า อียิปต์เลยเสียแคว้นสุดานแก่พวกฝักบุญ

๑๘๘๖ - ๑๘๙๒

ในระหว่างนี้ กองทหารอังกฤษ ยิงยึดอียิปต์เรื่อย
อยู่อังกฤษจัดการคลังของอียิปต์ และการบำรุงบ้านเมือง
โดยวิธีอื่น ๆ

๑๘๙๒

อับบัสฮิลมี - โอรสของตีวฟีกข่านครองเมืองต่อไป
และยังครองอยู่จนทุกวันนี้

(หมายเหตุ :

รายนามเจ้าแผ่นดินอียิปต์ชั้นโบราณนั้นในที่นี้ไม่ได้
ลงไว้หมด ถ้าผู้ใดอยากจะทราบรายละเอียด ก็ขอได้
โปรดพลิกดูในส่วนเพิ่มเติมข้างท้ายหนังสือเล่มนี้)

ว่าด้วยเมืองอียิปต์

ชาวอียิปต์โบราณเรียกเมืองของตนว่า บาก ฤ บาเค็ต กับ ตาเมระ และ กัมต์ ก็เรียก บาก นั้นถึงความลงหมตั้นโอล์ฟ และ ตาเมระ นั้นถึงว่าเป็นแผ่นดินนาท่วม แต่นามที่ใช้ในศิลาจากทุกต่าง ๆ โดยมากนั้นคือ กัมต์ แปลว่า ดำ เพราะสีดินกล้ำ บางทีก็เรียกว่า “เมืองมะเดื่อ” และ “เมืองนัยน์ตาฮอร์ส” (คือพระอาทิตย์) ชาวอียิปต์แบ่งเมืองเป็นสองภาค คือ (๑) ภาคบน เรียกตามภาษาโบราณว่า ตาเรส ฤ ตาเคมา หมายความว่า “เมืองบักษไต” (๒) ภาคล่าง เรียกตามภาษาโบราณว่า ตาเมห หมายความว่า “เมืองฝ้ายเหนือ” (คำว่า ภาคบน และ ภาคล่าง นั้น หมายความว่า เหนือน้ำไตน้ำ เพราะแม่น้ำไนล์นั้นไหลจากทิศใต้ไปสู่ทิศเหนือ จึงทำให้นอนอยู่ข้าง) เจ้าแผ่นดินอียิปต์นั้นเรียกตนว่า “สเด้นเนต” คือ “ราชาแห่งบักษไตและฝ้ายเหนือ” และ “เนบเตาว” คือ “เจ้าแห่งแผ่นดินทั้งสอง” มงกฎที่ใช้กันนั้นมีสองชนิด เรียกว่า “เตเสร์” ตามมงกฎสีแดงสำหรับเมืองฝ้ายเหนือชนิดหนึ่ง “เทต” ตามมงกฎสีขาวสำหรับเมืองฝ้ายไต ถ้าเป็นเจ้าแผ่นดินปกครองทั่วไปก็ใช้มงกฎทั้งสองอย่างคัมกันเข้าเป็นอันเดียว เรียกชื่อว่า “เสเซต” เมืองอียิปต์แบ่งออกเป็น “เฮสป์” ตามมณฑล มณฑลหนึ่งแบ่งเป็น ๔ ส่วน คือ ๑. “นุต” คือเมืองหลวง ๒. ทิเพาะปลุก ๓. ทบงชงไซเป็นททการเพาะปลุกได้บางครั้ง บางคราว ๔. คลองและฝายน้ำซึ่งจำเป็นต้องรักษาไว้ให้น้ำเครสะตวก และต้องทำทำนบกั้นน้ำเป็นต้น สำหรับใช้ในการเพาะปลุก รายช่อมณฑลโบราณนั้นตั้งต่อไปนี้

ในเมืองภาคบน (ใต้)

๑. ตาเกนส์ เมืองหลวงคือ อาบู (เอเลฟันติน) ภายหลังเปลี่ยนไปตั้งที่เมือง นุบต์ (อัมบ็อส)

๒. เตสเหะรุ เมืองหลวงคือ เต็บ (กรีกและโรมันเรียกว่า อปอลลีโนโปลิสมักนะ อาหารเรียกว่า เอ็ดฟู)

๓. เตน เมืองหลวงคือ เนเคบ ภายหลังเปลี่ยนเป็น เสน

๔. อัสต์ เมืองหลวงคือ อัสต์ (ทีบส) ภายหลังย้ายไปตั้งที่เฮรมอนทิส

๕. เहरुย เมืองหลวงคือ เก็บติ (กอปตส)

๖. อาวะติ เมืองหลวงคือ ตาเอนเตเวร (เคนดะราห)

๗. เสเค็ม เมืองหลวงคือ หะ (คอสโปลิสปารวะ)

๘. อับตะ เมืองหลวงคือ อับตุ (อไบคส)

๙. อัมสุ เมืองหลวงคือ อะปู (ปาโนโปลิส)

๑๐. อัว - เจ็ค เมืองหลวงคือ เทบู (อโฟรีติโปลิส)

๑๑. เส็ค เมืองหลวงคือ ชัสเหะเต็บ (หีบเสะเล)

๑๒. ตูฟ์ เมืองหลวงคือ เน็นเอ็นตบาก (อันเตโอโปลิส)

๑๓. อเตฟเค็นต เมืองหลวงคือ ไสยุต (อาหารเรียกว่า อัสสิยุต)

๑๔. อเตฟเปห เมืองหลวงคือ เกสิ

๑๕. อุณ เมืองหลวงคือ เคเมนุ (แสรโมนโปลิส)

๑๖. เมหัมเห็ค เมืองหลวงคือ เหะเบนุ

๑๗. (ชื่อไม่ปรากฏ) เมืองหลวงคือ กาสะ

๑๘. สะเปต เมืองหลวงคือ หะสเค็น

๑๙. อวบ เมืองหลวงคือ ปามะเจ็ค

๒๐. อัมเคินต เมืองหลวงคือ เกเนนส
 ๒๑. อัมเปท เมืองหลวงคือ เสเมนहरु
 ๒๒. มาเตน เมืองหลวงคือ เทปอเห็ด

ในเมืองภาคล่าง (เหนือ)

๑. อเนบเทจ เมืองหลวงคือ เมเนนเฟร์ (เมมพีส)
 ๒. อะอา เมืองหลวงคือ เสเต็ม
 ๓. อะเมินต เมืองหลวงคือ เมนเตนหะบี (อะบีส)
 ๔. เสบเวส เมืองหลวงคือ เจกะ (กะโนบีส)
 ๕. เสบเอมเห็ด เมืองหลวงคือ สะ (ไสส)
 ๖. กะเส็ด เมืองหลวงคือ เกสุน
 ๗. (มีอะไรอยู่หน้าแล้วถึง) อะเมินต เมืองหลวงคือ เส้นด์เนเฟร (เมเทลิส)
 ๘. (มีอะไรอยู่หน้าแล้วถึง) อับเท็ด เมืองหลวงคือ จุก็อกต
 ๙. อะจ เมืองหลวงคือ ประเอาสาร (บุลีริส)
 ๑๐. กะเกม เมืองหลวงคือ หะตะหะหรับ
 ๑๑. กะหะเบส เมืองหลวงคือ กะหะเบส
 ๑๒. กะเจบ เมืองหลวงคือ เจบเมเทร์ (เสเบนนิชส)
 ๑๓. หะกัต เมืองหลวงคือ อันน (เฮลิโอโปลิส)
 ๑๔. เตินตอะเบต เมืองหลวงคือ จัน (คานิส)
 ๑๕. เทหัต เมืองหลวงคือ ปาเทหัต (นอร์โมโปลิส)
 ๑๖. คาร์ เมืองหลวงคือ ประบานเบเต็ด (เมินเตส)
 ๑๗. ลัมเบหุเตต เมืองหลวงคือ ปาคันเอินอะเมิน (คิอสโปลิส)

๑๘. อัมเกินต เมืองหลวงคือ ปาบัสต (บูบัสตัส)

๑๙. อัมเปห เมืองหลวงคือ ปาออจ

๒๐. เสปต์ เมืองหลวงคือ เกเสม

รวมทั้งหกษัฒไต้ผ่ายเหนือเป็น ๔๒ มณฑลด้วยกัน

เมืองอียิปต์โดยแท้หมดเพียงเมืองอัสวัน ดินแดนภายใต้เมืองนั้น
ออกไปตามริมฝั่งแม่น้ำไนล์ เรียกว่าแคว้นนิวเบีย พวกคนที่อยู่ในดินแดน
เหล่านี้ได้รบกวณชาวอียิปต์มามากแต่โบราณกาล ดังมีพะยานปรากฏอยู่ใน
หนังสือที่อาฤกไว้ในพิงศพโบราณที่อัสวัน ซึ่งมักกล่าวถึงกองทัพที่ส่งไปรบ
ชาวนิวเบียตั้งแต่ชนเจ้าแผ่นดินวงศ์ที่ ๑๒ แล้ว ที่แผ่นดินในเมืองอียิปต์
ที่ใช้เพาะปลูกได้มีอยู่ประมาณ ๑๑,๕๐๐ ไมล์ ๔ เหลี่ยม (แต่บัดนี้ได้สร้าง
ทำนบทดนาชนที่อัสวันแล้ว บางที่จะมทดนใช้เพาะปลูกได้มากขึ้นอีก) ใน
เขตต์เดลดตา (คือที่แผ่นดินระหว่างลำแม่น้ำไนล์ที่แยกออกไปเป็น ๒ แคว
ก่อนที่จะถึงทะเล) นั้น มทดนเพาะปลูกได้ประมาณ ๖๕๐๐ ไมล์ ๔ เหลี่ยม
ตามลำน้ำไนล์กับทั้งเขตต์ฟายยม (คือ บึงเมริส) นั้น มีประมาณ ๕๐๐๐ ไมล์
๔ เหลี่ยม ทล่่มในทะเลทรายลึเบยกกับแหลมสิไนนั้นนับเข้าอยู่ในอาณาเขตต์
อียิปต์ด้วย อียิปต์เดยวณแบ่งเป็น ๑๔ มณฑล ดังต่อไปนี้

อียิปต์ล่าง

๑. เบะเฮระ (เมืองหลวง ตะมานสุร)

๒. กัลยบ (เมืองหลวง เบนหะ)

๓. เซรกย (เมืองหลวง ชะกาซก)

๔. คักฮาลีย (เมืองหลวง มันชูราห์)

๕. เมนฟ

๖. ชารบย (เมืองหลวง ตันตะ)

๗. กิซะ ฤ กิเซ

อียิปต์บน

๑. เบนีสุเอฟ (เมืองหลวง เบนีสุเอฟ)
๒. มินเยะ (เมืองหลวง มินเยะ)
๓. ชัยุต (เมืองหลวง อัสสัยุต)
๔. คีรกะ (เมืองหลวง สุหาค)
๕. เกนะ (เมืองหลวง เกนะ)
๖. เอสนะ (เมืองหลวง เอสนะ)
๗. วาติฮัลฟาห

เมืองใหญ่ ๆ เช่น อะเล็กซานเดรีย ปอตไสค สุเอซ ไกอโร
ดาเมียตตา และอิสไมลียะ เหล่านี้มีผู้ว่าราชการการเมืองต่างหาก

ในโบราณกาลนั้นกะเนว่าพลเมืองอียิปต์แท้มอยู่ระหว่างเจ็ดล้านครึ่ง
ถึงเก้าล้าน แต่ในกาลบัดนี้ ถ้าจะนับทั้งเมืองชนและเมืองสุดานทศใดคนมา
แล้วนับด้วย รวมพลเมืองคงจะกว่า ๑๐,๐๐๐,๐๐๐ คน

ชาวอียิปต์โบราณ

ชาวอียิปต์ตามที่ได้เห็นในรูปที่สลักจากหินไว้ ว่าเป็นผู้ที่ได้อยู่ใน
ประเทศอียิปต์มาก่อนจำพวกอื่น ๆ นั้น แลเห็นได้แน่นอนตามรูปร่างว่าเป็น
คนอยู่ในจำพวกที่เรียกว่า คอเคเซียน (คือ คนที่เกิดในดินแดนริมภูเขา
คอเคสส์) และจะรอยจะมาจากทางบูรพทิศ ที่บ้านเมืองเดิมของคนพวก
ที่พากันอพยพเข้ามาอยู่อียิปต์ตั้งนั้นจะเป็นเอเชีย และน่าจะเดินข้ามเมือง
เมโซโปเตเมียและเมืองอาหรับ ข้ามที่ตรงแผ่นดินแคบตรงสุเอซนั้นเข้าไป
ในอียิปต์ มีผู้ออกความเห็น ว่า พวกเหล่านี้ได้เดินเรือข้ามมหาสมุทรอินเดีย
เข้าในทะเลแดงและมาขึ้นบกทางฝั่งตะวันตกของทะเลแดง แต่เป็นที่น่า
สงสัยอยู่หน่อยหนึ่ง เพราะว่าคนที่บ้านเมืองเดิมอยู่ในที่ตอนเช่นกลางเอเชีย
นั้น ที่ไหนจะมีความชำนาญพอที่จะเดินเรือข้ามมหาสมุทรได้ ดังนั้น
การที่จะกำหนดลงไปว่าคนพวกนี้ได้อพยพเข้ามาอยู่ในอียิปต์เมื่อใดแน่ นั้น
ย่อมไม่ได้โดยเอง แต่มีอนุสาวรีย์และของอื่น ๆ ซึ่งเป็นพะยานประกอบ
ให้เดาว่า คงจะได้มาราว ๗๐๐๐ ปีมาแล้ว

เมื่อคนชาวเอเชียเหล่านี้ได้ไปถึงอียิปต์ ได้ไปพบคนอยู่แถบนั้น
ก่อนแล้ว เป็นคนที่ผิวหนึ่งดำ คนจำพวกนี้คงจะถูกพวกมาใหม่ขับไป จึง
กระจัดกระจายออกไปตั้งอยู่ทางริมแม่น้ำไนล์ทิศใต้ภายในเขตที่เรียกว่า
นิวเบียนั้น ส่วนเมืองปุนต์ที่กล่าวถึงอยู่ว่าเป็นเมืองที่มพาศนชยกรรมเกี่ยว
ข้องกับอียิปต์มากมายมาแต่โบราณ และที่ตามอนุสาวรีย์มีจากุและเขียน
เรียกไว้ว่าเมืองเครื่องหอมฤๅเครื่องเทศนั้น ดูเหมือนจะหมายความว่าที่คน
ริมฝั่งทะเลแดงทั้งสองฟากทางทิศใต้เมืองอียิปต์และทางฝั่งทะเลเมือง

โสมาลี และตั้งแต่ ก.ค. ๒๕๐๐ ปี ยังมีล่าวว่าพวกชาวปุนต์ได้ไปมาค้าขาย
ติดต่อกับชาวอียิปต์เป็นอันมากและดูเหมือนชาวอียิปต์จะนับถือว่าเป็นญาติ
ญาติกัน ๗ ดิโอดอร์สกับผู้ที่แต่งหนังสือในกรุงโรมทุกๆ ว่าด้วยเรื่องอียิปต์
นั้นพอใจล่าวว่า คนชาวอิธิโอเปียได้อพยพกันเข้ามาตั้งเมืองอียิปต์ขึ้น แต่
ไม่มีอะไรเป็นพะยานว่าเป็นเช่นนั้น ทั้งศาสนาและวิชาก่อสร้างเป็นต้น
อยู่ในเมืองอิธิโอเปียโบราณนั้น ล้วนได้ไปจากอียิปต์ทั้งสิ้น เพราะฉะนั้น
จะว่าชาวอิธิโอเปียเจริญก่อนอียิปต์นั้นไม่ได้โดยเอง

เมื่อตรวจดูตามรูปภาพที่นายช่างอียิปต์โบราณได้เขียนไว้ในที่ต่างๆ
ก็พอจะทราบได้ว่า ชาวอียิปต์ในโบราณกาลนั้นรูปพรรณสัณฐานเป็น
อย่างไร โดยมากรูปร่างบาง ๆ หน้าอกกว้าง มือและเท้ายาว และลำแขน
ลำขามีเส้นเอ็นแข็ง หน้าผากสูง คางตัดตรง นัยน์ตาใหญ่ แก้มเต็ม
ปากกว้าง ริมฝีปากค่อนข้างหนา จมูกสั้นและมนไม่แหลม คางค่อนข้างยื่น
นิดหนึ่ง ผมนั้นตรงและละเอียด ไซ้แต่จะมีพะยานอยู่แต่เฉพาะที่รูปภาพ
เท่านั้น ร่างกระดูกและหัวกะโหลกที่ขุดได้มาตรวจดูก็ได้สัณฐานเช่นที่กล่าว
มาแล้ว ซึ่งเป็นพะยานปรากฏแน่นอนว่าชาวอียิปต์ โบราณนั้น ไม่ใช่คน
จำพวกนิโคร แต่บางคราวเมื่อชาวอียิปต์ได้ไปกระทำการวิวาห์กับชาติเสมีต
จมูกของลูกหลานเหล่านี้ก็พลอยโค้งขึ้นเช่นจมูกชาวเสมีต (ฤา ยิว) นั้น
ก็มี ยังมีสิ่งประหลาดที่ควรจะสังเกตในพวกชาวอียิปต์ในปรัศยุตต์นั้นอยู่
อย่างหนึ่ง คือยังมีอยู่เป็นอันมากที่หน้าตารูปพรรณเหมือนคนชาวอียิปต์
โบราณที่เขียนไว้ในรูปภาพนั้นแทบจะเป็นพิมพ์เดียวกัน คนเช่นนั้นมักจะ
พบในบ้านนอกโดยมาก ส่วนคนในเมืองใหญ่เช่นไคโรอาเล็กซานเดรีย
นั้น แปรลกกับคนในพื้นที่เมืองโดยมาก สังเกตได้ว่ามีหลายชาติหลายภาษา
มาปนกันอยู่ หน้าตารูปพรรณสัณฐานจึงไม่เหมือนชาวอียิปต์ โบราณ
นั้นเลย

ชาวอียิปต์ปรตยุตบันกาล

คนที่อยู่ในประเทศอียิปต์ในปรตยุตบัน มีต่างชาติต่างชนนิกกัน มากอาจแบ่งออกไปได้ดังต่อไปนี้

๑) เฟลลาฮัน มีอยู่ทั้งสนประมาณส่วน ๔ ใน ๕ ของคนที่อยู่ในอียิปต์ทั่วไป และโดยมากมักเป็นชาวไร่ชาวนา รูปพรรณสัณฐานคล้ายชาวอียิปต์โบราณที่เขียนไว้ตามผนัง ผิวเนื้อคล้ำ คิ้วตรง กะตักแถมสูง จมูกแบน สันจมูกเตย คางค่อนข้างยื่น หน้าอกกว้าง ปากใหญ่ ริมฝีปากหนา ยิ่งลงไปข้างใต้ผวยิ่งคล้ำหนักลง

๒) คอปต์ เป็นผู้ที่สืบสาโลหิตต่อมาจากชาวอียิปต์โบราณเหมือนกันและโดยมากอยู่ในเมืองทางอียิปต์บน เช่น อัสสิยัต และอาหมิม เป็นต้น ขอคอปต์นมาจากคำอาหรับว่า "คูปต์" คือตั้งใจจะเรียกตามชาวกรีกซึ่งเรียกชาวอียิปต์ว่า "เอคิปตียส" พวกคอปต์นั้นมอยู่ในอียิปต์ประมาณ ๓๕๐๐๐๐ เศษ และโดยมากหากินเป็นช่างทอง ช่างทอผ้า เป็นต้น ยังมที่เป็นเสมียนและพนักงานบัญชีในกรมไปรษณีย์ โทรเลขและกรมอื่น ๆ ในรัฐบาลอียิปต์ เป็นช่างทำการด้วยมือต่าง ๆ และเล่าเรียนได้เร็ว แต่เรียนได้แต่ต้น ๆ วิชาสูง ๆ ไม่ใคร่จะรู้ รูปพรรณสัณฐานนั้นก็คล้ายพวกอียิปต์โบราณ แต่รูปศีรษะยาวกว่าพวกเฟลลาฮัน และหน้าตาออกจะใกล้เคียง พวกคอปต์นถือศาสนาคริสต์น ในชั้นต้น ๆ อยู่ข้างจะเคร่งครัดเหลือเกิน จนถึงกับต้องเที่ยวทำลายเทวสถานทีบูชาเทวดาเก่า ๆ ของอียิปต์เสียเป็นอันมากแต่มาเดยวนการศาสนาอยู่ข้างจะเสื่อมไปมาก ส่วนภาษาที่เรียกว่าคอปติกนั้นเดยวนเกือบไม่มีใครพูดได้เลย พวกคอปต์เองก็ใช้พูดภาษา

อาหารับ ส่วนคัมภีร์สำหรับใช้ในการศาสนาอื่น ถึงยังใช้เขียนเป็นภาษา
 คอปติกอยู่บ้างก็จริงแต่ต้องมีภาษาอาหารับกำกับอยู่ด้วยทั้งนั้น ภาษาคอปติก
 นั้นเป็นกิ่งของภาษาอียิปต์โบราณ

๓) เบตาวัน เป็นจำพวกคนที่พูดภาษาอาหารับและเป็นมะสะหมัน
 ตั้งบ้านเรือนอยู่ทะเลทรายซึ่งอยู่ติดต่อกับด้านในลุ่ม ๒ ฟาก มีอยู่ทั้งสิ้น
 ประมาณ ๒๕๐๐๐๐ ในจำพวกนี้ยังมีพวกที่เรียกชื่อว่า บิซาริน ทะเคนโดอา
 และอะบับเดห์ ซึ่งพูดภาษากลายภาษาอียิปต์โบราณ และตั้งบ้านเรือน
 อยู่ทางทิศใต้ของอียิปต์ภาคบน กับในแคว้นนัจเบียและอบิสสินีย พวก
 คนทั้ง ๓ ชะนิศทุกถ้าวแล้ว ถือศาสนาอะหมัด แต่ไม่ค่อยจะเคร่งครัด
 นัก พวกเบตาวันนั้นถ้าแม่ได้เข้ามาอยู่ตามเมืองใหญ่ ๆ ฤาหมู่บ้านเสียแล้ว
 ดูความกล้าและความเก่งเดิมนั้นถอยลงไปกว่าเวลาที่อยู่ตามทะเลทรายเป็น
 อันมาก

๔) ชาวเมืองใหญ่ ๆ เช่นชาวเมืองไกรโร อะเล็กซานเดรีย และ
 เมืองใหญ่อื่น ๆ นั้น แปรลกกับคนที่อยู่ตามแห่งอื่น ๆ ในเมืองอียิปต์ ในเมือง
 อะเล็กซานเดรียมักกรกฤาครั่งชาติกรกอยู่มาก และในเมืองไกรโรนั้นมีแขก
 ตุรกออยู่เป็นอันมาก ในตลาดเมืองไกรโรนั้นอาจแลเห็นลูกหลานเหล่ากอ
 ของชาวยุโรปทุกภาษาซึ่งเกิดแต่ผู้หญิงชาวอียิปต์ฤาชาวนิวเบียแลตุณิว
 เนออาจเห็นตั้งแต่สีดำแดงแก่ ๆ จนเกือบขาว

๕) นิวเบีย ฤาเบอร์เบอราศัยอยู่ในดินแดนยาวตามลำน้ำไนล์
 ตั้งแต่เมืองอัสวัน ไปจนถึงแก่งที่ ๔ คำว่านิวเบียนั้นจะมาจากคำ
 “นบ” แปลว่าทอง เพราะในเมืองนิวเบียมีบ่อทองมาก คำว่า “เบอร์เบอ”
 นั้นมีผู้กล่าวว่าแปลว่า “ดูร้าย” ฤา “ป่า” (คือ “บาร์เบเรียน”) และบางที่
 ก็ว่าเป็นชาติที่เนื่องมาจากอียิปต์โบราณ ภาษาที่พวกนิวเบียพูดนั้นเนื่องกับ

ภาษาบางภาษาที่ใช้พูดกันในตอนเหนือทวีปแอฟริกา และพูดภาษาอาหรับ
ไม่ใคร่ชัด พวกนี้พบในเมืองอียิปต์โดยมากมักเป็นคนเผ่าประทุ
ฏากนใช้ และมักเป็นผู้ที่ไวใจได้ว่าไม่คดโกงและว่าง่าย

๖) นิโคร (แขกดำศีรษะหยิก) มีอยู่มากในอียิปต์ ชาวอียิปต์
มักจ้างทำการอย่างหนัก ฤๅบางทีก็เป็นทาส พวกนิโครนับถือศาสนา
มะหมัดและมาจากแคว้นที่เรียกว่า สูดาน หญิงนิโครเป็นบ่าวใช้ได้ดี

๗) เลวันไตน์ เป็นชื่อของพวกชาวสเรยลอคิสเตียน ที่มาตั้ง
บ้านช่องอยู่ในอียิปต์ พวกนี้มีความไหวพริบในทางค้าขายมาก และเรียน
ภาษาต่าง ๆ ได้เร็ว

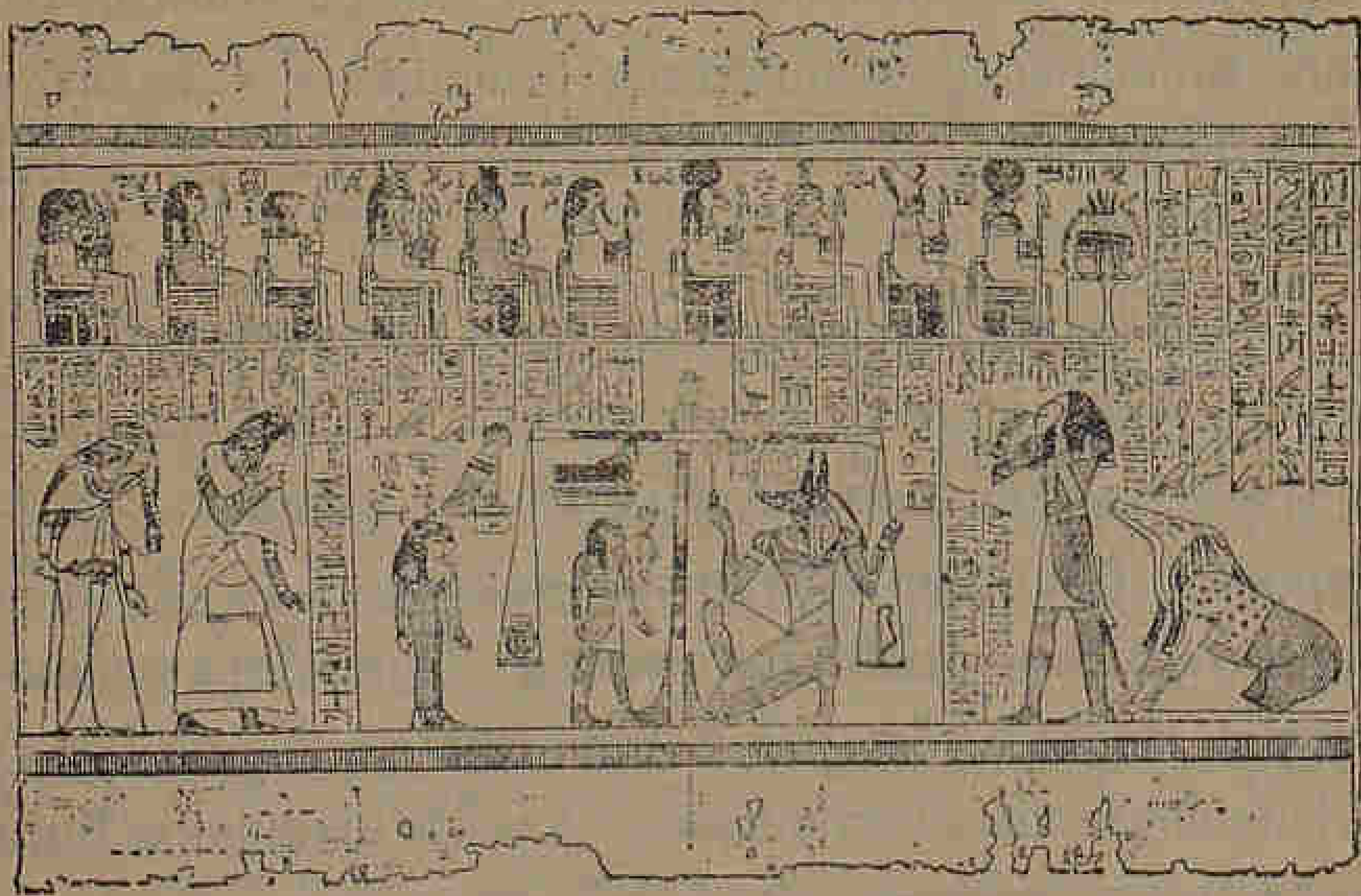
๘) แขกตุรกี มีน้อยนักถ้าจะคิดตามส่วนพลเมืองทั่วไป แต่ต้อง
นับว่าเป็นจำพวกสำคัญ เพราะข้าราชการอียิปต์ทั้งฝ่ายทหารพลเรือนโดย
มากเป็นแขกตุรกี ซึ่งไม่น่าประหลาดอันใด เมื่อนักได้ว่างศ์ของเคดิฟ
ผู้ครองเมืองเองก็เป็นเชื้อแขกตุรกี พวกแขกตุรกีนี้มีผิวขาวเทียม ๆ ชาว
ยุโรป เพราะโดยมากมารตามักเป็นหญิงชาวเซอร์คัสเซียซึ่งมีผิวขาวนวล
และซึ่งนับถือกันว่างามนัก

๙) อาร์มีเนียน และ ยิว สองจำพวกนี้ มีน้อย แต่ต้องนับว่า
เป็นส่วนสำคัญในหมู่คนที่อยู่ในเมืองใหญ่ ๆ ในประเทศอียิปต์ พวกอาร์มี-
เนียนมีชื่อเสียงว่าพูดภาษาได้มากและเป็นผู้มั่งคั่ง พวกยิวนี้ นับว่า
สันทนาเงิน ฝังส่ออื่น ๆ ผิวขาว และมักเป็นพ่อค้าเป็นผู้ให้กู้เงินและรับ
แลกเงิน

๑๐) ยูโรเปียน มีกรีกประมาณ ๖๕,๐๐๐ อิตาลีประมาณ
๓๐,๐๐๐ ฝรั่งเศสประมาณ ๑๔,๐๐๐ อังกฤษประมาณ ๘,๐๐๐ เยอรมัน
ออสเตรียน รัสเซีย และชาติอื่น ๆ รวมกันประมาณ ๑๐,๐๐๐ การค้าขาย

ในเมืองอะเล็กซานเดรียโดยมากพวกกรีกเป็นผู้ได้ประกอบและทวงมทรัพย์
 สิ้นเงินทองมาก ๆ ก็มี นับว่าพวกกรีกได้ทำให้อะเล็กซานเดรียจำเริญรุ่งเรือง
 มาก ชาวยุโรปชาติอื่น ๆ นอกจากนั้นก็ประกอบการค้าขายโดยมาก

(หมายเหตุ : จำนวนคนต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาแล้วนี้ อาจผิดคลาด
 ไปมาก เพราะนี้ดูตามบัญชีที่ทำประมาณหลายปีล่วงมาแล้ว จำนวนคนคง
 จะเพิ่มถูกลงไปบ้างตามสมัยและเหตุการณ์)

ภาพตอน ๑ ในบรณะคัมภีร์

หนังสืออียิปต์โบราณ

(ฉบับมีเลาถึงเรื่องที่จะเริ่มอ่านได้กันขึ้น)

หนังสืออียิปต์โบราณนั้น ถ้าแรกแลเห็นแล้วก็ให้เกิดความ
ประหลาดใจว่าเหตุไรจึงอ่านได้เป็นภาษา เพราะคุณเป็นรูปนกรปัสต์ว์และ
รูปคน ก็รูปอะไรแปลก ๆ อีกหลายประการ แต่ถ้านักไปอีกก็ต้อ
ยอมว่าอ่านได้ คือบรรดาหนังสือทั้งปวงก็ไม่ใช่อื่นนอกจากเครื่องหมาย
นั่นกันเสียว่าถ้าเขียนรูปเช่นนั้นจะอ่านออกสำเนียงว่าเช่นนั้นเท่านั้นเอง
ทำนองที่ใช้นักแบบคล้ายกับหนังสือจีน เขียนรูปของมวัญญาณบ้าง
ไม่มีมวัญญาณบ้าง สมมติขึ้นเป็นหนังสือ เช่นตัวอักษร “หยิน” ของจีน
ที่แปลว่าคนนั้น ในชั้นต้นก็เขียนเป็นรูปคนแท้ ๆ แต่ภายหลังก็ห้วนลงมา
ทุกที จนบัดนี้เหลืออยู่แต่ตัวกับขาเท่านั้น ดึงนเป็นตัวอย่าง ถึงหนังสือ
อียิปต์ก็ใช้โดยวิธีเช่นนี้เอง ค่อนไปจะได้อธิบายถึงเรื่องหนังสืออียิปต์ ตาม
ที่ได้อ่านได้ความจากหนังสือของดอกเตอร์วอลลิส บัตซ์

หนังสืออียิปต์โบราณมี ๓ ชนิด คือ (๑) ที่เขียนจากธาตุไว้ที่รูป
ที่หีบศพ ที่ฝังศพ และที่ผนังเทวสถานเป็นต้น มิใช่เป็นรูปคน ฤๅสัตว์
ฤๅสิ่งของต่าง ๆ ผสมกันเข้าเป็นคำและประโยคนั้น เรียกชื่อว่า “ไฮเอ-
โรกลีฟ” (เป็นภาษากรีกแปลว่าหนังสือของนักบวช) (๒) สำหรับใช้
เขียนในใบปะปรัส (ใช้แทนใบลานของเรา) เป็นหนังสือย่อจากไฮเอ-
โรกลีฟ เรียกชื่อว่า “ไฮเอระติก” (มีคำแปลคล้าย ๆ กันกับชนิดแรก)
(๓) เป็นอักษรย่อสังเขปจากไฮเอระติก แต่แก้ไขไปจนเกือบจะไม่มิตี
สังเกตว่ามาจากรากเดียวกัน สำหรับใช้ในการงานในบ้านช่องฤๅในการ
พาณิชย์กรรม เรียกชื่อว่า “เดโมะติก”

หนังสือไฮเอโรคัพพิคทน์ว่าเป็นอย่างโบราณที่สุดนั้น คือที่จาก
อยู่บนแผ่นศิลาเรียกว่าศิลาเซเร บัตน์ เก็บไว้ในพิพิธภัณฑ์ที่ออกซฟอร์ด
และกิเซ (ไกโร) นับอายุตั้งแต่วงศ์ที่ ๒ หนังสือไฮเอโรคัพพิคทน์ที่เก่าที่สุดนั้น
คือ ที่เขียนอยู่ในแผ่นปะไปรัสที่เรียกชื่อว่าปรัสสัปะไปรัส เป็นหนังสือ
โอวาทของปตาหะเต้ปสอนบุตร (หนังสือนี้ นับถือกันว่าเป็นหนังสือสำคัญ
เพราะมดอยคาทเบนิธรรมและเป็นสภาสัตถ์อยู่มาก ได้มีแปลเป็นภาษา
ต่าง ๆ หลายภาษาแล้ว) หนังสือนี้ นับอายุตั้งแต่ราชวงศ์ที่ ๑๑ ฤๅที่ ๑๒
ส่วนหนังสือเดโมะตคณน พังเริ่มใช้กันจนราว ก.ค. ๕๐๐ ปี หนังสือไฮเอ-
โรคัพพิคทน์ใช้กันเรื่อยมาจนราว ก.ศ. ๓๐๐ ปี หนังสือไฮเอโรคัพพิคทน์กับเดโมะ-
ตคณนยัง ใช้กันต่อมาภายหลังนอกประมาณ ๑๐๐ ปีเป็นอย่างน้อย ใน
แผ่นศิลาโรเสสตา กับศิลาคะโนบัส นั้นมีจากหนังสือไฮเอโรคัพพิคทน์เดโมะตค
และอักษรกรีก ชาวอียิปต์โบราณนั้นจากทุก ๆ ชาติเขียนหนังสือไว้กับของต่าง ๆ
หลายอย่าง แต่ถ้าเป็นหนังสือพงสาวดารตำนาน ฤๅเรื่องศาสนา มักใช้เขียน
บนแผ่นปะไปรัส วิชาที่จะทำแผ่นปะไปรัสสำหรับใช้เขียนหนังสือนั้นคือ
ตัดลำต้นปะไปรัสมาลอกออกเป็นชั้น ๆ ตหรือหบให้แบนแล้วต่อกันเข้าให้
เป็นแผ่น จะให้ยาวเท่าไรก็ได้ตามแต่จะต้องการ เมื่อเขียนแล้วก็ม้วน ๆ
และห่อเก็บไว้ แผ่นปะไปรัสที่ยาวที่สุดนั้นได้ชื่อว่า แฮร์ริสปะไปรัส (ตาม
ชื่อผู้ค้นพบ) ยาว ๑๓๕ ฟุต กว้าง ๑๓ นิ้วฟุต วิชาเขียนนั้นใช้ปากไม้ทำ
ด้วยไม้อ้อ เขียนด้วยรังสีต่าง ๆ ทำด้วยยางฤๅใบไม้ ใช้สีดากับสีแดงมาก
กว่าอย่างอื่น แต่บางทีใช้ถึง ๑๒ ฤๅ ๑๓ สีก็มี เสมียนที่เขียนใช้กระดาษ
สเหลือง ยาวตั้งแต่ ๖ ถึง ๑๓ นิ้ว กว้าง ๒ นิ้ว ฤๅ ๒ นิ้วครึ่ง ตรงกลาง
ขุดเป็นร่องสำหรับวางปากไม้ ตรงปลายกระดาษนี้เป็นหลุมกลมฤๅรูปไข่
สำหรับละทราย

ครั้งเมื่อชาวมะเซ โดเนีย (กรีก) ได้เป็นใหญ่ในประเทศอียิปต์
ภาษาอียิปต์โบราณเริ่มจะโทรมลง และภาษากรีกเข้ามาแทรก แล้วลงปลาย

เลย์สภาษาเต็มได้ เมื่อมานักคัวปโตเลมีที่ ๑ ได้คิดอ่านชักชวนนักปราชญ์
 กรีกในสมัยนั้น ไปอยู่ที่อะเล็กซานเดรียได้เป็นอันมากแล้ว ก็ไม่เป็นสง่า
 ประหลาดอันใดที่ภาษาโบราณจะโหมม การที่สร้างหอสมุดใหญ่ขึ้นที่
 อะเล็กซานเดรียและอดหนุนพวกนักปราชญ์ และนักเลงหนังสือกรีกต่าง ๆ
 นั้น นับว่าเป็นความคิดอันรอบคอบของปโตเลมีที่ ๑ ซึ่งมีความประสงค์
 จะให้วิชาและภาษาของชาวกรีกได้แพร่หลายทั่วไปในประเทศอียิปต์ แต่
 ก็ไม่มีข้อบังคับอันใดห้ามปรามมิให้ชาวอียิปต์ใช้ภาษาภาษาหนังสือโบราณ
 เพราะว่าในสมัยนั้นคนในพื้นเมืองโดยมาก ยังพูดภาษาและใช้หนังสือ
 ของชาวกรีกซึ่งเป็นผู้ปกครองนั้นยังไม่ได้ จึงอยู่ปโตเลมีที่ ๒ พิธีเค็ล-
 ฟัสได้ใช้ให้ชาวอียิปต์ผู้หนึ่ง ชื่อเมระเอ็นเตหุติ (ซึ่งกรีกเรียกว่า
 “มานเนโท”) นั้น เป็นผู้รวบรวมแต่งพงสาวดารอียิปต์กับเรื่องศาสนาอียิปต์
 โบราณจากหนังสือเก่า ๆ ในครั้งนั้น แต่ว่าในแผ่นดินปโตเลมีที่ ๑ กับ
 ที่ ๒ นี้ ชาวอียิปต์ไม่ได้รับหน้าที่สำคัญในการปกครองเลย และวิทยาลัยเก่า
 สำหรับนักบวช ณ เมืองเฮลิโอโปลิสนั้นก็ต้องเลิกถอนเสีย การที่ทำเช่น
 นี้ผลได้เห็นปรากฏเมื่อภายในคฤสศตศกกลางมาแล้ว ๑๐๐ ๗ ๒๐๐ ปี คือ
 หนังสือกรีกแพร่หลายมากขึ้น จนพวกชาวอียิปต์ตลอดคฤสศตศกเป็นบริษัท
 ของเซนต์มาร์กนั้น ต้องใช้ตัวอักษรกรีกเขียนภาษาอียิปต์ กล่าวคือ เขียน
 ภาษาที่เรียกกันทุกวันนี้ว่า คอปติก แต่ต้องยืมตัวอักษรจากหนังสือเดโมะติค
 มาเพิ่มเติม ๕ ตัว สำหรับใช้เขียนคำที่ออกสำเนียงผิดกับกรีก ในระหว่าง
 ที่พวกกรีกเป็นใหญ่อยู่นั้นตัวอักษรไฮเอโรกlyphic โบราณได้แปลงสำเนียง
 แปลกไปกว่าเก่าหลายตัว ลงตอนท้ายไม่มีผู้ใดเขียนไฮเอโรกlyphic ได้อีก
 เรื่องราวเหตุผลที่จะกลับอ่านไฮเอโรกlyphic ได้อีกนั้น เป็นเรื่องน่า
 พัง แต่จะเล่าละเอียดในทศกยานัก จะกล่าวได้โดยย่อดังนี้ ในระหว่าง
 ศตพรรษา (เซนจูรี่) ที่ ๑๖ ถึงที่ ๑๘ ของคฤสศต (คือคฤสศตศก ๑๕๐๐ ถึง

๑๘๐๐ ปี) ได้มีผู้พยายามจะอ่านไฮเอโรกlyph เป็นหลายครั้ง ก็หาเป็นผล
 ประการใดไม่ เพราะว่ายังจับเค้าไม่ถูก ครั้น ค.ศ. ๑๗๕๕ มีนายทหารฝรั่ง
 ผู้หนึ่งได้ไปพบแผ่นศิลาจากถ้ำแห่งหนึ่งที่ตำบลโรเสสตา เป็นศิลาชนิดที่
 เรียกว่า บาซิลต์ มีจากอักษรไฮเอโรกlyph เดโมติก และ กรีก ต่อนั้น
 มาไม่ช้ากองทหารอังกฤษได้ศลานั้นไป และนำไปลอนดอน หมอทอมัสยัง
 ชิงเป็นบูรุษภาษาต่าง ๆ จำนวนมาก ได้ตรวจแผ่นศิลานั้นโดยละเอียดละเอียด
 และโบราณคดีสโมสร (โซไซเอตี้ออฟแอนติควารีส์) ได้จัดการคัดตัวอักษร
 ที่จากถ้ำนั้นแจกไปตามบรรดาผู้เล่าเรียนในทางหนังสือ ผู้มีความรู้ ๒ คน คือ
 สิลเวสตร เดอ ซาซี (Silvestre de Sacy) กับ อะเกอโรบลัด (Akerblad) ได้ตรวจ
 พบข้อความนำรู้ในตอนหนังสือเดโมติกบางแห่ง ต่อมาอีกประมาณ ๑๐ ปี
 หมอยังได้จัดการแปลหนังสือทั้ง ๓ อย่างที่จากถ้ำไว้นั้นสำเร็จ และได้พิมพ์
 ให้แพร่หลาย เมื่อ ค.ศ. ๑๘๒๑ ครั้น ค.ศ. ๑๘๒๒ มงซิเออร์ชัมปอลลิยอง
 (Jean Francois Champollion le jeune) ซึ่งได้เรียนรู้หนังสือคอปติกอยู่แล้วนั้น
 ได้แปลหนังสือจากถ้ำนั้นพิมพ์จำหน่ายอีก และได้อ่านเทียบสำเนียงตัว
 อักษรจนพอจัดลงระเบียบเป็นอักษรวิธได้ ไม่ต้องสงสัยเลยว่า ชัมปอลลิ-
 ยองนั้นได้ใช้ความรู้ของหมอยังเพื่อช่วยในการแปลนั้นเป็นอันมาก เพราะ
 หมอยังได้จัดรวบรวมคำในตอน เดโมติก นั้นเข้าไว้ได้เป็นหมวด ๆ แล้ว
 และได้อ่านสำเนียงตัวไฮเอโรกlyph ที่ใช้เขียนชื่อเจ้าแผ่นดินอียิปต์วงศ์กรีก
 นั้น ถูกต้องแล้วเป็นอันมาก หมอยังนั้นได้เดาผิดอยู่หลายแห่ง แต่ก็นับว่า
 ได้ทำทางไว้ให้ชัมปอลลิยองเป็นอันมาก อย่างไรก็ตามก็นับว่าชัมปอลลิ-
 ยองเป็นผู้ที่ได้อ่านหนังสือไฮเอโรกlyph ได้ตลอดก่อนผู้อื่น ชัมปอลลิยอง
 เป็นผู้ที่ได้ศึกษาในภาษาคอปติกมากจนชำซอง (และภาษานักเป็นสาขา
 ของภาษาโบราณนั่นเอง) เพราะฉะนั้น จึงสามารถที่จะเทียบคำที่เขียนเป็น

ไฮเอโรกlyphic นั้นกับคำเดียวกันที่เขียนเป็นอักษรคอปติกได้ แต่หมอยังนั้น
หาได้มีโอกาสเช่นนั้นไม่ แต่ถึงแม้ว่าอ่านของชำปอลลียองเองในชั้นต้น
ก็ผิดพลาดมาก แต่มาในชั้นหลัง ๆ ต่อมาผู้ใดตรวจสอบได้ความว่าเป็น
อย่างถูกต้องดีกว่าวธอน

เครื่องสัญญาต่าง ๆ ที่เรียกรวมว่า ไฮเอโรกlyphic นี้ ใช้เป็น ๒ ทาง
คือ ๑) ใช้เป็นสัญญาแห่งความคิด ภาเรียกตามภาษาอังกฤษว่า "อิดิโอ-
คราฟิค" ๒) ใช้เป็นสัญญาสำเนียง ภาเรียกตามภาษาอังกฤษว่า "โฟเน-
ติก" วธเขียนเป็นสัญญาความคิดนั้น เขียนคำเป็นภาพ เป็นต้นว่าเขียน
คิงนี้ อ่านว่า "มาว" แปลว่า น้ำ แต่ถ้าจะเขียนคำเดียวกันนี้
ด้วยวธสัญญาสำเนียง ต้องใช้สามตัวผสมกัน คือ (๑) เขียนรูปนกเค้าแมว
ซึ่งเป็นสัญญาสำเนียง "ม" (๒) เขียนรูปมือกับต้นแขนซึ่งเป็นสัญญา
สำเนียง "อา" (๓) เขียนรูปขดเชือกซึ่งเป็นสัญญาสำเนียง "อู" รวม
ม + อา + อู ผสมกัน (เอา "อู" เป็น "ว") อ่านได้ว่า "มาว" ไม่นักถึง
เลยวาทัวออกสำเนียง "ม" นั้น คือ นกเค้าแมว ใช้เป็นตัวอักษรเสีย
ตัวหนึ่งเท่านั้น (ซึ่งเข้าใจว่าหนังสืออื่นก็เป็นเช่นกัน) วิธใช้อย่างสัญญา
ความคิดนั้น คงจะเก่ากว่าสัญญาสำเนียง

สัญญาสำเนียงนั้นแบ่งออกเป็น ๒ จำพวก คือ (๑) เป็นอักษร
เหมือนเช่นทยกตัวอย่างแล้วข้างบนนี้ ภา (๒) เป็นพยางค์ เช่น
"เมร" "ทะเลเต็ป" "เนเฟรี" คิงนี้เป็นตัวอย่าง

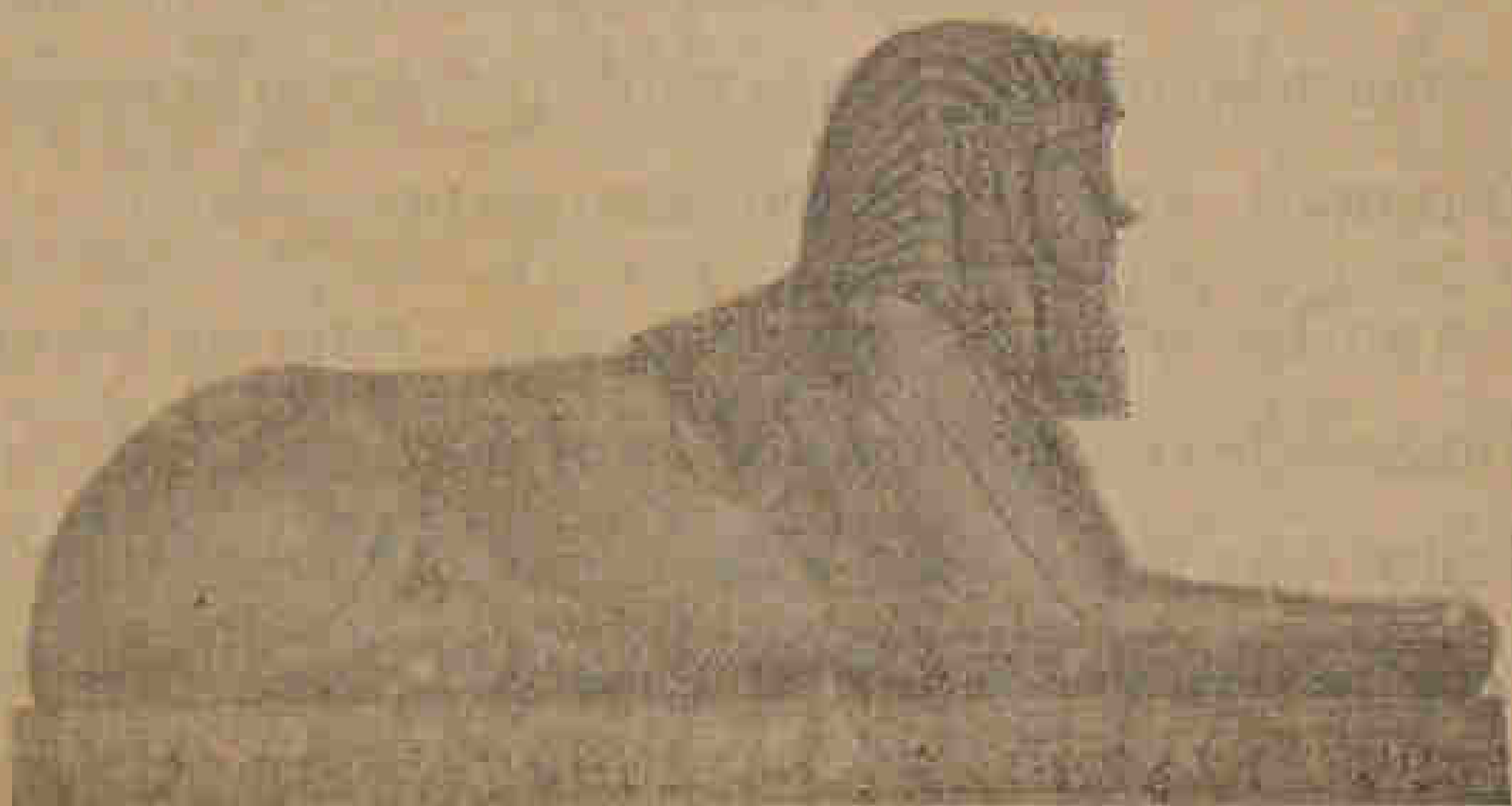
สัญญาความคิดนั้นใช้เป็นสัญญากำหนดอีก คือ ใช้เขียนต่อท้าย
คำที่เขียนด้วยวธสัญญาสำเนียง เพื่อจะได้ทราบได้เป็นแน่นอนว่า คำนั้น
คำนั้นหมายความว่า "เน็ม" ในภาษาอียิปต์ อาจแปล

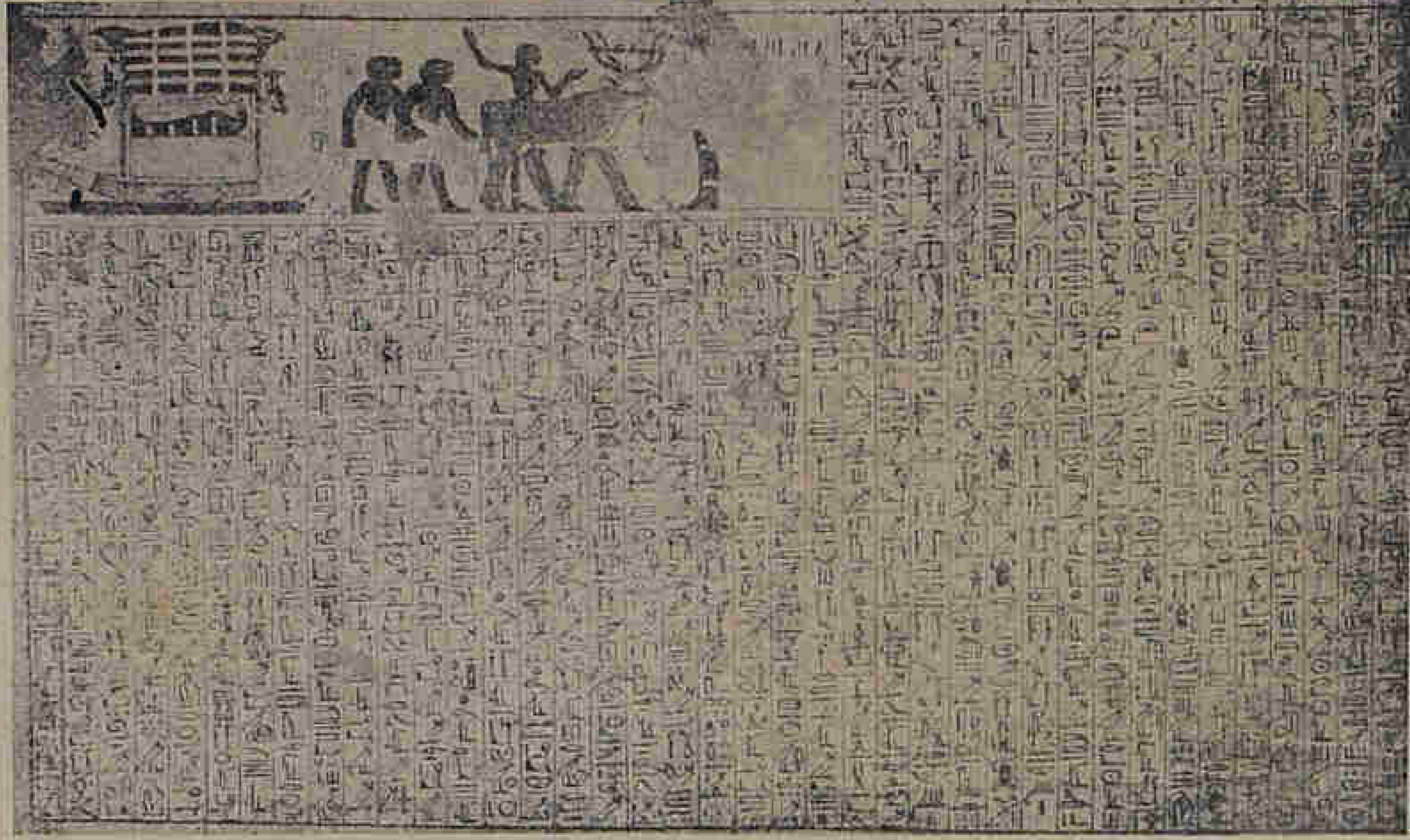
ได้ว่า "นอน" "เดิน" "กลับ" "พัก" "กิน" และ "อีก" เพราะฉะนั้น
 ถ้าเมื่อเขียนคำทมห่างจะแปลได้หลายทางเช่นนี้ จึงต้องเขียนสัญญากำหนด
 (ดิเตอร์มินะตีฟ) กำกับไว้ด้วยเพื่อให้เข้าใจชัด สัญญากำหนดนั้นมีอยู่
 ๒ ชนิด คือ (๑) กำหนดเป็นภาพ (๒) กำหนดเป็นคณะ จะยกอุทา
 หารณ์ได้ดังนี้ คือ เมื่อเขียนคำว่า "แม่" คือแมวนั้นแล้ว เขียนเป็นรูป
 แมวแกมลงข้างท้ายเช่นนี้ เรียกว่าใช้สัญญากำหนดเป็นภาพ แม้เขียน
 คำว่า "เกร็ด" คือความมืดมนแล้ว เขียนพาดาวตกอยู่ดวงหนึ่ง
 ดังนี้ เรียกว่าใช้สัญญากำหนดคณะ คำบางคำมีสัญญากำหนดหลาย ๆ อย่าง
 ก็มี ยกอุทาหารณ์ได้ เช่นคำว่า "บาท" แปลว่า สิ้น นมมีสัญญากำหนด
 ต่อท้ายถึง ๔ ประการ คือ (๑) เป็นสัญญากำหนดสำเนียง "บาท"
 (๒) เป็นสัญญากำหนดสำหรับน้ำ (๓) เป็นสัญญา
 กำหนดสำหรับบังภาพน้ำขัง (๔) เป็นสัญญากำหนดสำหรับพื้นดิน
 รวมเป็น ๔ อย่างดังนี้

วิชาหนังสือไฮเอโรกลีฟนั้น โดยมากสังเกตว่ารูปหันหน้าไป
 ทางไหนให้อ่านตรงกันข้าม แต่จะคงลงเป็นแบบแนกไม่ได้ ทเขียนในแผ่น
 ปะปี่รสนั้นอ่านได้หลายทาง จนชาวอียิปต์โบราณเองก็ได้เคยคัดหนังสือ
 กลับหน้าเป็นหลัง และบางที่อ่านจากบนลงมาเช่นอักษรจีนก็มี

ตามที่ได้เล่าเรื่องหนังสืออียิปต์มาแล้วนี้ ก็เพียงแต่โดยย่อ แต่
 พอจะให้แลเห็นได้ว่า นอกจากพิถีพิถายมาแล้วเรียนและกำหนดจดจำ
 เอาใจใส่มาก ๆ แล้วก็จะอ่านได้ด้วยยาก แต่ไม่ใช่เป็นของเกตุอวิสัยที่จะ
 อ่าน เช่นที่ได้เคยมผูกกล่าวอยู่บ้าง เพราะว่าถึงแม้แลดูจะเห็นเป็นรูปนก
 รูปกาก็จริง แต่หวังใจว่าได้อธิบายให้เห็นได้แล้ว รูปเหล่านี้ล้วนเป็น

เครื่องสัญญาอันกำหนดแน่นอนไม่ไว้เขียนไปตามใจ หนังสือใด ๆ ทั้งนั้น
 ก็คืออะไรเล่า ๆ คือสัญญาสำเนียงนั่นเอง ถึงแม้จะเขียนเป็นรูปร่างอย่างไร
 ก็คงตกลงเป็นสำคัญอยู่ที่สัญญา ถ้านัดหมายกันในหมู่คนมาก ๆ นั่นเอง
 เป็นคนว่า ถ้ามีผู้ใดผู้หนึ่งมีความเห็นว่าตัวอักษรที่ใช้สำหรับเขียนหนังสือ
 ไทยนี้ยังไม่เหมาะแก่สำเนียง จะคิดตัวอักษรชนิดใหม่อีกแม้แต่ตัวเดียว ถ้า
 ไม่ได้นัดหมายฤๅสัญญากับคนอื่นไว้ว่าตัวอักษรอย่างนั้น ๆ จะออกสำเนียง
 เช่นนั้น ๆ แล้ว คงไม่มีใครเรียกว่าตัวอักษรเป็นแน่ เพราะคงไม่มีใครอ่าน
 ออกสำเนียงได้เลย คงจะต้องนึกว่าขี้คุ้ง ๆ อะไรอย่างหนึ่งเท่านั้น การที่ได้
 อธิบายมาเช่นนั้น คือ ประสงค์จะแก้แทนท่านพวกข้าพเจ้าในคดีเมืองอียิปต์
 ซึ่งเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ตามที่อ่านได้ในหนังสือ ไฮเอโรคฤพีค แล้วถูกหา
 ความว่าพูดเพื่อเจ้อเล่นตามใจฉะนั้น ตามความจริงเขาอ่านกันได้แท้ ๆ
 ไม่ใช่พูดเพื่อเจ้อ ถ้าพูดเล่นตามชอบใจ เช่นที่ถูกหาความนั้นเลย หวัง
 ใจว่าผู้อ่านตอนนั้นมาตลอดแล้ว คงเพ่งเล็งดูว่าจะเป็นจริงเช่นนั้นได้ฤๅไม่

ภาพแสดงวิถีการศพบตามแบบโบราณของอียิปต์ ในสมุดมรณคัมภีร์ (หน้า ๔๒)

เทพบุตร อนุบิส เสียรเป็นสุนัขไฟร ถูกเข้าอยู่หน้าตราชูดึงทซัง ในสมุดมรณคัมภีร์ (หน้า ๔๔)

ศาสนาและความนิยมของชาวอียิปต์

เรื่องศาสนาของชาวอียิปต์โบราณนี้เป็นเรื่องยากที่จะเข้าใจได้
ตลอด แม้แต่ผู้ชำนาญในทางตรวจค้น อียิปต์คดี ยังอธิบายได้โดยยาก
แต่เมื่อพิจารณาไปก็พอแลเห็นได้ว่าศาสนานั้นคล้ายศาสนาพราหมณ์ แต่
ไม่ใช่เหมือนกันแท้ สิ่งที่ชาวอียิปต์นับถือกันโดยมาก คือ เป็นสิ่งสำคัญใน
โลก เช่นวันกับคืน แสงสว่างกับความมืด เป็นต้น แต่ให้ชื่อเสียงให้เป็นเฉพาะ
ต่าง ๆ ที่เป็นใหญ่ยิ่งกว่าเฉพาะทั้งปวงก็คือ รา ตา อะเมนรา ซึ่งนับถือว่า
เป็นผู้สร้างสิ่งทั้งปวง (เช่นพระพรหม) พระเป็นเจ้าองค์นี้แบ่งภาคออกไป
เป็นเฉพาะองค์อื่น มี เฮรุ และ อัทมู เป็นต้น ส่วน รา เองนั้นสร้างตน
ขึ้นเอง (เช่นเดียวกับพระพรหมอีก) และมีศักดิ์านุภาพต่าง ๆ หลาย
อย่างหลายประการ

ชาวอียิปต์โบราณมีความเชื่องมน้อยอย่างหนึ่ง (และไม่ได้มี
เปลี่ยนแปลงความเชื่ออันนี้เลยใน ๕๐๐๐ ปี) คือความเชื่อในชาติหน้า
ตั้งแต่โบราณกาลมาชาวอียิปต์ได้สร้างที่ไว้ศพงาม ๆ และถาวรไว้ เพื่อจะ
รักษาศพไว้จนถึงกำหนดสมัยที่จะเกิดขึ้นใหม่ ตามหนังสือเก่า ๆ อ่านดูก็
เห็นปรากฏได้ว่า เขาเชื่อกันว่ามนุษย์ทุกคนนอกจากรูป (คือร่างกาย) ยัง
มีวิญญาณที่เรียกว่า “บา” มีตัวจำลอง (คล้ายเจตภูตของเรา) ที่เรียกชื่อ
ว่า “กา” และยังมี “ขู” ซึ่งแปลว่า สิ่งทรูสึกคิ้ว (เทือกมโนวิญญาณ)
อีกอย่างหนึ่ง คนที่ตายนั้นต้องจัดการรักษาศพไว้ คือชำระล้างสิ่งปฏิกูล
ๆที่จะทำให้เน่าเปื่อยนั้นเสียให้สิ้นเชิงแล้วบรรจุของหอมและเครื่องเทศ
ไว้ในร่าง พันและห่อด้วยผ้าอย่างตหลายชั้น แล้วจึงนำไปวางไว้ในที่
ไว้ศพ เพื่อกอยกำหนดเวลาที่จะฟื้นขึ้นใหม่ขึ้นต่อไป

วิธีจัดการศพตามแบบโบราณนั้น ดูตามรูปภาพที่มีอยู่ในหนังสือ
 เรียกว่ามรณคัมภีร์ เป็นหนังสือเขียนเป็นตัวไฮเอโรกลิฟคบนแผ่นปะไปรัส
 ในรูปที่ได้จำลองมาไว้ในที่นี้ ผู้อ่านคงจะเห็นได้ว่า ศพนอนไว้บนเตียง
 อันหนึ่ง เคียงนอนอยู่ในหีบถาดอกทหนึ่ง และคันทวางบนเรือ เรือวางบน
 เลื่อนอกทหนึ่งมีโคเทียม หลงเรือนนมตุเครื่องศพ ข้างบนมีรูป อันปุ (ฤ
 อนุบิส) เทพารักษ์ของคนตาย (เขียนรูปเป็นสุนัขในที่นี้) หน้าเรือศพมี
 พวกผู้หญิงหม่มหนึ่ง (ข้ามหน้าไป) เป็นนางร้องไห้ และมีชายหนุ่มคนหนึ่ง
 ถือไม้เท้า เกาอ และหีบของผู้ตาย ที่หน้ากระบวนมพนักงานจัดการศพ
 ถือแผ่นปะไปรัสอ่านหนังสือว่าด้วยมรณธรรม ต่อไปอีก (หน้า-) มีภาพ
 ว่าด้วยพิธีเรียกว่า "เบ็กปาก" ที่ไปกระทำหน้าทไวศพ ที่หน้าทไวศพนั้น
 เห็นศพของหุเนเฟรทที่จะฝังข้างหลังศพและกอดศพนอนอยู่ คือ อนุบิส เทพา
 รักษ์ของคนตาย ข้างหน้าศพนั้นคือ นาเซ ภรรยาผู้ตายกับบุตร ซึ่งกำลัง
 ลาผู้ตาย ริมโต๊ะเครื่องเส่นมีนกบวชนอนอยู่สามตน ตนหนึ่งเป็นนกบวช
 ชนิดที่เรียกว่า "เส็ม" ห่มหนังสือดาว มือขวาถือหม้อสำหรับหลังนำ
 มือซ้ายถือเครื่องสำหรับบรรจุเครื่องอบรมให้หอม นกบวชอีกตนหนึ่งถือ
 หม้อเครื่องสคนธ อีกตนหนึ่งนมมือซ้ายถือเครื่องมือชนิดหนึ่งเรียกว่า
 "อูระเหกะ" สำหรับแตะที่ตาและปากศพ มือขวาถือเครื่องมือรูปดังนี้

 สำหรับใช้ในการ "เบ็กปาก" ที่บนบ้าย (สตีเล) ที่ติดไว้
 ริมประตูทไวศพนั้น มีอักษรจดไว้ว่า "ข้าขอไหว้โอไซริส ผู้เป็นใหญ่ใน
 อะเม็นต (บาดาล) ผู้เป็นเจ้าของนัรันตร อันแผ่ไพศาลไปหาที่สุดมิได้
 ผู้เป็นเจ้าของความนอบนอบบูชาทั้งปวง เป็นใหญ่ในมณฑลแห่งเทพยเจ้า
 ทั้งหลายของพระองค์ ข้าขอไหว้อนุบิสผู้สถิต ณ ที่ฝังศพ มหาทเวะ ผู้เป็น
 ใหญ่ในพิภพพิมาน ขอพระองค์ทั้งสองจงโปรดให้ข้าได้เข้าไปแล้วได้คน
 กลับออกมาจากบาดาล ขอข้าจงได้ตามเสด็จโอไซริสในสมัยนักขัตฤกษ์

ของพระองค์เมื่อเริ่มปีใหม่เสมอไป ขอขานจึงได้รับขนม (อันเป็นเครื่อง
 เส้น) และขอขานจึงได้ตามเข้าไปต่อพระพักตร์พระองค์ (คือ โอโสรีส)
 ขาน คือ กา (กุต) อันเป็นข้าของโอโสรีส อันเป็นผู้โปรดปรานของเทพย
 เจ้าอันมีนามว่า "หุนเฟร" ในตอนล่างภายใต้รูปพิชเบ็กปากนั้น มีรูป
 นางโคกบัลลโค มีนักบวชคนหนึ่งถือโถฤๅชากรุปเช่นนั้น มีนักบวช
 อีกคนหนึ่งถือขาโค มีโต๊ะตั้งเครื่องเส้นโต๊ะหนึ่ง มีหีบเครื่องใช้ในการศพ
 หีบหนึ่ง และมีโต๊ะอีกโต๊ะหนึ่งวางเครื่องสำหรับใช้ในพิชเบ็กปาก คือ
 เครื่องมือเรียกว่า เปชเอนเกฟ รูปดังนี้ ๑ มีขาโค ๑ มีชามและ
 หม้อสำหรับหลังนา ๑ สำหรับ มีขนนก ๑ ขน มีเครื่องใช้เบ็กปากรูปดังนี้
 ๔ เครื่อง มีเครื่องมือเรียกว่า อูระเทกะ ๑ ขน มีหีบเครื่องทำให้
 บริสุทธ ๔ หีบ เหล่านี้เป็นต้น

ความนิยมของชาวอียิปต์นั้นมออยู่ว่า มนุษย์เมื่อตายไปแล้วต้องถูก
 นำไปละพาะหน้า โอโสรีสตุลาการพิจารณาคนตาย และต้องขังใจของ
 ผู้ตายนั้นในตราขุค่อน้ำโอโสรีส จะอธิบายความนิยมอันนี้ให้แจ่มแจ้ง
 โดยประการใดไม่ได้แต่ในหนังสือที่ชาวอียิปต์เขาแต่งไว้ เพราะฉะนั้น
 ต้องพลิกดูหนังสือโบราณเรื่องหนึ่ง เรียกว่าปะปรัสของอนิ ในหนังสือ
 มีรูปภาพอธิบายความตลอด อนิกับภรรยาชื่อ ธูธ กำลังก้าวเข้าไปในห้อง
 แห่งความสัจย์ ซึ่งจะเป็นที่ยกหัวใจ เขียนรูปดังนี้ ขนซึ่งเปรียบ
 นานักกับขนนก เขียนรูปดังนี้ ขนนกเป็นเครื่องหมายแห่งความ
 ตรงและความสัจย์ ฤๅ ศิล พธนกระทำต่อหน้าเทพยเจ้าอันมีนามดังต่อไปนี้
 "เทรุซุติ (হারมาคิส ของ กรีก) มหาเทวะในเรือทรง" ๑ เคม ๑ ชู ๑
 "เตฟนุตนางพระยาแห่งสวรรค์" ๑ เสบ ๑ "นุตนางพระยาแห่งสวรรค์" ๑
 อ้อะเสต (ไอสิส ของ กรีก) ๑ เนบต์เทต (เนฟธิส ของ กรีก) ๑ "เทรุ

(หอรส ของ กรีก) มหาเทวะ” ๑ “เหตุเหตุ (หะธอร ของ กรีก) นาง
 พระยาแห่งอะเมินต์” ๑ หุ ๑ สะ ๑ ทนงบนกานตราชุนันคือ วานรศรยะ
 สุนัข ที่เป็นมิตรฤาเสนาของเตหุติ (ธธ ของ กรีก) ซึ่งเป็น “เทพ
 อาลักษณ์” เทพบุตรอนูบิส เคียรเป็นสุนัขไพรมัน กุกเข้าอยู่หน้าตราชุนัน
 เพื่อตรวจคุดังทซัง ตราชุนันแชนกบขอทำเป็นรูป ๒ คังน (คือขนนก
 นนเอง) หนังสือทอยุเทเนอเคียรอนูบิสนนอ่านได้ว่า “ผู้ที่อยู่ในแชนแควน
 ของผู้ลวงลับไปแล้วนกก้าวไว้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงซังด้วยธรรมและ
 ด้วยความตรง ซังทรงซังหัวใจข้าในตราชุนัน องณพักตรมาเพื่อตั้งตราชุนัน
 ให้เที่ยงเทอญ” ทตรงหน้า อนูบิส เทพารักษของคนที่ตายนั้น ตัว “ไซ”
 คือไซคฤาเคราะห์ของอนนอยุ เทเนอนนชนไปมีรูปนรสิงห์ (คือเป็นเช่น
 นน) ซังเข้าใจว่า เป็นเครื่องหมายของตำบลทกานเนตของอนน ซังหลังนน
 ไปเป็นรูปเทพธิดานามว่า เมสเชเนต กับ เรเนเรต ซังเป็นผู้อารักขา
 ทารกเมอคลอดและเมอศกษา โกล์เทพธิดาทัง ๒ น มีรูปวิญญาณของอนน
 เขียนเป็นรูปนกมศรยะเป็นมนุษย์ยนบนไปลอน (คือ ประศุใหญ่ มักทำไว้
 หน้าเทวสถาน) ทางเบองขวาซังหลัง อนูบิส นนคือเทพบุตร เตหุติ เทพ
 อาลักษณ์ ถือปากโกไม้้ออกกับแผ่นกระดานมรังแดงกับคำ สำหรับคอยจด
 บรรทกผลของการซังหัวใจนน ซังหลังเตหุติออกไปมีนางสัตว์ร้ายอยู่ตน
 หนึ่ง ซังชื่อว่า อามาม คือ “ซังกิน” ฤา อามมิต คือ “ซังบริโลก
 คนตาย” ภายซังตอนหน้าเป็นจระเข้ ซังตอนหลังเป็นม้าน้ำ (ฮิปโป-
 โปตะมัส) ตอนกลางเป็นสิงห์ อนนนั้นพูดว่า

“จิตต์ของข้ามารดาของข้า จิตต์ของข้ามารดาของข้า จิตต์ของข้า
 ซังเบนต้นกานเนตของข้า ขอจงอย่าได้มสังขัตของกิตขวางในเวลาทพิจารณา

ขออย่าให้ความคัดค้านในตูข้างบังเกิดขึ้นในหมู่พระผู้เป็นเจ้าของหลาย ขอ
 อย่าให้ตูข้างต้องพรากจากเจ้า (ดวงจิตต์) ต่อพักตร์พระผู้รักษาดราษ เจ้า
 กอ กา (ตัวจำลอง ฤๅ เจตภูต) ของข้างที่อยู่ภายในร่างกายของข้าง ซึ่ง
 ยึดเหนี่ยวและบำรุงอวัยวะของข้าง ขอเจ้าจงมาถึงซึ่งสุคติภูมิอันเราเตรียมไว้
 ขอพระผู้เป็นเจ้าของใหญ่จงอย่าได้บันดาลให้นามของตูข้างเหม็น และขอ
 อย่าให้ผู้ใดผู้หนึ่งกล่าวเท็จโทษตูข้างต่อพระพักตร์เทพยเจ้านั้นเลย”

เหตุนี้ ตูลาการผู้ทรงธรรมอันสถิตในมหาเทพยมณฑลในที่เฝ้า
 โอโลริสนั้นกล่าวว่า “จงฟังคำวินิจฉัยนี้ ดวงหทัยของโอโลริส (ผู้ตาย
 เรียกว่าโอโลริสทั้งนั้น) ได้ซึ่งแล้วโดยแท้จริง และวิญญานของผู้ตายก็ได้
 มาเป็นพะยานอยู่ในที่นี้ การซึ่งในตราขใหญ่เป็นอันเที่ยงตรง ในตัว
 ผู้นั้นหาได้มีบาปอันใดไม่ ผู้นั้นมิได้ทอดทิ้งเสียซึ่งเครื่องสังเวชในเทว-
 สถานทั้งหลาย ผู้นั้นมิได้กระทำการใด ๆ ที่ให้ร้ายแก่ผู้อื่น และผู้นั้นมิได้
 ประพฤติวจนทุจริตในเมื่อยังอยู่ในมนุษยโลก”

ต่อมา “เทพยมณฑล” ตอบเหตุอันสถิต ณ เคมเมนดงนี้
 “สิ่งไรที่ล้นมาจากโอลูเชอไซร์ไม่มีผู้ใดจะคัดค้านได้เลย โอโลริสคือเสมียน
 ชอ อนิ ผู้มีชัยชำนะในระหว่างพิจารณา เป็นผู้อยู่ในสัจย์ในธรรม ผู้นั้น
 มิได้กระทำความบาปและมีได้ประพฤตชั่วต่อตัวเราทั้งหลาย เราจักไม่ยอมให้
 อามาม (ข้างกิน) ได้กระทำความร้ายผู้นั้นเลย ผู้นั้นจะได้เข้าไปสู่ที่เฝ้าเทพยเจ้า
 โอโลริส และผู้นั้นจักได้รับเครื่องเล่น ทั้งของเคียวและของคม พร้อม
 ด้วยที่อาศัยอยู่ (วิมาน) ในเสเข็ดเหเดปุ (เทวโลก) ประหนึ่งบริวารของ
 เहरु ฉะนั้น”

ในตอนที่สองของรูปนี้ (ดูรูปหน้า-) อนิกำลังเข้าไปสู่ที่เฝ้าเทพย
 เจ้าโอโลริส ข้างซ้ายมือนั้น เทพบุตรเहरु (หอรส) เคียรเหยยว ทรง

มังกุตุสำหรับบักขไต้และฝ้ายเหนือ จงม่อนนำเข้าไปเฝ้าโอโสิริส "ผู้เป็นใหญ่ในนัรันดร" พระเป็นเจ้าองค์นี้สถิตอยู่ในปราสาททำเป็นรูปตู้แห่ศพ ทรงชฎา มีขนนก ที่ส้อมมีเครื่องหมายของความบึกและความสุข เรียกว่า มะนัต หัดถัดขอตั้งนี้ ? อันเป็นเครื่องหมายแห่งความ

ปกครอง ๑ พระแสงรูปตั้งนี้ เป็นเครื่องหมายแห่งอนุภาพ ๑ กับ

แสงรูปตั้งนี้ เป็นเครื่องหมายแห่งความเป็นใหญ่เป็นเจ้า ๑ รวม ๓ อย่าง ที่ข้างบลดงกทงนนมเขียนเป็นเครื่องหมายประคุดทไวศพมีสลัก

พร้อมตั้งนี้ ข้างหลังบลดงกทงน คือ นางเทพธิดาเนบัตเหตุ

เบองขวา และออะเสตเบองซ้าย ข้างหน้าบลดงกทงนคอกบัวหลวง บน

คอกบัวนนมเทพบุตรยืนอยู่ ๔ องค์ เทพบุตรเหล่านี้เรียกรวมกันว่า โอริส

ของโอโสิริส เป็นเทพดาประจำทิศทั้ง ๔ มีนามต่างกันตั้งนี้ (๑) เมสชะ

เศียรเป็นมนุษย์ (๒) หาบิเศียรเป็นวานร (๓) ตัวมาวเตฟเศียรเป็น

สุนัขไพร (๔) เมบหเสนนุฟเศียรเป็นเหยี่ยวแขวนอยู่ที่ใกล้คอกบัวนั้น

คือหนึ่งโคทไขเกี่ยวข้องในพธฝังศพ เสาบุษบกฤาปราณนั้นปลายเป็นกลีบบัว

และลายตบแต่งบุษบกนั้นเป็นกนกนาค รูปทมิศรหะเป็นเหยี่ยวอยู่บน

หลังคานน คือ เทพบุตรช่อ หอรัสเสปต์ ฤา หอรัสเสเกร

ที่ตนบันไต้บลดงกทงนของโอโสิริสนั้น อนันคกเข้าอยู่บนเสื่อทำด้วยไม้

ออสต มือขวาขกชนกระท่าสัการบูชา มือซ้ายถือคทาเรียกว่าเคร์ปรูป

ตั้งนี้ บนศรหะนนสวมช่อทอาพุนขาว และมีอะไรรูปคล้ายฝาซ้อยู่

บนช่ออกทหนึ่ง แต่ไม่ทราบว่าเป็นสำหรับทำไม ที่ค่อนนสวมสร้อยคอรูป

ตั้งนี้ (ดูคล้ายนวมที่เด็กเราแต่งโกนจุก) ที่ใกล้ตัวอนันนมีไต้ะตั้ง

เครื่องสังเวย มีเนื้อ ผลไม้ ดอกไม้ และของอื่น ๆ กับมีกาสุรา หม้อเมรัย

อับเครื่องหอม เป็นต้น นอกจากนยงมเบ็ดผ้าซก ดอกไม้ และขนม
 ต่าง ๆ อีกหลายอย่างและใต้โต๊ะที่ตรงหน้าออกป็นันมีของที่ควรจะ
 สังเกตอยู่อย่างหนึ่ง (ซึ่งฝรั่งไม่มีใครจะค้นเพราะไม่รู้จักว่าอะไร) คือมี
 ฟอนเขามพานรอง พานนั้นทำเป็นลายกลีบบัวคกงน (ดูความ
 กิดออกจะมาตรง ๆ กับข้างเราอย่างไรชอบกลอยู่) หนังสือที่เขียนไว้เหนือ
 โต๊ะเครื่องพลันแปลความว่า “โอไฮริสเสมียนอน” หนังสือเหนือตัวอน
 เองนั้นอ่านได้ความว่า “ข้าแต่พระเจ้าผู้เป็นใหญ่ในอะเม็นต (บาตาล) ข้าบาท
 ได้มาอยู่ณะเพราะพระพักตร์แล้ว ในกายของข้าบาทปราศจากบาป ข้าบาท
 มิเคยกล่าวคำเท็จโดยเจตนา และข้าบาทมิเคยประพฤตสิ่งใดด้วยความ
 เจตนาอันไม่ตรง ขอพระองค์จงได้โปรดให้ข้าบาทนี้ได้เสมอด้วยบรรดาผู้ที่
 ทรงพระกรุณาให้อยู่ใกล้ชิดพระองค์ และขอให้ข้าบาทได้เป็น โอไฮริส
 ผู้หนึ่ง ซึ่งได้รับพระกรุณาอย่างยิ่งของเทพยเจ้าผู้ทรงสิริอันเลิศและขอ
 พระผู้เป็นใหญ่ในสกลโลกจงได้ทรงพระเมตตาแก่ข้าบาทผู้เป็นอาลักษณ์
 อันจงรักภักดีในพระองค์ ข้าบาทผู้มึนนามว่า อนิ ผู้ชำนะแล้วในระหว่าง
 พิจารณาต่อพระพักตร์พระโอไฮริสเป็นเจ้านนเทอญ”

เทรุ (เทพบุตรเสียร์เหยี้ยว) ทลโอไฮริสตั้งต่อไปนี้ “ข้าแต่พระเจ้า
 อุนเนเฟร์ ข้าบาทได้นำโอไฮริสอนิมาสู่ที่เผ่า ดวงจิตต์ของขุนได้ซึ่งแล้ว
 ปราบกฏว่าบริสุทธิ์ และมีได้ประพฤตชั่วให้แก่เทพบุตรฤาเทพธิดาเลย
 เทหุติ (เทพอาลักษณ์) ได้ซึ่งดวงจิตต์นั้นแล้วตามโอวาทแห่งของเทพย-
 มณฑล และได้ความว่าดวงจิตต์นั้นขอตรงและบริสุทธิ์อย่างยิ่ง ขอพระ
 องค์จงได้โปรดประทานเครื่องสนทงมั่งสังและเครื่องคิม ขอได้โปรดให้
 เข้ามานะเพราะพระพักตร์โอไฮริส และขอได้โปรดให้อันรับผลเสมอด้วย
 เหล่าบริวารของ เทรุ ช้วนันนตรเทอญ”

การชงดวงจิตตคองที่ใดกล่าวมาแล้วนั้น ถ้าเป็นทเรยบร็อย ก็เป็น
อันได้เข้าเฝ้าโอโสรีสเช่นอนันัน แต่ถ้ามมีข้อขัดข้อง คือ ผู้ตายได้ทำบาป
ไว้มากเป็นต้น สัตว์อามาม ช่างกิน ซึ่งกล่าวมาแล้วนั้นก็ตรงเข้าคาบตัว
ผู้นั้นไปบริโลกโดยทันที และผู้นั้นก็เบนอนันไม่ได้ผูกได้เกิดอีกเลย

ส่วนสวรรค์ซึ่งชาวอียิปต์เรียกว่า “เสเซตเตเตป” นั้น มีรูปภาพ
เขียนไว้ (ดูรูป) เพื่ออธิบายให้เห็นแจ่มแจ้ง ในรูปนั้นเห็นได้ว่าเป็นที่คน
มีคลองน้ำไหลไปมา ทางมุมข้างซ้ายในช่องบนนั้นมีสระอยู่ ๓ สระ เรียก
ชื่อว่า เจนเจเนต ๑ อันตเตเนต ๑ นุตตุร ๑ ภายใต้นั้นมีอักษรว่า
“ความสุขในนภากาศ” ที่ตรงหน้าเทวดา ๓ องค์ ซึ่งเรียกเทวดาแห่ง
ขอบฟ้าอัน มีโต๊ะวางบุษยามาลา “เป็นเครื่องบูชาพระผู้เป็นเจ้าผู้เป็นใหญ่
ในสวรรค์” ต่อนั้นมีเหยี่ยวเกาะอยู่บนประตูไปลอน ต่อมาเป็นรูปผู้ตาย
กำลังจุดเครื่องหอมอบรมให้แก่วิญญาณของตน ซึ่งเขียนรูปเหยี่ยวครุชะ
มนุษย์ ในเรือซึ่งบรรทุกโต๊ะเครื่องพลต่าง ๆ นั้นผู้ตายนั่งพายไปเอง หนังสือ
อ่านว่า “โอโสรีส (คือผู้ตาย) ผู้มีชีวิต ผู้ชำนะแล้ว ลอยล่องไปใน
สมุทรแห่งความสงบ” ข้างหลังออกไปเป็นรูปผู้ตายพร้อมด้วยบิดาและ
มารดา กำลังจุดเผาเครื่องหอม และกระทำพิธีกรรมบวงสรวง “มหาเทพย-
มณฑล” ใกล้เคียง ๆ นั้น เสด็จเทพอาลักษณ์ยืนอยู่ด้วย ในตอนที่ ๒ ของ
รูปนั้น มีรูปผู้ตายพร้อมด้วยบิดามารดา กำลังกระทำพิธีกรรมบวงสรวง
หาบ (ไพล) “พระบิดาแห่งทะเลทั้งปวง” ต่อนั้นไปเป็นรูปผู้ตายกำลังไถนา
หว่านเกี่ยวและนวดเข้าสาลตามรมคลอง “ซึ่งกว้างยาวหาที่สุดมิได้” มี
หนังสือจดไว้ในเรื่องกลองนี้ ดังนี้ :-

{ อัน อน เรม เน็บ อัมฟ, อัน อน เอา เน็บ อัมฟ
ไม มี ปลา เลข โนน, ไม มี ปลา เอา เลข โนน
อัน อน เหฟ เนบ อัมฟ } (ที่คัดมาเพื่อให้เห็นว่าวิธีผูก
ไม มี { หนอน เลข โนน } ประโยชน์ คล้าย ของเรา)
งู, ปลิง

ในตอนที่ ๓ ของรูปสวรรค์นั้น มีเกาะ (เกาะอะไรไม่แน่) อยู่ ๕ ชั้น มี
 “เรอทรงของพระเป็นเจ้า ราฮารมาคิส เมื่อพระองค์เสด็จสู่เสด็จอะอันเร”
 มเรอทรงของพระเป็นเจ้า อุนเนเฟร์ ข้างขวามือเป็นแผ่นดิน ข้างแม่น้ำ
 สวรรค์ได้กั้นออกเป็น ๓ ส่วน ในส่วนที่ ๑ นั้น มี “ผู้ถึงแล้วซึ่งสุขภูมิ สูง
 ๗ ศอก กั้นมันเข้าศาลสูง ๓ ศอก สำหรับเป็นอาหารของผู้ล่วงลับไป
 แล้วทกระทำให้ถึงซึ่งความบริบูรณ์” ส่วนที่ ๒ นั้นเป็นที่สำราญของเทวะ
 ทั้งปวง ในส่วนที่ ๓ นั้นเป็นที่สถิตของพระเป็นเจ้า ๓ องค์ อันทรงนามว่า
 เสบ ๑ ชู ๑ เตฟนุต ๑ ก็พอเต็มที่จะเขียนรูปเพียงเท่านั้น

ชาวอียิปต์นิยมกันว่า คนเราเมื่อตายไปแล้ว วิญญาณเมสตร์ที่จะต้อง
 ต่อสู้มาก เหมือนเช่นที่นิยมกันว่า พระอาทิตย์นั้นในระหว่างเวลาที่ชนกับ
 ตก ต้องกระทำยุทธต่อสู้กับ ผีหมอก ผีมืด และ ผีราตรี ฉะนั้น ผีเหล่านี้
 พระอาทิตย์ขำนะเพราะรอบรู้และร้ายมนต์สำคัญอันหนึ่ง คนตายนั้นนิยม
 กันว่าถูกบังคับให้ทำงานการต่าง ๆ ในนา ณ เมืองบาดาล เพราะฉะนั้นจึงได้
 คิดทำรูปตุ๊กตาด้วยศิลาบ้าง ไม้บ้าง ดินเผาเคลือบบ้าง บรรจุไว้ในที่ฝังศพ
 เพื่อจะได้กระทำการงานนั้นแทน วิญญาณคนตายนั้น เมื่อได้ไปตกระกำ
 ลำบากต่าง ๆ เป็นอันมากแล้วจึงจะได้เข้าไปสู่สุขภูมิ และเมื่อไปถึงที่นั้น
 แล้วจะกระทำสิ่งไร ๆ ก็ได้ดังประสงค์ทุกประการ และจะได้มีความสุข
 สำราญ ณ ที่นั้น จนถึงเวลาที่จะกลับเข้าสู่ร่างกายเดิมในที่ไว้ศพนั้น ใน

ระหว่างเวลาที่ยังไม่ถึงสภคตภูมินั้น วิญญาณอาจเวียนไปสิงอยู่ในรูปสัตว์
ต่าง ๆ ได้หลายคราว (คือวิญญูสงสารนั่นเอง)

เพราะฉะนั้นพอจะแลเห็นได้แล้ว ว่าการทำที่ไว้สพชั้นใหญ่ ๆ นั้น
ไม่ใช่ ประสงค์จะอวดศักดิ์านุภาพฤาเป็นไปเพราะความเย่อหยิ่ง ความ
มุ่งหมายของชาวอียิปต์โบราณนั้นคือจะทำ "ที่อยู่ถาวร" ไว้สำหรับ
บอingkันมิให้ศพสูญสลาย เพื่อจะได้ให้วิญญาณกลับคืนเข้าในรูปเดิมใน
กาลอันควร

อนึ่ง วิญญาณนั้นเมื่อเข้าไปสู่บริเวณของโอไซริส ต้องกระทำสัจย์
ปฏิญาณต่อหน้าทอวะ ๔๒ องค์ ว่าไม่ได้ประพฤติกุศลชั่วร้ายอย่างใด
อย่างหนึ่งใน ๔๒ อย่าง ดังที่เขียนไว้ในปะปรัสหลายฉบับมีข้อความ
ละเอียดดังต่อไปนี้ :-

- ๑) ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงดำเนียรจากเฮลิโอโปลิส ข้าบาทมิได้กระทำ
บาปเลย
- ๒) ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงไว้ซึ่งเปลวไฟ เสด็จจากเครอาบะ
ข้าบาทมิเคยลักทรัพย์ผู้ใด
- ๓) ข้าแต่เฟนติว ซึ่งเสด็จจากแฮร์โมโปลิส ข้าบาทมิเคยใช้
กำลังประหารผู้ใด
- ๔) ข้าแต่พระองค์ผู้กลืนฉาษา ซึ่งเสด็จมาจากเซร์เนต ข้าบาท
มิเคยฆ่าเพื่อนมนุษย์
- ๕) ข้าแต่เนหะหรัระ ซึ่งเสด็จมาจากเรส์เตา ข้าบาทยังมีเคย
ยกยอกจากทะเลนานเข้า
- ๖) ข้าแต่พระทวิสิงห์ ซึ่งเสด็จจากอากาศ ข้าบาทมิได้ประพฤติกุ
ศลชั่วร้าย

๓) ข้าแต่พระเนตรเพลิง ซึ่งเสด็จมาจากเสเอาต ข้าบาทมีเคย
ลักสมบัติของเทพยเจ้า (คือเครื่องสังเวย)

๔) ข้าแต่เนบะ (พระเพลิง) ซึ่งเสด็จมาในเวลาถอย (แปลว่า
เวลาค่ำกระมัง?) ข้าบาทมีเคยกล่าวเท็จ

๕) ข้าแต่พระผู้ทรงยศถือเอาอัญฐิทั้งปวง ซึ่งเสด็จมาจากสุเตน-
เหนน ข้าบาทยังมีเคยลักอาหารมาบริโภคน

๑๐) ข้าแต่พระองค์ผู้หายพระหทัยเป็นเปลวไฟ ซึ่งเสด็จมาจาก
เหตกะปตาคี (เมมพีส) ข้าบาทมิได้กล่าววาจาทุจริต

๑๑) ข้าแต่เขมเรตตี ซึ่งเสด็จมาจากบาดาล ข้าบาทมิได้กระทำ
กรรมลามก

๑๒) ข้าแต่เทพยเจ้าผู้มีพักตร์ผืนไปสู่เบื้องหลัง ซึ่งเสด็จมาจาก
ศาลที่สถิตของพระองค์ ข้าบาทยังมีเคยกระทำให้ผู้ใดต้องหลงนาตาด้วยความ
โทมนัสส์

๑๓) ข้าแต่บัสติ ซึ่งเสด็จมาจากทผงศพ ข้าบาทมีเคยกินดวงจิตต์
ของตนเอง (คือพุดกลีบกลอก)

๑๔) ข้าแต่พระชงค์เพลิง ซึ่งเสด็จมาจากทมตแห่งราตรี ข้าบาท
มีเคยจู่โจมตีผู้ใด

๑๕) ข้าแต่พระผู้เสวยโลหิต ซึ่งเสด็จมาจากแท่นบูชาอันดี ข้าบาท
มีเคยคิดทุจริตในใจ

๑๖) ข้าแต่พระผู้เสวยอันตคุณ ซึ่งเสด็จมาจากสถานสถิตของ
พระเบนเจ้าทั้ง ๓๐ ข้าบาทมีเคยลักทदनอันเพาะปลูกแล้ว

๑๗) ข้าแต่พระผู้ทรงธรรม ซึ่งเสด็จมาจากสถานสถิต ข้าบาท
มีเคยคบคิดกับผู้ใดเพื่อทำร้าย

๑๘) ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงตำเน็รตอยหลัง ซึ่งเสด็จมาจากบุบัสติส
ข้าบาทมิเคยกล่าวโทษผู้ใด

๑๙) ข้าแต่เสร์ทว ซึ่งเสด็จมาจากเฮลิโอโปลิส ข้าบาทมิเคยมี
โทษะโดยหาเหตุมิได้ (คือไม่เป็นผู้ที่โทษะครอบงำ)

๒๐) ข้าแต่พระองค์ผู้ล้างหูจรัสสองชั้น ซึ่งเสด็จมาจากมณฑล
อะจิ (มณฑลที่ ๘ ในอียิปต์ภาคล่าง) ข้าบาทมิเคยประพฤติผิดในกาม

๒๑) ข้าแต่อัวเมมตี ซึ่งเสด็จมาจากเคปต์ ข้าบาทมิเคยประพฤติ
ล่วงประเวณี

๒๒) ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงญาณทอดพระเนตรเห็นสรรพสิ่งที่มีผู้นำ
ไปสู่เทวสถานแห่งอัมสุ ข้าบาทมิเคยกระทำตนให้ลามก

๒๓) ข้าแต่พระผู้เป็นใหญ่ทั้งปวง ซึ่งเสด็จมาจากต้นไม้เปอรเสยะ
ข้าบาทมิเคยกระทำให้ผู้ใดมีความกลัว

๒๔) ข้าแต่เคมิ ซึ่งเสด็จมาจากกู ข้าบาทมิเคยล่วงเกินผู้ใด

๒๕) ข้าแต่พระผู้สาธยาย ซึ่งเสด็จมาจากอูร์ติ ข้าบาทมิเคยพูด
ไปในขณะเมื่อโทษะกล้า

๒๖) ข้าแต่เทพบุตร ซึ่งเสด็จมาจากมณฑลลอบ (มณฑลที่ ๑๕
อียิปต์ภาคบน) ข้าบาทยังมีเคยแสร้งกระทำหูหนวกไม่ฟังสั่งจวาท

๒๗) ข้าแต่เกเนเมมตี ซึ่งเสด็จมาจากเกเนเมมเต ข้าบาทมิเคย
กล่าวคำแข่งคำผู้ใด (ผรุสวาท)

๒๘) ข้าแต่พระองค์ผู้นำมาซึ่งเครื่องสังเวช ซึ่งเสด็จมาจากเสอตุ
ข้าบาทมิเคยยื่นมือไปในคราวจวาท (คือไม่เคยให้ประหารผู้ใด?)

๒๙) ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงร้อยกรองถ้อยคำ ซึ่งเสด็จมาจากอูเน-
เสต ข้าบาทมิเคยเป็นผู้มีใจร้อนและมักเดียง

๓๐) ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงลักษณะหลายประการ ซึ่งเสด็จมาจาก
เนเชเฟต ข้าบาทมีเคยเป็นผู้นำใจเบา

๓๑) ข้าแต่เสเครว ซึ่งเสด็จมาจากอูเตน ข้าบาทมีเคยยุงให้
ผู้ใดคบคิดชั่ว

๓๒) ข้าแต่พระผู้เป็นใหญ่ผู้ทรงไว้ซึ่งเขาคี ซึ่งเสด็จมาจากเสนตี
ข้าบาทมีเคยต่อเติมแต่งถ้อยคำให้มากขึ้นเพื่อแข่งถ้อยผู้อื่น

๓๓) ข้าแต่เนเฟร์ตมู ซึ่งเสด็จมาจากเหตุกะปตาห ข้าบาทมีเคย
มุ่งชั่วและมีเคยประพฤตชั่ว

๓๔) ข้าแต่คัมในฤคกาลของพระองค์ ซึ่งเสด็จมาจากคัตตุ
ข้าบาทมีเคยประพฤตสิ่งชั่วร้ายต่อพระราชา

๓๕) ข้าแต่พระองค์ที่ทรงครุงานในพระหทัย ซึ่งเสด็จมาจากสะหุ
ข้าบาทมีเคยทศนาให้ไหลไปนอกกระแสดเดิม

๓๖) ข้าแต่อาบิ ซึ่งเสด็จมาจากนุ ข้าบาทมีเคยกล่าววาจาโอ้อวด

๓๗) ข้าแต่พระผู้ทรงเมตตาแก่มนุษย์ ซึ่งเสด็จมาจากเสอ ข้าบาท
มีเคยกล่าววิเตียนพระผู้เป็นเจ้า

๓๘) ข้าแต่เนเห็บกะ ซึ่งเสด็จมาจากศาลที่สถิตของพระองค์
ข้าบาทมีเคยล้อโก่งผู้ใด

๓๙) ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงสรือนเลิศ ซึ่งเสด็จมาจากศาลที่สถิต
ของพระองค์ ข้าบาทมีเคยเกยจกนเครื่องสังเวชของเทพยเจ้าทั้งหลาย

๔๐) ข้าแต่เสร์เตป ซึ่งเสด็จมาจากศาลที่สถิตของพระองค์
ข้าบาทมีเคยลักสิ่งใดของผู้ล่วงลับไปแล้ว

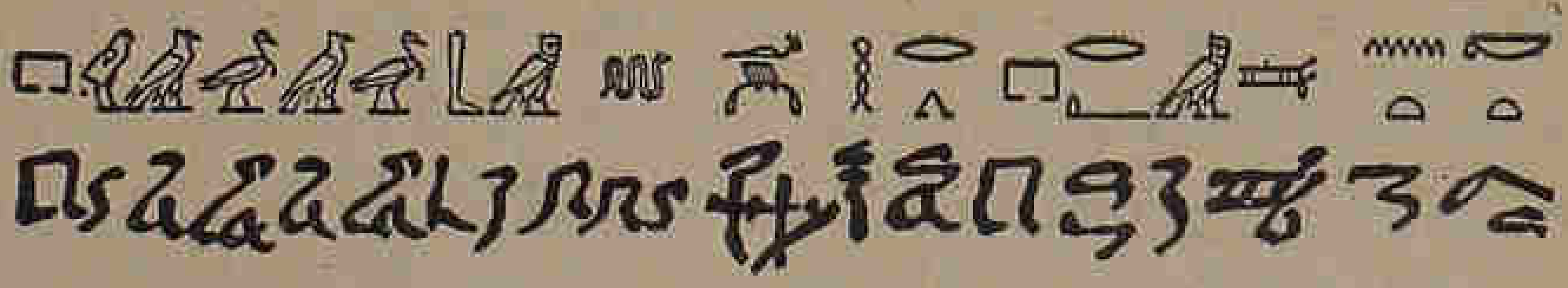
๔๑) ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงนำพระกรมา ซึ่งเสด็จมาจากสถานแห่ง
ความสัจย์สองทบ ข้าบาทมีเคยแย่งชิงสมบัติของทารก ฤๅกระทำล่วงเกิน
เทพารักษ์แห่งเมืองที่อยู่ของข้าพเจ้า (เทือกหลักเมือง?)

๔๒) ข้าแต่พระผู้ให้แสงสว่างแก่โลกทั้งหลาย ซึ่งเสด็จมาจาก
 ตาเซ ข้าบาทมีเกษมาสัตว์ใด ๆ ที่อุททิศถวายเทพยเจ้าแล้ว

เมื่ออ่านคำปฏิญาณนี้ตลอดแล้วก็พอจะแลเห็นได้ว่า ที่จริงมีสิ่งที่
 คล้าย ๆ กับที่ทางเรานิยมกันนั้นอยู่หลายประการ นอกจากนยังมีหนังสือ
 ภาษตอกเป็นอันมาก ซึ่งจะสำแดงให้เห็นปรากฏว่าชาวอียิปต์นิยมนับถือ
 ธรรมอย่างใด เพียงใด หนังสือเช่นโอวาทของปตาหะเต็ปและโอวาทของ
 อนิ ๒ เล่มนี้ เป็นตัวอย่างอันดีและเปรียบเทียบกับหนังสือของไทยเรา เช่น
 ภาษิตพระร่วง ถ้า พาลีสอนน้องนั้นได้ โอวาทของปตาหะเต็ปนั้นเป็น
 หนังสือยดยาว และมีผู้ได้แปลเป็นภาษาต่าง ๆ มาก แต่ยาวเกินกว่าที่จะ
 แปลมาลงไว้ในหนังสือเล่มนี้ได้ จึงได้คัดแปลโอวาทของอนิมาไว้เพื่อเป็น
 ตัวอย่างเป็นตอน ๆ สอดไว้เป็นส่วนเพิ่มเติมข้างท้ายหนังสือนี้ด้วย

หนังสือที่วาดด้วยเรื่องความนับถือฤาณียมของชาวอียิปต์ โบราณนั้น
 มอญเป็นอันมาก ที่สำคัญที่สุดคือหนังสือที่พวกผู้ชำนาญในโบราณคดี
 อียิปต์เรียกชอกันโดยมากกว่า "มรณคัมภีร์" เพราะเป็นหนังสือที่วาดด้วยวิธี
 จัดการศพและมีภาษิตต่าง ๆ เกี่ยวด้วยเรื่องความตายโดยมาก ชื่อหนังสือ
 นี้ในภาษาอียิปต์นั้นคือ "เปรีเอมहरु" แปลความว่า "ออกมาในเพลลา
 กลางวัน" ชาวอียิปต์มักพอใจเลือกสรรข้อความบางข้อในหนังสือนี้เขียน
 เป็นตัวอักษรไฮเอระติกไว้ที่ศพ ได้ทำเช่นนี้มาตั้งแต่ชนวงศ์ที่ ๑๒ (ก.ค.
 ๒๕๐๐ ปี) และยังใช้ต่อมาจนเริ่มคริสตศกแล้วได้เกือบ ๒๐๐ ปี และยังใช้
 จากทุกวิถีแห่งที่ไว้ศพ และผู้รู้หลักนักปราชญ์ผู้ใดในสมัยนั้นชอบคัดข้อ
 ความในมรณคัมภีร์นั้นบรรจุไปในหีบศพด้วย เขียนไว้งาม ๆ มีรูปภาพด้วย
 ยิ่งค้นได้อยู่เนื่อง ๆ มรณคัมภีร์นี้ไม่ได้เขียนคราวเดียว ค่อยเขียนค่อยเติม
 ไปคราวละตอนสองตอน บางตอนอยู่ข้างจะโบราณมาก จนกะเนไม่ถูกว่า

แต่งเมื่อสมัยใด สิ่งที่เป็นพระยานอยู่คือเมื่อ ก.ค. ๓๕๐๐ ปี (๗ ๕๕๐๐ ปี
 กว่ามาแล้ว) นั้น ยังมีผู้อ่านเข้าใจได้โดยยากเสียแล้ว โดยเหตุที่ต้นฉบับ
 เก่านัก และคัดกันเสียมากเต็มทีแล้ว คิดคิดเถิดเขานับว่าเป็นของเก่าเสียแต่
 เมื่อ ๕๐๐๐ ปีมาแล้ว เมื่อการเขียนเช่นนี้แล้วก็เป็นธรรมดาที่ในเวลาที่จะยัง
 อ่านเอาความยากขึ้นอีกเป็นอันมาก แต่อาศัยเหตุที่ยังมีผู้อ่านหาได้
 หนังสือเก่า ๆ ที่เป็นฉบับคัดไว้ถูกต้องนั้นได้เนื่อง ๆ ก็พอมหาหนทางที่จะเก็บ
 ความประกอบเข้าพิจารณาแก้ไขในที่ยังมีข้อสงสัยอยู่บ้างนั้น ให้เป็นที่แจ่ม
 แจ่มชัดขึ้นได้.

รูปอักษรไฮเอโรกลีฟของอียิปต์

บรรทัดต้น ตัวอักษรชนิดบรรจง บรรทัดล่าง ชนิดหวัดแกมบรรจง
 เรียกว่า ไฮเอระติก

ยังมีอักษรอีกชนิดหนึ่งเรียกว่า เทโมะติก ชนิดหวัดอย่างเร็ว รูป
 อักษรในรูปหินโรเสตาส่องกลาง (ข) หน้า ๗๒

รูปสลึงกัสองแถว ณ ทางเข้าเทวสถานการ์นัถ

เรื่องราวของเทพยดา

ทนต์ถ่อของชาวอียิปต์

เทพยดาที่จกรายนามมาไว้ในทนต์ ได้เลือกแต่ที่เป็นอย่างสำคัญ ถ้า
ตรวจคุณลักษณะคงจะสังเกตได้ว่ามีอยู่หลายองค์ตามความเป็น แต่แบ่งภาค
ออกจากภาคพระอาทิตย์นั่นเอง และบางองค์ก็มีลักษณะซำกั้นฤกษ์คล้าย
กนินนเป็นเพราะคำแปลหนึ่งเรียกอย่างหนึ่งโดยมาก นี้ออกไปเป็นรายนามกับ
เรื่องราวเกี่ยวกับทนต์ถ่อของชาวอียิปต์

(รูปที่ ๑) คเนม (ฤๅ คเนม) - “ช่างปั้นพิมพ์” เคียรเป็นแกะ เป็น
เทพยดาที่อย่างโบราณอยู่องค์หนึ่งในศาสนาอียิปต์ นิยมกันว่ามียุทธ
คล้ายอะเม็นรา และ ปตาห และนับถ่อว่าเป็นผู้สร้างมนุษย์ ที่เกาะไฟเล่มรูป
คเนมกำลังปั้นมนุษย์ด้วยดินและใช้เครื่องของช่างหม้อ คเนมนับเป็นผู้
รวบรวมชนศพของโอสิริสมาติดต่อกันเข้าใหม่ และกล่าวว่าเป็นพระบิดา
ของทนต์ทั้งหลายเช่นเดียวกับอะเม็นรา คเนมนับผู้นับถ่อมากอยู่ตามแถบ
ดินแดนใกล้แก่งที่หนึ่งแห่งแม่น้ำไนล์ ในรูปสลักมักทาสีเขียว ทรงชฎา
อเทพ

(รูปที่ ๒) ปตาห - “พระผู้เบ็ด” เป็นทนต์ที่โบราณที่สุดในหมู่
ทนต์ทั้งปวง มีเทวสถานของปตาหอยู่ที่เมืองเมมฟิสตั้งแต่ครั้งมะนาซง
เป็นราชาที่ ๑ ของอียิปต์ นับถ่อว่าเป็นผู้สร้างเทวดา ซึ่งออกมาทางเนตร
และสร้างมนุษย์ ซึ่งออกมาทางโอริฐ รูปเขียนเป็นนมัมมี (คือศพห่อแล้ว)
และถ่อทนต์ด้วย 1 อูร์ คือ กำไล ๑ ♀ อางข คือ ชีวิต ๑

๑๑๑ เตต คือ ความมั่นคง ๑ ในส่วนที่เกี่ยวกับการเกิดใหม่และใน
เรื่องบาดาล เทวะองค์นามนามเพิ่มว่า “ปตาทเสเกรเอาสาร์” และรูปเป็น
กุมารอ้วนเล็ก บางทีกมตัวดวงมะพร้าวอยู่บนเคียร บางทีรูปอยู่เป็นหมูกับ
ไอส์ส และ เนฟริส และดูเหมือนบางทีเป็นภาคหนึ่งของไอส์ริส

(รูปที่ ๓) ตมู ฤ อตมู เป็น “ผู้บิด” ทิวาฤราตรี

มุต - “พระมารดา” เป็นเทวะองค์หนึ่งในหมู่พระเป็นเจ้าทั้ง ๓ ที่
บุชากันที่เมืองทบส นับถือกันว่าเป็นพระมารดาของสิ่งทั้งปวง

เซเประ - “พระผู้สร้าง” นับว่าเกี่ยวกับปตาทและว่าเป็นเทวะที่
สร้างตนเอง ในรูปมีดวงมะพร้าว (แมลงข้าง) อยู่บนเคียร ต่อมาในชั้น
หลังนับถือกันว่าเป็นผู้สร้างเทวดาและสร้างโลก และบรรดาลักษณะที่เคย
เป็นของรามมาแต่ก่อนนั้น เปลี่ยนเป็นขององค์นี้โดยมาก

(รูปที่ ๔) บัสต์ - เป็นทนต์ถืออยู่ในอียิปต์ภาคกลางเป็นพน ฤ
คำบลบัสต์คิส ซึ่งมีเทวสถานใหญ่ที่นั่น รูปเทพธิดาองค์นมกเขียนนมเคียร
เป็นแมว และมักเกี่ยวข้องกับปตาท อีกนัยหนึ่งเรียกนามว่า “เสเซต”
และว่าเป็นเปลวของพระอาทิตย์

(รูปที่ ๕) นิต - “ช่างหูก” คล้ายกับมุต อีกนัยหนึ่งว่าเป็นองค์
เคียวหะธอร์ (เหตเหร) เป็นนางฟ้าผู้รักขาการพราน และรูปบางที
เขียนถือสร มักทาสีเขียว

(รูปที่ ๖) รา - พระอาทิตย์ เป็นผู้สร้างปวงเทวาและมนุษย์
เครื่องหมายของพระองค์คือดวงอาทิตย์ เป็นทนต์ถือมาแต่โบราณ นิยม
ว่าเป็นไอริสของนุตฤาพา รานแบ่งภาคเป็นเทวดาอีกหลายองค์ และบางที
เขียนรูปเป็นราชสีห์ แมว ฤาเหยี่ยวแทนองค์ก็มี ในรูปที่เขียนไว้ใน

หนังสือปะปรัส ฤๅที่สลักไว้ตามผนังนั้น มักทำเป็นเศียรเหยี่ยว ม้วนอยู่
บนนั้น (เป็นเครื่องหมายดวงอาทิตย์) มักปั้นนาคเป็นเครื่องแต่ง เป็น
ทนต์ต่อ ณ เมืองที่ขลังกว่าแห่งอื่น พระอาทิตย์ในเวลาขึ้นทรงนามว่า
“เหรุชุต” (กรีก “ฮารมาคิส”) และตอนอัสดงคตทรงนามว่า “อัทมุ”
ฤๅ “พระผู้บด” ในตอนกลางคืนนั้น พระอาทิตย์ต้องกระทำยุทธปราบ
พระยานาคชื่อ อาแปบี่ ซึ่งพยายามอยู่เสมอที่จะทำลายล้างพระอาทิตย์ด้วย
กำลังกองทัพอสูร กล่าวคือ หมอก มืด และเมฆ การสงครามนี้ต้อง
กระทำทุก ๆ ราตรีไป แต่พระผู้เป็นเจ้ารา (พระอาทิตย์) คงได้ชัยชนะ
เสมอ จึงสามารถส่องสว่างกลางเวหาได้ทุกวันไป

(รูปที่ ๓) เหรุ (กรีก “ฮอร์ส”) คือพระอาทิตย์อุทัย เศียรเป็น
เหยี่ยว (ดูเรื่องราวของเทพบุตรองค์นี้ในตอนที่กำลังถึง เอาสาร์ ต่อไป)

(รูปที่ ๔) อะเม็นรา - ในคำกล่าวว่าเป็นโอรสของปตาห และดู
เหมือนจะไปแย่งเอาลักษณะและอานุภาพของเทวาอันมารวมไว้เสีย โดย
มาก คำว่า “อะเม็น” นั้น แปลว่า “แฝงอยู่” ฤๅ “กำบังอยู่” ฤๅ “มืดซิด”
ทรงนามว่า “พระเป็นเจ้าสถิตเหนือราชอาสน์แห่งบัตถพทงสอง” และ
“เทวราชา” สองอย่างนี้เป็นอาทิ ในรูปเขียนทรงเขาและขนนกบนเศียร
หัตถ์มักถือแส้ เป็นเครื่องหมายแห่งความเป็นใหญ่ ๑ ขอ ๑

เครื่องหมายความปกครอง ๑ ไม้เท้า เครื่องหมายแห่งอานุภาพ ๑

คทา เครื่องหมายแห่งความมั่นคง ๑ เทวดาชื่อ อัมสุ นั้น เป็นภาค
หนึ่งของอะเม็นรา ๆ น ทจริงแต่เดิมเป็นแต่เทพารักษ์ละเพาะตำบลเท่านั้น
มายกย่องกันขึ้นต่อภายหลัง แต่ครั้นเมื่อยกย่องกันแล้วก็เลยนับถือกัน

มากมายเข้มแข็ง คงปรากฏอยู่ในคัมภีร์สาร เขียนเป็นอักษรไฮเอระติก
แต่งขนราวสมัยแห่งวงศ์ที่ ๑๘ ๗ ที่ ๑๕ มีข้อความดังต่อไปนี้ :-

“คัมภีร์สารพระผู้เป็นเจ้าของเม็นรา พระโคผู้ ณ เฮลิโอโปลิส ผู้
เป็นประธานแห่งเทพเจ้าทั้งหลาย เทวะผู้ทรงศรี อันเป็นที่นับถือ พระ
องค์ผู้ประสาทศพ ผู้ประสาทความอบอุ่นแต่บรรดาฝูงสัตว์ทั้งหลาย

๑) “ข้าขอไหว้อะเม็นรา ผู้สถิตเหนือราชอาสน์แห่งบัตถพทั้งสอง
ผู้ครอบครองในอ็ปต์ส (คือเทวสถานใหญ่ที่การ์นัค) พระโคผู้ของพระ
มารดา ผู้เป็นใหญ่ในไร่นาของพระองค์ ผู้ทรงยดระยะพระบาท อธิราช
ในดินแดนแคว้นบักษไต (คืออิธิโอเปียและเอเซีย) พระองค์เป็นใหญ่ใน
มะเจานคร (เมืองอะไรไม่ปรากฏ) เป็นอดิศในอาระบี อธิบัติในฟากฟ้า
เป็นมหาปฐโมรสแห่งแผ่นดิน ครอบครองสิ่งทุกสิ่งที่เป็นอยู่ พระองค์
เป็นผู้สถาปนาสิ่งทั้งปวง

๒) “พระองค์เป็นใหญ่ยิ่งในหมู่เทพไท พระโคผู้อันวิไลยิ่งใน
อมรมณฑลเป็นประธานเลิศล้ำแห่งเทวัน พระทรงธรรมอันเป็นเทพยบัตร
สร้างปวงชนนิกรทั้งฝูงสัตว์และสิ่งสรรพ สร้างอาหารอันเป็นเครื่องบำรุง
ชีวิต สร้างพฤกษชาติทุกชนิดเป็นอาหาร เหล่าเดียรรัจฉานทั่วไป พระรูป
ผ่องใสสดสะอาด ปตาหเป็นราชบิดา เป็นเทพบุตรควรรบุชานบนอบ ปวง
เทวาระขอบเคารพแต่พระองค์พระผู้ทรงสร้างสิ่งทั้งปวง ทั้งในแดนสรวง
และแดนมนุษย์ ส่องรัศมีสว่างสุดทิวทั้งสองแผ่นดินพสุธา ล่องลอยมาโดย
ปกติในอากาศ ราชาราชแห่งทักษิณและอุดร พระอาทิตย์มีสิริตรัสเป็น
ศีลเป็นบันพภพ อิทฤทธิขจรจบเป็นที่เกรงขาม นฤมิตโลกให้เป็นตาม
เขียงพระองค์ ทรงศรีลักษณ์มากมายประการกว่าเทพอื่น ทวยเทพ
คนชนชมนิยมในพระศรีลักษณ์ ชักชวนกันสรรเสริญพระองค์รอบขอบ

สองขอบฟ้า เมื่อยามพระองค์เสด็จขึ้นมาในเปลวอัคคี ทวยเทพยัคใน
 สุนทรยศแห่งพระองค์ ผู้ทรงเป็นโอรสใหญ่แห่งน้ำพายามธเสด็จมาแต่
 อาระบี เสด็จข้ามบดตพนาม มะเจานคร อมรเทพภูมิพระพักตร์อันมุคผ่อง
 ยามเสด็จล่องลอยมาจากเนตรตะ (ดินแดนทางทิศใต้ยุโรป ระหว่างลำน้ำ
 ไนล์กับทะเลแดง) หมู่เทวะระขอบยอมถวายบังคมแทบพระบาท เมื่อ
 ประสพเทวราชอันบริบูรณ์ด้วยบารมี อันเป็นที่ควรยำเยงเกรงขาม ทำ
 สงครามมีชัยชำนะ พระผู้มีประสงก์อันสูงสุด ทรงมกุฏแก้วแพรพรรณ”

๓) ต่อไปมีสรรเสริญอีก ข้อความคล้าย ๆ กับที่มาแล้ว ยัง
 กล่าวต่อไปถึงอาการต่าง ๆ ที่เป็นเครื่องหมายของอะเม็นรา มีชฎานาค
 ขนนกอุณห์ เป็นต้น ชฎานั้นกล่าวถึง ๓ ชนิด คือชฎามีขนนก (กา
 มาลา) เรียกว่า “อเตฟ” ชฎาซ้อนเป็นเครื่องหมายของผู้เป็นใหญ่
 ในบัลลังก์ได้ ฝ่ายเหนือเรียกว่า “เสชตี” ชฎาขาวสำหรับราชาแห่ง
 แผ่นดินบัลลังก์ได้เรียกว่า “เทต” กับมีพระแสงเรียกว่า “อัมสุ”
 ดงนอนหง แล้วต่อไปอีกเป็นคำขอพระเกียรติว่า “ทวยเทพแห่งช่อง
 สรรเสริญพระองค์ และพระองค์ยืนพระหัตถ์ช่วยผู้ทมิความสวามิภักดิ์ต่อ
 พระองค์ รัชมีของพระองค์เป็นเครื่องสังหารศัตรู พระเนตรพระองค์
 ปราบปรามผู้ทมิเป็นกบฏต่อพระองค์ แสงส่องจากพระเนตรประดุจทวนทอง
 แดงพุ่งไปในอากาศ และบังคับให้พระยานาคนามว่า นัค นัคกายสิงซึ่งได้
 กลืนเข้าไปแล้วจนสิ้น”

ตอนหลังนชอบ เห็นได้ว่าความคิดไม่ไกลกับเรา แต่ไปเกณฑ์ให้
 นาคกตณพระอาทิตย์แทนพระราหูเท่านั้น วอลลิสเบตซ์ อธิบายเรื่องนี้ไว้
 ด้วยว่า นัค เป็นช้ออกชอหนึ่งของอาเปบี อสุรผู้เป็นเจ้าของหมอก เมฆ

และราตรชงนยมกันั้นว่ากลืนพระอาทิตย์เข้าไปทุกวัน เป็นศัตรูสำคัญซึ่งพระ
เป็นเจ้าราต่อสูและชำนะ อาเปเป็นนเขียนเป็นรูปงุมมตบกดตามหลังดงน

๐๐๐๐ ที่ในทเวสถานของอะเม็นรา ณ เมืองทบส มมนต์สำหรับร้าย
เพื่อสังหารอาเปบดงได้ตอนขอความมาดงน “ลิมคว่าหน้าลงเถิดอาเป
ศัตรูของเรา อันเปลวไฟที่พุ่งมาจากเนตร หอรัส นั้นมาประหารเจ้า เปลวไฟ
อันแรงกล้าที่พุ่งมาจากเนตร หอรัส นั้นมาสังหารเจ้า เจ้าถูกกดลงใน
เปลวไฟที่พุ่งออกมาปะทะเจ้าเปลวไฟซึ่งจะผลาญวิญญาณของเจ้า บัญญา
ของเจ้า มนต์ของเจ้า กายของเจ้า และเงาของเจ้า เพลิงนั้นจักชำนะเจ้า
แทงลูกศรเข้าไปในวิญญาณของเจ้า ดังสรรพสิ่งซึ่งมีอยู่ในตัวเจ้า และสิ่ง
ประตักเข้าไปในรูปของเจ้า เจ้านลิมลงแล้วเพราะเนตรของหอรัส ซึ่งมีฤทธา
นุภาพเหนือบจจามิตร ซึ่งพั่งคูเจ้าและนำไฟอันแรงกล้ามาผลาญเจ้า เนตร
ของราชำนะเจ้า เปลวไฟจักเผาผลาญเจ้า และเจ้าจักไม่มีชนเหลืออยู่เลย
จงตอยไป เจ้าถูกสับละเอียดแล้ว วิญญาณเจ้าผากแล้ว ขอเจ้าสูญเสียแล้ว
ความพินาศครอบงำเสียแล้ว อปราชัยแล้ว ตัวเจ้ามาถึงที่สุดแล้ว และจม
อยู่ในความลิมถึงสามชั้น จงตอยหลังตอยไป เจ้าถูกหนั้นเป็นก้อน ๆ และ
ถูกกวาดไปไกลพระองค์ผู้สถิตอยู่ในทเวสถาน อาเปบเอ๋ย เจ้าผู้แพ้แล้ว
สองขา เจ้าองสูญ เจ้าองสูญ จงอย่าได้กลับคืนพนชนอกเลย เนตรของ
หอรัสชำนะเจ้าและผลาญเจ้าทุก ๆ วัน ตามทเวบัญญัติของราให้เจ้าเป็น
เช่นนั้น เจ้าต้องถูกโยนลงในเปลวไฟซึ่งกินเจ้าดุจกักษาหาร เจ้าต้องโทษ
ตกไปในไฟจากเนตรของหอรัส ซึ่งผลาญเจ้า ผลาญวิญญาณของเจ้า กาย
ของเจ้า ใจของเจ้า เงาของเจ้า จนสูญสิ้น”

ส่วนค่านมัสการอะเม็นรานัน ต่อจากตอนทกล่าวถึงพระยานาคชอ
นัก นินมา กิมคำสรรเสริญขอพระเกียรติอีก ถ้อยคำดูซ้ำ ๆ กับข้างต้น

เปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมตรงนั้นนิดตรงนั้นหน่อย คงแต่งเป็นกลาสำหรับสาธยาย และแต่งอย่างแบบคนชั้นโบราณที่ชอบแต่งให้ซ้ำเพื่อจะให้จำได้ เช่นพาคู ฤๅสัมพทฺธของเราเองเป็นตัวอย่าง เพราะฉะนั้น จะแปลมาไว้ให้ตลอดก็ ดูจะเสียเวลา แต่มิขอความบางตอนที่แปลกกว่าที่กล่าวมาแล้ว ซึ่งอาจ เป็นสิ่งประกอบในเรื่องราวในส่วนอะเม็นวานั้นได้ อยู่ในบทหลัง ๆ จึงจะ ได้หยิบแต่เฉพาะข้อความที่แปลกออกไปจากที่มามาแล้วมาลงไว้ ดังต่อไปนี้

ในบทที่ ๕ มีกล่าวว่ “ข้าแต่ อนิ (เป็นนามอีกนามหนึ่ง) ผู้เป็น ประธานในนักขัตฤกษ์เดือนใหม่ (คือขึ้น ๘ ค่ำ?) ผู้เป็นเหตุใ้หม่นนักขัตฤกษ์ หกวันและนักขัตฤกษ์เดือนแรม (คือแรม ๘ ค่ำ?)” ดังนี้ ซึ่งเป็นเครื่อง ให้เรารู้ได้ว่ามีนักขัตฤกษ์ประจำเดือนละ ๒ ครั้ง

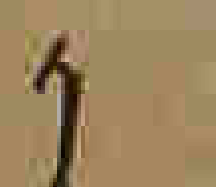
ในบทที่ ๗ มีกล่าวสรรเสริญว่ “พระองค์คือพระเป็นเจ้าองค์เดียว ฉะเพาะองค์เดียว”

ในบทที่ ๘ มีกล่าวนาม ๓ อย่าง คือ อะเม็น เป็นนามเวลาเที่ยง อัทมุ เป็นนามเวลาอุทัย हरुซุติ (ฤๅฮารมาคิส) เป็นนามยามอัสดงคต

ในบทที่ ๙ มีกล่าวถึงเครื่องหอมสำหรับบูชาเรียกว่ “อานติ” ซึ่ง ได้ความว่เป็นเครื่องหอมชนิดหนึ่งได้มาจากบูรพทิศ และมีกล่าวว่ “เป็นเจ้าแห่งเรือ เสกตี และเรือ มาตี ซึ่งแล่นข้ามนภากาศไปโดย เรียบร้อย” ดังนี้ ซึ่งเป็นสังกัรสังเกตุว่พระอาทิตย์ของเขาทรงเรือ ไม่ใช่ รถเช่นของเรา เรื่องเรือทั้ง ๒ นั้นนี้ได้ความที่แห่งอื่นว่ เสกตี เป็นเรือ ทรงเวลาเช้า มาตี เป็นเรือทรงเวลาเย็น ชะรอยจะเปลี่ยนลำในเวลาเที่ยง

เรื่องราวที่เกี่ยวของด้วยอะเม็นรานัน ยังมียอกมากมาย ถ้าจะ
คัดมาให้หมดก็เต็มเล่มสมุด แต่ที่ได้เลือกคัดมาลงไว้ในที่นี้พอจะเป็น
พะยานให้เห็นได้แล้วว่า เป็นที่นับถือเพียงไร

(รูปที่ ๕ ที่ ๑๐) เอาสาร์ (ไอไลริส) กับ อีอะเสต (ไอสิส) ทั้ง ๒
นี้มีเรื่องราวเกี่ยวกันมาก จนเล่าเรื่องแยกกันไม่ออก จึงต้องมาเล่ารวม
กันไว้ ณ ที่นี้ ไอสิสเป็นบุตรของนุคตาฟา เป็นชนิษฐาและภายหลังเป็น
มเหสีของไอไลริส เสตผู้เป็นอนุชาของไอไลริสนั้นก็ได้นางเนฟริสชนิษฐา
ไอสิสเป็นชายา รูปไอไลริสมีลักษณะเป็นมัมมี่ (คือศพห่อแล้ว) หัตถ์ถือขอ

๑ “อางซ์” ๑ เครื่องหมายชีวิต ๑ แล้ว ๑
ไม้เท้า ๑ มีนามที่เรียกกันต่าง ๆ เช่น “พระเป็นเจ้าแห่งอับตุ”
 (“เจ้าพ่ออับตุ” ฤา อไบคส) “พระเป็นเจ้าแห่งที่พยับตอพิ พระเป็นเจ้า
แห่งนิรันดร และราชาแห่งความยั่งยืน” “พระผู้เป็นประธานแห่งเทพยเจ้า
ทั้งปวง” ผู้เป็นใหญ่ในทางเดิรภายในที่ไวศพ” “พระโคผู้แห่งประจิมทิศ”
“ตุลาการแห่งผู้ล่วงลับไปแล้ว” เป็นต้น

การที่จะรวบรวมข้อความเกี่ยวของด้วยเรื่องไอไลริส ให้เป็นตำนาน
ติดต่อกันไปในนั้นเป็นการยาก เพราะชาวอียิปต์ที่แต่งหนังสือในสมัยนั้นเชื่อ
เสียว่าเรื่องเสตฆ่าไอไลริสนั้นเป็นเรื่องที่คนทั้งปวงรู้จักกันอยู่ดีแล้ว แม้จะแต่ง
ตำนานมีสการเป็นต้นก็มักกล่าวถึงเรื่องนั้นเป็นตอน ๆ เพราะฉะนั้น ต้องไป
ค้นหาเรื่องในหนังสือของชาวโรมชื่อ ปลูตาร์ค คัดข้อความมาได้ดังต่อไปนี้

“ครั้นไอไลริสได้ครองราชสมบัติในอียิปต์ประเทศแล้ว ก็ได้เริ่ม
ทรงจัดการทำนุบำรุงอาณาประชาราษฎร์ให้เจริญรุ่งเรืองคชน ก่อตั้งสันดาน
ให้ละจากการหาเลี้ยงชีพโดยอาการอันยากเย็นและประดุจชาวป่า ทั้งทรง

สั่งสอนให้ทำไร้ไถนาและเพาะปลูกพืชพรรณต่าง ๆ ที่มีอยู่ในพื้นแผ่นดิน
ให้ดีขึ้น ได้ทรงกฤษฎีกาสั่งกฏข้อบังคับสำหรับให้ประพฤติตาม และ
ทรงสั่งสอนในวิธีที่จะเคารพและกระทำสักการบูชาแด่พระผู้เป็นเจ้าทั้งหลาย
ด้วยความมุ่งหมายอันดีเช่นนั้นแล พระองค์ได้เสด็จดำเนินไปในประเทศ
อื่น ๆ ทั่วโลก เพื่อตักสันดานชนนิกกรในท้องถิ่น ๆ ให้ประพฤติตามพระวินัย
ของพระองค์ แต่พระองค์มิได้ใช้อำนาจสาตราวุธเพื่อกดข่มหัวใจ พระองค์
ใช้แต่ทางเทศนาให้ชนทั้งหลายเข้าใจแลเห็นชอบตาม โดยอาการอันอ่อน
โยนที่สุด มีขบร้องเป็นลาเข้ากับเสียงดุริยางค์ เหตุฉะนั้นชาวคริสตจักรจึงนิยม
ว่าเบเนอิกต์หนึ่งองค์เดียวกับเทพยเจ้าอันทรงนามว่าคอนิสส ฤๅ บักกัส ใน
ระหว่างเวลาที่ไอไลริสไม่เสด็จอยู่ในราชอาณาจักรนั้น ไตฟอน (คือ เสต)
มิได้มีโอกาสที่จะกระทำการงานตามประสงค์ตนในรัฐจังหวัดเลย เพราะว่า
ไอไลสิหมั้นทรงตรวจตราระวังการปกครองอยู่แข็งแรง และนางก็ระวังเหตุ
การอยู่มิได้ขาด ครั้นเมื่อไอไลริสเสด็จกลับแล้ว ไตฟอนได้ชักชวนเพื่อนนอก
เจ็ดสิบสองคน ให้เข้าร่วมคิดเป็นกบฏ พร้อมด้วยนางพระยาแห่งอิธโอเบีย
องค์หนึ่งนามว่าอะโซ ซึ่งเผอิญได้เข้ามาอยู่ในอียิปต์เวลานั้น ชวนกันคิด
การได้สำเร็จ คือได้คิดอ่านวัดพระองค์ไอไลริสแล้วสั่งให้ทำหีบขนหีบหนึ่ง
กว้างยาวพอเหมาะพระองค์ ทำด้วยผมอ่อนวิจิตรมีลวดลายงดงามอย่างยง
หีบนี้ไตฟอนสั่งให้ยกเข้าไปไว้ในห้องเตียงของตน เมื่อกันทั้งหลายที่มา
ประชุมอยู่ ณ ที่นั้นไตฟอนถามและชมหีบนั้นทั่วกันแล้ว ไตฟอนประจ
จะกล่าวคำสัพยอกจึงพูดขึ้นว่า ถ้าแม่กายผู้ใดเหมาะกับหีบก็จะยกหีบ
ให้ บรรดาผู้ที่ประชุมอยู่ก็ต่างลงไปในห้องหีบทุกคน แต่ไม่มีผู้ใดซึ่งกาย
เหมาะกับหีบ ในที่สุดไอไลริสจึงได้เสด็จบรรทมในหีบ พวกกบฏก็ตรูกัน
เข้าไปยกฝาหีบขึ้นบัด ครั้นเสียภายนอกด้วยตาปู แล้วยังหลอมตะกั่วเทรด

ลงไปบนนอก แล้วพวกกบฏก็ยกทัพไปยังลำน้ำนำล่องลงไปทะเลทางปากน้ำแควตะไนติก เพราะฉะนั้นปากน้ำจึงเป็นที่เกลียดชังของชาวอียิปต์เป็นอย่างมาก เขากล่าวว่าการกบฏนั้นได้กระทำสำเร็จ ณ วันที่ ๑๗ เดือนอะธอร์ (ตุลาคม) เมื่อพระอาทิตย์สถิตอยู่ ณ ราศีพิจิก ในปีที่ ๒๘ รัชสมัยแห่งโฮไซริส แต่อีกนัยหนึ่งกล่าวกันว่าในสมัยนั้นโฮไซริสมีชนมพรรษาได้ ๒๘ ปีเท่านั้น (แต่ก็น่าจะเป็นได้ เพราะโฮไซริสเป็นเทวดา พอเกิดกบฏจริญเป็นผู้ใหญ่คนเดียว - ม.ว.)

ผู้ทรูเหตุร้ายซึ่งได้บังเกิดขึ้นแก่พระราชาก่อนผู้นอนนั้นคือพวก แปน และ สะไซร์ (กล่าวว่าเป็นอมมนุษย์ ภายตอบนบนเป็นคน ตอนล่างเป็นแพะ ฤา เลียงผา) ซึ่งอยู่ในดินแดนใกล้เมืองเคมมิส พวกเหล่านี้ได้นำข่าวไปเล่าให้พลเมืองโดยทันที พลเมืองพากันแตกตื่นตกใจกันเป็นอันมาก เหตุฉะนั้นเมื่อหมื่นคนโดยมากมีความตกใจฤาประหลาดใจแตกตื่นอย่างมากจึงเรียกว่า "เกิดแปนิก" มาจนทุกวันนี้ ส่วนโฮไซริสนั้น พอได้ทรงทราบข่าว ก็ทรงตัดพระเกษา (อย่างเดียวกับโกนหัวของเรากะมัง - ม.ว.) และทรงเครื่องสำหรับทุกข์โดยทันที แม้ในที่ที่ประทับอยู่ในขณะนั้น เหตุฉะนั้นตำบลงจึงเรียกนามว่า ค็อปตส ฤา ทุกขนคร แต่บางคนก็มีความเห็นว่าคำนี้ดูเหมือนจะหมายความว่า เสีย (ตามศัพท์ว่า ริบ) ต่อขึ้นไปนางก็ได้เสด็จไปทั่วอาณาเขตต์ แสนที่จะหนักหทัยและพระวง เทียวทรงค้นหาหีบ ตรีศตามคนทุกคนบรรดาที่พบแม้แต่ทารกที่นางทอดพระเนตรเห็นก็ได้ตรีศถาม ว่าได้ทราบบ้างฤาไม่ว่าหีบนั้นจะอยู่แห่งใดและเป็นประการใดบ้าง เมื่อญทากรกเหล่านี้ได้เห็นพวกห้องของไต้ฟอนนำหีบไป จึงทูลนางให้ทรงทราบว่าเขานำไปสู่ทะเลทางปากน้ำไนล์แควไนหน

“ต่อมานางจึงได้ทรงทราบข่าวอันละเอียดซึ้งนอกในเรื่องหีบว่าคลื่น
 ในทะเลได้พัดไปทางฝั่งไบบอส และค่อยพัดขึ้นไปวางไว้ที่เหนือกิ่งบนใน
 พุ่มไม้ตะมะริสกี (กะถิน?) ซึ่งในเวลาไม่ช้านักก็เติบโตจนเป็นต้นไม้ใหญ่
 ห่อหุ้มหีบนั้นเสียทั่วด้านจนไม่มีผู้ใดอาจแลเห็นได้เลย ราชานินแคว้นนั้น
 เห็นว่าเป็นต้นไม้ประหลาดผิดเพศพรรณ จึงให้ตัดลงและแกะเอาเปลือก
 ล้างจนสะอาดหีบนั้นมาทำเป็นเสารับหลังคาในนิเวศน์ ข้อความเหล่านี้เขา
 กล่าวไว้ว่าไอซิสได้ทรงทราบโดยอาการอย่างประหลาดแต่ฝูงบีบาส แล้วนางก็
 เสด็จไปสู่แคว้นไบบอสโดยทันที พอถึงที่นั้นแล้วนางก็ประทับลงริมพุ่มไม้
 แห่งหนึ่ง และไม่ยอมตรัสด้วยผู้ใดนอกจากนางสาวใช้แห่งมหาลัยเจ้าผู้ครอง
 แคว้น ซึ่งเผอิญมาอยู่ ณ ที่นั้น ไอซิสทรงปราศรัยนางสาวใช้เหล่านั้นด้วยวาจา
 และกริยาอันอ่อนหวานและแต่งผมประทานนางสาวใช้ จนกลิ่นหอมใน
 พระกายของนางอบตระหลบไปในผมของนางเหล่านั้น นางชานา (ของ
 เจ้าไบบอส) ได้ทราบข่าวจากสาวใช้ก็ให้หาไอซิสเข้าไปในวัง และเมื่อได้
 สันทนาการจนทราบอริยาสัยกันแล้ว นางพระยาก็เลยตั้งให้ไอซิสเป็นพี่เลี้ยง
 ของโอรสองค์หนึ่ง อยู่มาวันหนึ่งนางเทพธิดาก็สำแดงองค์ให้ปรากฏ แล้ว
 ขอเสารับหลังคาตำหนักเจ้าผู้ครองเมือง เมื่อเจ้าได้ยอมยกถวายแล้ว นางก็
 ลืมเสาลงฝ่าออกโดยง่าย เมื่อได้หีบที่นางประสงค์นั้นแล้ว นางก็ห่อหุ้ม
 หีบให้เรียบร้อยด้วยผ้าอย่างดี เหน็บมันหอมระราดลงบนขอนไม้ แล้วก็ให้
 แก่เจ้ากับชานา แล้วนางเทพธิดาก็ลงกอดหีบศพพระสามภรรยาปริเทวนา
 การตั้งก๊กกองเสี้ยนนำตกใจยิ่งนัก จนราชโอรสองค์เล็กของเจ้าผู้ครองเมือง
 ได้ยินแล้วตกใจจนสิ้นชีวิตลงไปทันที แต่ราชโอรสองค์ใหญ่ของเจ้านั้น
 นางเทพธิดาได้พาไปด้วย และลงเรือพร้อมด้วยหีบศพพระสามภรรยาไป ณ
 ประเทศอียิปต์.....

พอนางเทพธิดาเสด็จถึงที่เปลี่ยวแห่งหนึ่ง ซึ่งนางเข้าพระหทัยว่า
 ไม่มีผู้ใดอยู่ใกล้เคียงแล้ว นางก็เบียดฝาหีบขึ้นพลุดูพระพักตร์พระภักศดา
 และกอดพระศพทรงโศกาเป็นอันมาก

ไอสีสมิประสงค์จะใคร่เสด็จไปเยี่ยมพระราชโอรสฮอร์ส (เหร)
 ซึ่งศึกษาอยู่ ณ เมืองบูตัส จึงทรงช้อนหีบศพพระสามไว้ในที่ไกลและมี
 ใคร่มีผู้ไปมา แต่เมื่ออุราตรีหนึ่งไต่ฟอนเที่ยวไล่เนื้อในป่าเวลาเดือนหงาย
 มาพบปะหีบนั้น และเมื่อทราบอยู่แล้วว่ามีพระศพผู้ใดอยู่ในนั้น ก็ยกพระ
 ศพออกมาฉีกเสียบเป็นชิ้น ๆ รวม ๑๔ ชิ้นด้วยกัน และนำไปทิ้งเสียในที่
 ต่าง ๆ ห่าง ๆ กันทั่วประเทศ ฝ่ายไอสีสมิเมื่อได้ทรงทราบความดังนั้นก็รีบ
 เสด็จออกเที่ยวค้นหาหาชนนั้น ๆ ทรงเรือทำด้วยไม้โอปะไปรัสเพื่อจะได้
 ดำเนิรไปได้สะดวกในเขตต์ที่เป็นลุ่มบึงและหนอง เขาว่าเพราะเหตุฉะนี้แล
 จระเข้จึงไม่แตะต้องผู้ที่ไปในเรือชนิดนี้ โดยความกลัวเทพธิดาเองก็จะ
 ทรงพระพิโรธ ฤ็โดยความเคารพว่าเคยเป็นยานที่เชอทรงอยู่ครั้งหนึ่ง การ
 ทมทฝังศพโอไฮริสอยู่มากแห่งนั้นก็เพราะว่าในครั้งนั้นพอ ไอสีสมิพบชนพระ
 ธาตุพระสามที่แห่งใดก็ได้จัดการฝังไว้ ณ แห่งนั้น แต่อีกนัยหนึ่งเขากล่าว
 กันว่า การทมทฝังศพมากแห่งเช่นนี้ เป็นอบายของพระเทพมเหสี คือ
 นางได้ให้แต่รูปจำลองของพระสามไว้ ณ เมืองต่าง ๆ โดยความมุ่งหมายจะ
 ให้ความเคารพนับถือในพระสามแพร่หลายกว้างขวางมากขึ้น และยังออก
 ประการหนึ่งนางมุ่งหมายจะบอื่กันมิให้ไต่ฟอนผู้มิไ้พยาบาทตรวจค้นพบ
 ได้โดยสะดวก เพราะว่าถ้าไต่ฟอนซึ่งในสมัยนั้นกำลังจะกระทำศึกกับฮอร์ส
 นั้นได้ชัยชนะไซ้ เมื่อแลเห็นทฝังพระศพกระจัดกระจายอยู่หลายแห่ง
 เช่นนั้นแล้วก็คงจะไม่สามารถที่จะทราบได้เลยว่า แห่งใดเป็นทฝังพระศพ
 แท้จริง.....

“ก่อนไปโอโสรีสได้เสด็จขึ้นมาจากเมืองบาดาล สำแดงพระองค์ให้ปรากฏแก่หอรสผู้เป็นราชโอรส แนะนำให้ไปกระทำสงครามและสั่งสอนเพลงอาวุธต่างๆ แล้วพระองค์จึงตรัสถามพระราชโอรสว่า อะไรเป็นสิ่งที่ประเสริฐยิ่งที่บุรุษควรจักกระทำ หอรสทูลตอบว่าควรที่จะคิดแก้แค้นแทนพระบิดาและพระมารดา โอโสรีสได้ทรงฟังก็ทรงโสมนัส... .. ยังมีคำเล่ากันต่อไปว่า ในหมู่ผู้ที่แยกตนออกจากไคฟอนเป็นอันมากนั้น มีเทพธิดาองค์หนึ่งนามว่า โธเวริส และว่ามีงูตัวหนึ่งไล่ตามเธอมาจนถึงกองทัพของหอรส พวกพลของหอรสพากันฆ่างูนั้นเสียได้ ต่อมาภายหลังหอรสกับไคฟอนก็ได้กระทำสงครามกัน ต่อสู้กันอยู่เป็นหลายเพลา แต่ถึงตอนท้ายหอรสได้เปรียบและตัวไคฟอนเองถูกจับเป็นชะเลย แต่ว่าไอซิสซึ่งเป็นผู้รับมอบตัวไคฟอนไว้นั้น หาได้ประหารชีวิตเสียไม่ นางกลับให้แก้เครื่องพันธนาการและปล่อยไคฟอนไป หอรสมีความแค้นพระมารดาแสนสาหัสจึงตรงเข้าไปตลอดชฎาที่นางทรงอยู่บนพระเศียรนั้นเสีย และเทพยดาเฮอริเมสจึงได้ออมาลารูปเป็นเศียร ไอซิสแทนชฎานั้น (เหตุฉะนี้รูปไอซิสจึงมักเขียนทรงมาลามิเขาโคอยู่ข้างบน)... .. ต่อมาหอรสกับไคฟอนได้กระทำการยุทธกันอีกสองครั้ง ไคฟอนพ่ายทั้งสองครั้ง... ..”

ในปฏิทินประจำปีของชาวอียิปต์ ที่วันที่ ๒๖ เดือนธอธ มีเครื่องหมายอย่างนี้ สามหนซ้อนกัน หมายความว่าในวัน “เคราะห์ร้าย ๓ หน” และยังมีคำขานแจงไว้ต่อไปว่า “อย่าได้กระทำกิจการอันใดเลยในวันนั้น เพราะว่าวันนั้นตรงกับวันที่พระเป็นเจ้าเหรุกระทำสงครามกับเซตทั้งสองนายนอนอยู่กับบาท ต่างฟาดฟันซึ่งกันและกันประดุจมนุษย์ และแลดูประดุจหมันรอก ๒ ตัว เจ้าแห่งเศออะบะทั้งสองได้กระทำเช่นนี้ตลอด ๓ วัน

กับ ๓ คน แล้วไอซิสจึงทรงบันดาลให้สาตราวุธของเธอทั้ง ๒ นั้นหล่นสิ้น
 เทรตรงล้มลงแล้วตรัสว่าขานกคออเฮอร์ราชโอรสของพระองค์ และไอซิส
 ตรัสสั่งสาตราวุธอีกว่า จงไป จงไป เสียให้พ้นเหตุถูก... ฝ่ายเสตผู้เป็น
 พระเชษฐาของนางเทพธิดากล้มลงและร้องว่า ช่วยด้วย ช่วยด้วย และ
 ไอซิสก็ตรัสสั่งแก่สาตราวุธว่า จงหล่นลง จงเลียงเสียให้พ้นพระเชษฐาของ
 กู สาตราวุธก็หล่นลงและหลีกไป และเธอก็เสดก็ต่างยืนชนประคองบุรุษ
 ๒ คน และต่างไม่นึกถึงคำที่ใดกล่าวมาแล้ว ส่วนเธอนั้นทรงพระพิโรธ
 พระมารดา เปรียบประคองเสดดาวอันโง่นมาจากทักษิณทิศ และไอซิสก็จำ
 ต้องหนี ณ วันนั้นได้ต่อสู้กันเป็นสามารภ แล้วเธอก็ได้ตัดพระเศียร
 พระมารดาขาดจากพระองค์ และพระเป็นเจ้าเทหุตได้เสกพระเศียรนั้นให้
 คนคงชนด้วยเวทมนต์ แล้วจับต่อเข้ากับพระองค์ (ของไอซิส) เป็นรูป
 เสียรโค" ดังนี้

(รูปที่ ๑๑) เนบิตเห็ด (กรีก เนฟริส) เป็นขนิษฐาของไอโซริส
 และไอซิส มักจะเขียนรูปยืนอยู่ข้างเศียรพระศพไอโซริส และแสดงความ
 เศร้าโศกอาลัยในไอโซริส มีเรื่อง ๆ หนึ่งกล่าวว่าหลงไปว่าเนบิตเห็ดนั้นเป็น
 ไอซิส จนถึงกับได้มีโอรสด้วยกัน กล่าวคือ อัมปุ (ฤา อะนุบิส) นั้น

เสด - เดิมเป็นทนต์บถอมาแต่โบราณกาล พวกกษัตริย์เสดหักสส
 และพวกเขตธเนบถอมาก แต่มาตอนหลัง ๆ มานิยมกันเสียว่า เป็นเจ้าของ
 ความชั่วร้ายต่าง ๆ และว่าเป็นหัวหน้าแห่งเหล่าอสูรและกบฏต่อพระเป็นเจ้า
 ราทานผู้คือ ไตฟอนทรบกับหอรสอยู่ถึง ๓ วัน ๓ คืน แล้วฝ่ายแพ้แก่
 หอรส เสดนั้นไม่มีใครพบรูปเขียนฤาสลัก แต่ในหนังสือมักเขียนเป็นรูปสุนัข

 ดังนี้

(รูปที่ ๑๒) อัมพู (กรีก อะนุบิส) เทพารักษ์ของคนตาย มักเขียนรูปมีเศียรเป็นสุนัขไพโรซะนิตที่เรียกตามภาษาอังกฤษว่า “แย้คกอล”

(รูปที่ ๑๓) เสบ - เป็นภักดาของนุต คือ ฟา และเป็นพระบิดาของโอไฮริส ไอซิส และเทพบุตรเทพธิดาในชั้นเดียวกันนั้น

(รูปที่ ๑๔) เตหุติ - (กรีก ธอธ) “ผู้วัด” เป็นอาลักษณ์ของพระเป็นเจ้าทั้งปวง และเป็นผู้วัดเวลา กับเป็นผู้เริ่มคิดใช้เลข ในท้องพระโรงของโอไฮริส เตหุติมีหน้าที่เบนผุยนก้ากับตราชูซึ่งดวงจิตต์คนตาย หัดถ้ถอกกระดานรองและปากไก่เตรียมไว้สำหรับจดข้อความเกี่ยวข้อง ในการซึ่งตามที่ได้ฟังมาจากวานรศิระสุนัข ซึ่งนั่งอยู่บนคันของตราชู อีกนัยหนึ่งว่าเป็นพระจันทร์ และในรูปมักเขียนให้มีเศียรเป็นนกช้อนหอย

(รูปที่ ๑๕) คอนสุ - เป็นพระเป็นเจ้าองค์หนึ่งใน ๓ องค์อันเป็นที่นับถือ ณ เมืองทบส นับว่าเป็นพระจันทร์ รูปเขียนมีเศียรเป็นเหยี่ยว มีดวงจันทร์และอักษณันท์เป็นเครื่องประดับด้วย ยังมีนามอีกว่า เนเฟร์-เหเต็ป

เสเบ็ก - เทพารักษ์เศียรจระเข้ เป็นที่นับถือในเขตต์กมอมบส และในแถบบังเมริส

อือเอมเหเต็ป (กรีก อือโมอูริส) เป็นโอรสของ ปตาห

ชู และ เตฟนุต - เป็นโอรสของเสบและนุต ชูคือแสงอาทิตย์
เตฟนุต คือความชุ่มชื้น

(รูปที่ ๑๖) เหตเหรุ (กรีก อะธอธ ฤา หะธอธ) - “เหตเหรุ” แปลว่า “วิมานเหรุ” นับถือว่าเกี่ยวกับ นุต คือ ฟา ฤาสถานที่เหรุประสูติ

เป็นนมเหล็กของออตมุ ซึ่งเป็นภาคหนึ่งของรา รูปบางแห่งมักเขียนเป็นหญิง
มเครื่องแต่งผมเป็นรูปแฉ่ง และเหมือนนั้นขึ้นไปมีวงจักรกับเขาโค มีนาม
เรียกว่า "นางพระยาแห่งอมรภณะ" "นางต้นมะเดื่อ" "นางประจิมทิศ"
และ "เทพเทรุแห่งทบส" สมมตเป็นเจ้าของสรรพสัตว์อถิลงค์ และคุม
อภิไศยต่าง ๆ คล้าย ไอสีส นุต และมุต บางทีก็เขียนรูปเป็นนางโลกกำลัง
โผล่ออกมาจากระหว่างเขาใกล้เมืองทบส

(รูปที่ ๑๓) มะอาต - เป็นเทพธิดาผู้รักยากกุหลาบหมายตาวันัย เป็น
บุตรของพระเป็นเจ้ารา มักเขียนรูปทรงขนนกตั้ง β อันเป็นเครื่อง
หมายแห่งกุหลาบหมายตาวันัย

หยาบ - เทพารักษ์แห่งแม่น้ำไนล์ เขียนรูปมีช่อดอกไม้แต่งบนเศียร
มักเขียนสัเขียวกับแดง เล็งความว่า (๑) สันน้ำแม่น้ำไนล์ในเดือนมิถุนายน
ซึ่งเป็นสัเขียวสด ก่อนหน้าที่จะท่วมคลัง และ (๒) สันน้ำแดงเมื่อน้ำหลาก
มาจากภูเขาอบิสตีเนียนพาเอาดินแดงตามแถบนั้นลงมาด้วย

เสระบิส คือเอาสารอะบิส เขียนรูปมีเศียรเป็นโค เครื่องแต่ง
เศียรเป็นจกกรมอดเนหิสรูปนาค นับถือว่าเป็นโอรสที่ ๒ ของปตาห การ
ไหว้อะบิสน ได้กระทำกันมาแต่โบราณกาล ทรมเมืองम्मพิสมทพงศพพระ
โค เรียกว่าเสระเบียม มีหลุมฝังศพโค อะบิสตั้งแต่แผ่นดินนอเม้นทะเลเตป
ที่ ๓ (ราว ก.ค. ๑๕๕๐) ตลอดจนมาถึงสมัยที่กรุงโรมเป็นใหญ่ (มีเล่า
เรื่องทพงศพพระโคนไว้ในตอนที่ ๒ ของหนังสือ)

ในที่สุดนั้นควรจะเล่าถึงข้อความที่น่าสังเกตอย่างหนึ่ง คือชาวอียิปต์
โบราณนั้นไม่ไว้หนวดตาเคราเลย สังเกตตามรูปเห็นหน้าเกลี้ยง ๆ ทงนั้น

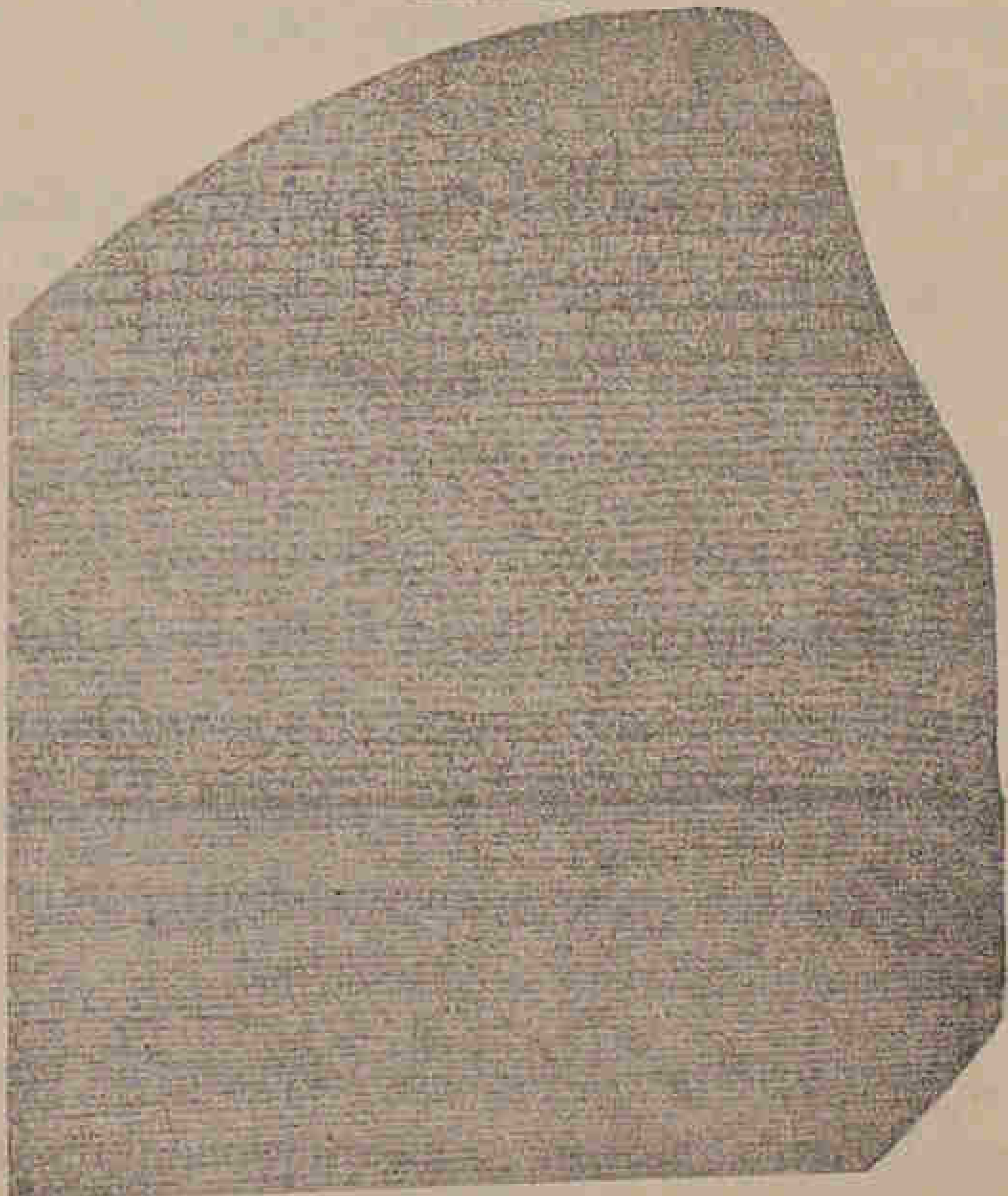
แต่ไม่ใช่ว่าจะเขียนหนดเคราไม่เป็น รูปพวกชาวต่างประเทศ เช่นพวก
 ยิวเบนตนักเขียนมเครา แต่ที่รูปเทวดาฤกษ์ตรีเขียนมหนดยาวห้อยที่
 คาง แปลว่าขอมให้มีหนดแต่เทวดากับสมมติเทวดาเท่านั้น ถึงมีทำน
 เหล่านักดูหมอนจะใช้หนดลอก เพราะมีสายเชือกโยงขึ้นไปจากหนด
 และรูปฤกษ์ตรีบนบางทักมีหนดบางทักไม่มี เช่นเวลาออกรบฤาได้เนื้อ
 ได้สัตว์มักไม่มี เวลากระทำบวงสรวงปลักรรมมักจะมี จึงเข้าใจว่าหนด
 เช่นนักฤกษ์ตรีคงทรงณะเพาะเวลาทำพิธีเกี่ยวข้องด้วยการศาสนาเท่านั้น

จบตอนที่ ๐

ก.

ข.

ค.

หินโรเสตทา

(ก) อักษรอียิปต์ชนิกบรวงง (ข) อักษรอียิปต์ชนิกเทโมะลิก (ค) อักษรกรีกโบราณ

คำอธิบาย

ในตอนนี้จะได้กล่าวถึงสถานที่และสรรพสิ่งทั้งปวงที่ได้ดูได้เห็นใน
เขตที่เรียกว่าอียิปต์ภาคล่าง คือฝ่ายเหนือ ตามความจริงที่สำหรับจะดูม
อยู่มากกว่าที่กล่าวถึงในที่นี้เป็นอันมาก แต่ว่าที่ใดไม่ได้ไปดูเองก็ไม่กล่าว
ถึงเสียเลย

ข้อความที่กล่าวโดยมากถัดมาจากจดหมายเหตุรายวันที่ได้จดไว้
เวลาที่เที่ยวอยู่ แต่ไม่ได้เรียงไปตามวันที่ไปเที่ยว เพราะการเที่ยวตอนน
ต้องเลือกไปดูที่ต่าง ๆ ตามแต่จะมีโอกาส และบางที่ที่ดูไม่ตลอดในคราว
เดียวได้ไปดูต่ออีกในวันอื่นก็มี เช่นไปดูโรงทหารเป็นต้น คราวแรกไปเมื่อ
ก่อนออกเดินทางไปอียิปต์ภาคบน ต่อเมื่อเดินทางตลอดแล้วกลับมาถึงไคโร
จึงได้ไปดูอีกครั้งหนึ่งดังนี้ ถ้าเมื่อเป็นเช่นนั้นก็ได้อัปมาพระสมกันเข้าเป็นบท
เดียวกัน เพื่อจะอ่านให้ตลอดเรื่องไม่ต้องค้างไว้กลาง ๆ เรื่อง เพราะฉนั้น
จึงไม่ได้คัดเรียงเป็นรายวันตามที่จดไว้ ได้จัดปรุงขึ้นใหม่ให้อ่านได้สะดวก
ขึ้น

อนึ่ง ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการที่ได้เห็นในพื้นเมือง และในเรื่องที่
เกี่ยวข้องวิธีจัดการปกครองเป็นต้นฉนั้น ต้องเข้าใจว่าที่กล่าวในที่นี้กล่าวไป
ตามที่สังเกตเห็นได้ในเวลาที่ไปเที่ยวอยู่นั้น คือเมื่อ ร.ศ. ๑๒๐ เพราะฉะนั้น
ใน ๖ ปีล่วงมาแล้วน่าจะเปลี่ยนแปลงไปได้เป็นอันมาก

บทที่ ๑

ไปถึงอียิปต์-เที่ยวเมืองอะเล็กซานเดรีย

ก่อนที่จะกล่าวถึงการเที่ยวในประเทศอียิปต์ จะขอกล่าวถึงการเตรียม
ทางไปมา เมื่อวันที่ ๓๐ มกราคม ร.ศ. ๑๒๐ ลงเรือที่เมืองตรเอสต์ ซึ่งเป็น
ท่าเรือในทะเลอะเดรียติก เรือที่โดยสารไปนั้น ชื่อ "เซมิรามิส" เป็นเรือ
บริษัท ออสเตรียนลอยด์ เป็นเรือขนาดเล็กแต่สบายดี ทราบว่าเรือบริษัท
นี้อยู่ข้างจะดีมาก เติร์ระหว่างเมืองตรเอสต์กับอะเล็กซานเดรีย มีเรือออก
จากท่าทุกสัปดาห์ นอกจากบริษัทนี้ มีเรือบริษัทเมสซาซกรรมมาริติมฝรั่งเศส
เติร์ระหว่างมาร์เซิลส์กับอะเล็กซานเดรีย และเรือบริษัทอิตาเลียนเติร์
ระหว่างเนเปอลส์กับอะเล็กซานเดรีย แวะที่เมสสินาในเกาะซิซิลี ส่วนเรือ
บริษัทฝรั่งเศสนั้นไม่ทราบว่าเป็นอย่างไร แต่มีความเสียใจที่จะกล่าวได้ว่า
เรือบริษัทอิตาเลียนนั้นไม่ขอแนะนำให้ผู้ชอบพอกันโดยสาร เรือบริษัท
นี้ได้เคยโดยสารจากอะเล็กซานเดรียมาถึงเมสสินา ตั้งแต่จำได้มายังไม่เคย
รู้สึกกลัวจนมาตายเท่าเมื่อคราวกลับจากอียิปต์นั้นเลย การที่เรอนนคับแคบ
ก็ยกไว้ แต่โคลงเหลือประมาณ ราวกับจะแกล้งโคลงเล่นเพื่อให้คนโดย
สารเมากลิ่น โคลงไม่หยุดไม่หย่อนเลย จนคลื่นเกือบไม่มีก็โคลง ถ้าไม่
โคลงก็โยนยวบ ๆ ตลอดวันตลอดคืน พอมีคลื่นลมมาจริง ๆ ราวหนึ่งก็
เป็นเหตุใหญ่ แผ่นเหล็กข้างเรือบบเข้ามา น้ำไหลเข้าเรือ จนคนโดยสาร
ถูกน้ำท่วมห้องต้องหนีกันถึง ๓ ราย คนอื่นพลอยตกกันหมด เลยไม่เป็น
อันนอนตลอดรุ่ง ต่างคนต่างเตรียมตัวจะลงทะเลกันทั้งนั้น แต่ก็ปลันเขาใจ
เย็นดี คอยร้องไม่เป็นไรไว้ทำเดี๋ยว แต่ถึงกระนั้น เมื่อดังเมสสินาและได้

ขบขบแล้วช่างโล่งใจเสียจริง ๆ ยังไม่เคยรู้สึกยกยัดที่จะขบขบเท่าครั้งนั้นเลย พอขบขบแล้วก็นึกในใจว่า ไม่ขอพบขอเห็นเรือลำนั้นอีกต่อไป ยังหวังใจอยู่อย่างเดียวแต่ว่าเรือบริษัทนั้นไม่เป็นเช่นลำนั้นทุกลำ

คราวนี้จะกลับย้อนมากล่าวถึงเรือ เสริมรามีส ต่อไป เวลาประมาณเที่ยง เมื่อวันที่ ๓๐ มกราคม นั้น เรือออกเคอร์จากท่าเมืองตรีเอสต์ วันที่ ๓๑ มกราคม เวลาบ่ายประมาณ ๔ โมงถึงเมืองบรินคิสในประเทศอิตาลี แวะรับคนโดยสารที่นั่น ยาค้าออกเคอร์เรืออีก เรือแล่นข้ามทะเลเมดิเตอร์เรเนียนไปใกล้เกาะครต คลนลมหนักว่าเป็นอย่างสงบดีพอประมาณ พอวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ เวลาบ่าย ๖ โมงก็ให้มาปลุกเพื่อให้อ่าวและท่าเรือเมืองอะเล็กซานเดรีย เวลานนั้นแดดชุนมากแล้วก็จริงอยู่แต่ไม่จัดเหลือเกิน แลดูน้ำทะเลเป็นสีน้ำเงินปนเขียวต่อขึ้นไปก็แลเห็นฝั่งเบนส์แดงแถมน้ำตาล แล้วจึงถึงต้นไม้น้ำตาลแก่จนเกือบดำ ใบเป็นสีเขียวตั้งแต่อ่อนใกล้ ๆ โสกไปจนแก่เกือบเป็นเขียวตะพุ่น มีเรือนเบนหย่อม ๆ สีเทาแถมน้ำตาลอ่อนไปจนถึงขาว เกินยอดไม้ขึ้นไปก็ถึงพาสนาเงินอ่อนอย่างเข้ม มีเมฆขาว ๆ ก้อนบาง ๆ เล็ก ๆ อยู่บ้าง ถ้าใครมาเขียนรูปภาพให้ดูเช่นนั้นก็แทบจะคิดว่าไม่เหมือนจริง เพราะสีดูฉูดฉาดเกินไป

พอเรือเขาเทียบท่าเรียบร้อยแล้ว ก็มีผู้ลงมาต้อนรับ กอนายพลตรี ยุสซุฟเซย์ปาชา องครักษ์ของเคดีฟ ๑ มาหมดศึกกีปาชาเจ้าเมืองอะเล็กซานเดรีย ๑ นายพันเอก ฮอปกินสันเบ ผู้บังคับการกรมกองตระเวนเมืองอะเล็กซานเดรีย ๑ มิสเตอร์กูด กงสุลอังกฤษ ในนามของเออลออฟ โครเมอร์ อัครราชทูตอังกฤษ ๑ ยุสซุฟปาชาได้รายงานว่า เคดีฟ รับสั่งให้มารับที่นั่นและให้อยู่รับใช้จนตลอดเวลาที่จะต้องการ พอได้สนทนากับผู้มาต้อนรับบางเล็กน้อยแล้วก็นับ ขนรถที่เจ้าเมืองจัดมารับนั้นขับไป

ทิวเขาดอยลไฮเตลเพอกันเข้าเข้า ตามคูเรื่องรถไฟที่จะไปโกโร ได้ความ
 ว่ามอยู่ ๒ เวลา คือ ๓ โมงเช้ากับเที่ยง ตกกลงเป็นเลอกไปเวลาเที่ยง เพราะ
 ต้องการเวลาที่จะเที่ยวดูในเมืองอะเล็กซานเดรียบ้างเล็กน้อย พอกินเข้าเข้า
 แลวกไปเยี่ยมตออบเจ้าเมืองและไปเยี่ยมมัสเตอร์กุลด์ ๆ ผู้ได้เคยเข้ามาอยู่
 ในกรุงเทพฯ นาน เพราะฉะนั้นอยู่ข้างจะมชนไทย ๆ อวดได้หลายชน
 ออกจากบ้านมัสเตอร์กุลด์แล้วไปเที่ยวดูที่ต่าง ๆ ในเมือง มียุสซุฟป้าชา กับ
 ฮอปกินสันเบ (Hopkinson Bey) ไปด้วยในรถ

เมืองอะเล็กซานเดรียมีคน โดยมากคงจะทราบอยู่แล้วว่าอะเล็ก-
 ซานเดรียขงมฉายาว่า "เวเศษ" (The Great) ราชานแห่งมะเซโดเนีย เป็นผู้
 สร้างขึ้นเมื่อตประเทศอียิปต์ได้แล้ว ราว ก.ค. ๓๓๒ ปี ครั้นปีโตเลมที่ ๑
 โสแตรได้ครองประเทศอียิปต์ (ก.ค. ๓๐๕ ปี) จึงได้ยกเมืองนซนเป็น
 เมืองหลวงและได้สร้างหอสมุดใหญ่อันมีชื่อเสียงปรากฏไปทั่วทิศานุทิศ
 หอสมุดนั้นถูกไฟไหม้เสียเมื่อครั้งกองทัพโรมันของยูเลียสซาร์ริกมาช่วย
 นางพระยาเคลียวปาดราที่ ๗ รมกับปีโตเลมที่ ๑๔ (ก.ค. ๔๘) หนังสือที่
 รวบรวมไว้ได้แล้วในนั้นเป็นอันมากไหม้ไฟเสียเป็นปี เช่นหนังสือตำราของ
 ยุคลิด Euclid เป็นต้น ในบัญชีหนังสือว่ามีอยู่ในหอสมุดนั้นถึง ๑๒ เล่ม แต่
 เมื่อคราวไฟไหม้นั้นเป็นอันตรายสูญไปเสีย ๔ เล่ม เมืองอะเล็กซานเดรีย
 ในสมัยที่เจ้าแผ่นดินวงศ์ปีโตเลมยังเป็นใหญ่อยู่นั้นคงจะเป็นเมืองสำคัญ
 สมบูรณ์แห่งคงอยู่ในแถบทะเลเมดิเตอเรเนียนเมืองหนึ่งเป็นแน่ แมแต่ยวน
 กียังเป็นเมืองใหญ่และบริบูรณ์อยู่ เมื่อ ร.ศ. ๑๒๐ ตามเขาได้ความว่ามี
 พลเมืองอยู่ประมาณสามแสนสังเกตว่ามีคนต่างชาติต่างภาษาคละปะปนกัน
 อยู่มาก แต่มพวกกรกและยิวเป็นพน เขากล่าวว่าการปกครองเมืองนทจะทำ
 ไปให้เรียบร้อยยาก ทั้งเจ้าเมืองและผู้บังคับการกองตระเวนเปลี่ยนบ่อย ๆ

ถิ่นฐานบ้านเมืองคูคล้าย ๆ เมืองท่าเรืออื่น ๆ ที่ได้เคยเห็นมาแล้วในประเทศ
อิตาลีฝรั่งเศส ถนนถนนแค่มคูคล้าย ๆ กัน มีธรรมาคารอยู่แทบจะทั่วไป
คูไม่รู้สึกเลยว่า เป็นเมืองโบราณ มีท่าเรืออยู่ท่าหนึ่งซึ่งเป็นที่เล็กไม่ได้ใช้
แล้ว เรียกว่าท่าใหม่ คือเป็นที่สร้างขึ้นใหม่ในสมัยปโตเลมี ได้ข่าวว่ามี
ผู้พบรูปศิลาและทองแดงซึ่งเป็นชนกรวงศ์ปโตเลมี และกรมเมืองเป็นเมือง
ชนกรวงโรมันนั้นหลายชน ท่าใหม่อยู่ใกล้กับท่าเก่า ซึ่งเป็นท่าเรือที่ใช้อยู่ใน
กาลบัดนี้ มีกำแพงกันน้ำอยู่ระหว่างท่าทั้งสอง ที่ปลายกำแพงนั้นเคยมี
ประภาคาร ซึ่งนับคอกันในโบราณสมัยว่าอยู่ในของประหลาด ๗ อย่างใน
โลก ประภาคารนั้นเรียกตามภาษากรีกว่า "ฟารอส" (Pharos) คำนี้เป็นราก
ของคำว่า "ฟาร์" (Phare) คือประภาคารในภาษาฝรั่งเศส ฟารอส นั้น ปโต-
เลมี ที่ ๒ พลิตเตลปัส เป็นผู้รับสั่งให้นายช่างชื่อ สเตรตัส แห่งคนิดัส
(Sostratus of Cnidus) เป็นผู้สร้าง กล่าวกันว่าสูง ๖๐๐ ฟุต แต่ในกาลบัดนี้ไม่มี
อะไรเหลืออยู่เป็นพะยานเลย

เมื่อได้ขับรถเที่ยวตามถนนแล้ว ได้ไปถึงที่พิพิธภัณฑ์สถานไว้
ของกรีกและโรมัน ผู้รักษาพิพิธภัณฑ์สถานชื่อ คอมเมนเตดอ เรบอตติ
(Commendatore G. Botti) ชาวอิตาลีเขาทำการอยู่ในรัฐบาลอียิปต์เป็นผู้นำ
ของในนิลวันเบนของที่ค้นพบในเมืองนั้นและที่ใกล้เคียง โดยมากเป็นรูปผู้ที่
ได้ครองเมืองจากคนสำคัญอื่น ๆ สังเกตว่ารูปมีที่เป็นคู่ ๆ อยู่บนฐานเดียวกัน
อยู่ข้างจะหน้าตา ตามผู้รักษาพิพิธภัณฑ์ได้ความว่าเพราะเป็นประเพณีของ
กษัตริย์วงศ์ปโตเลมี พวกฝ่ายหญิงมักมีอำนาจในการปกครองด้วย ราชา
บางทีครองสมบัติกับมเหสี บางทีกับพนางฐาน้องนาง เช่นปโตเลมี ที่ ๑
โสแตร์กับนางพระยาเบเรเนเซที่ ๑ ปโตเลมี ที่ ๒ พลิตเตลปัสกับนาง
พระยาอาร์สโนเยที่ ๑ ก่อน แล้วพร้อมกับนางพระยาอาร์สโนเยที่ ๒ ซึ่ง

เป็นทงขนิษฐาและมเหสี ดงน เบนตน บางทนางพระยามอำนาจสำเร็จ
 ราชการได้สัทธาตกมบ้าง เช่นนางพระยาเคลียวปาตรา ที่ ๗ ที่ได้กล่าวถึง
 แล้วในตอนที ๑ นั้นเป็นต้น นอกจากรูปผู้ครองเมืองยังมีรูปอื่น ๆ อีก
 สลักด้วยศิลาอ่อนบ้าง หล่อด้วยทองแดงบ้าง เป็นฝีมือช่างกรีกๆโรมัน
 มังาม ๆ น่าดูอยู่มาก ก็มีหนังสือปะไปรั้อยู่หลายผูก แต่เวลานมน้อยนัก
 จะดูอะไรให้ละเอียดนักก็ไม่ได้

ออกจากที่นั่นได้ ไปดูที่ฝังศพพวกกรีกและโรมันโบราณเรียกว่า
 คะตะโคมบี้ เพราะเป็นที่ขุดลงไปใต้ดิน ที่ฝังศพนเรียกตามภาษาอาหรับว่า
 “โคมเอลชุกะฟาห” ตั้งอยู่นอกเมืองออกไป ที่นพขุดใหม่ และเมื่อไป
 ดูนั้นที่ใต้ดินยังเป็นน้ำและอยู่หลายแห่ง จนต้องมกระดานทอดเป็นสะพาน
 สำหรับเดิน ซินยอร์บอดตี เป็นผู้อำนวยความสะดวกที่นั่น ได้ไปด้วยและอธิบาย
 ว่า เหนือคะตะโคมบี้ขึ้นไปเป็นโรงที่เล่นมหรสพ และทางที่จะเข้าไปใน
 ที่ฝังศพ ก็ต้องผ่านที่เล่นมหรสพนั่นเอง ความคิดเขาก็ชอบกล เดาไม่ถูก
 ว่าทำไมจึงไปทำที่ฝังศพไว้ใต้โรงมหรสพ เพราะไม่มีข้อความปรากฏใน
 แห่งใดแห่งหนึ่งเลยว่พวกกรีกและโรมันมีการมหรสพในการทำศพ และ
 ยังแลไม่เห็นว่เหตุใดจึงต้องไปทำที่ฝังศพไว้ใต้ดิน เพราะไม่ใช่ว่าเป็นการ
 จำเป็นที่จะต้องขุดซ่อนฝังเช่นพวกคลุสเดียนที่กรุงโรม ภายในคะตะโคมบี้
 ทุกรูปสลักและบนอยู่มาก ติดอยู่กับผนังบ้าง อยู่ลอย ๆ บ้าง คลวดลาย
 รูปพรรณเป็นอย่างฝีมือช่างอียิปต์ปนกับกรีกและโรมัน บางแห่งสัทหารูป
 บนยังมีเหลืออยู่งาม ๆ ในเวลาที่ไปดูครั้งนั้นยังฟังจะขุดได้ทีเดียว แต่
 ถึงกระนั้นก็แลเห็นได้ว่าแบ่งเป็นห้องยาว ๆ คล้ายระเบียบเรียง ๆ กันไป
 เป็นอันมาก ตามผนังมีขุดเข้าไปเป็นช่อง ๆ พอจุหีบศพ เรียงกันเป็นแถว
 ซ้อนกัน ๓ ๔ ชั้น นาน ๆ ก็พบที่ฝังศพเป็นห้องใหญ่ ผนังมีภาพและ

ลวดลายสลักแล้วเขียนสีงาม ๆ ด้อย หนักไม่ได้มีโอกาสดูพิจารณาให้ ถ้วนถี่ เพราะเวลาไม่ให้เสียอีกเหมือนกัน

ตามทางที่ออกไปโคมเอลชุกะฟาหนั้นได้เห็นเสาศิลาใหญ่ที่ม้านามปรากฏเรียกกันว่า เสาของปอมเป ปอมเปผู้ที่ยกเสาศิลานั่นขึ้น เป็นข้าหลวงต่างพระองค์สำเร็จราชการเมืองอียิปต์ เสาที่ตั้งขึ้นไว้เป็นอนุสรสาวรีย์เครื่องประดับพระเกียรติยศพระเจ้าดีโอเกตุเซียน เอมเปเรอ แห่งกรุงโรมราว ก.ค. ๓๐๒ ปี รูปร่างเสานั้นเป็นอย่างเสาโรมัน คือฐานกับบัวปลายเสาเป็นสี่เหลี่ยม ตัวเสากลม ทำด้วยศิลาแกรนิตมาจากเมือง อัสวัน ตัวเสาสูงประมาณ ๘๐ ฟุต แต่ถ้าวัดรวมทั้งฐานตลอดยอดสูงประมาณ ๑๐๐ ฟุตเศษ

อนึ่ง ในเมืองเดมเคยมของสำคัญอยู่อีก ๒ ชิ้น คือเสาศิลาสี่เหลี่ยมทรงชะลูดขึ้นไปถึงยอดรวบแหลม เสาชนิดนี้เรียกว่า โอเบลิสก์ เป็นคำกรีกแปลว่า เข็ม เสา ๒ เสาที่อะเล็กซานเดรีย นั้นจึงได้นามว่า "เข็มเคลียวปาดรา" โอเบลิสก์ทั้ง ๒ นี้ ในชั้นต้นยกมาจากเฮลิโอโปลิส ในแผ่นดินออกัสตัส เอมเปเรอแห่งกรุงโรม และได้มาตั้งไว้หน้าศาลเทพารักษ์ของซซาร์ เสาทั้ง ๒ นั้นทำด้วยศิลาแกรนิตอัสวัน สูง ๖๗ ฟุตเสาหนึ่ง สูง ๖๘ ฟุต ๖ นิ้วอีกเสาหนึ่ง ทางกว้างประมาณ ๗ ฟุต ๖ นิ้วเท่ากัน เสาใหญ่นั้น มะหมัดอะลีปาชาแห่งเมืองอียิปต์ได้ยกให้แก่ชาวอังกฤษ แต่ไม่ได้ชะลอปากเดียว ต่อเมื่อ ค.ศ. ๑๘๓๓ เซอร์อเราสมัสวิลสัน (Sir Erasmus Wilson) เป็นผู้ออกทุนทรัพย์ให้ชะลอปาก ณ กรุงลอนดอน และยังได้ตั้งอยู่ที่กรมแม่น้ำเทมส์จนกาลบัดนี้ เสาเล็กนั้นได้ชะลอปากไว้ที่หน่วยอก (อะเมริกา) ภายหลังนั้นมาอีกคนหนึ่ง ที่เสาทั้ง ๒ มีอักษรจากบอกไว้ว่าเสาทั้ง ๒ นั้นได้ทำขึ้นในแผ่นดินเตหตุเมส ที่ ๓ ราว ก.ค. ๑๖๐๐ ปี และต่อนั้นมาอีกประมาณ ๒๕๐ ปี ได้มีกษัตริย์พระเจ้าจอร์จที่ ๒ เพิ่มเติมลงไว้อีกด้วย

นอกจากสิ่งที่ได้กล่าวมาแล้วก็ไม่ได้ดูอะไรอีก พอเที่ยงได้เวลา
 รถไฟก็ไปขึ้นรถไฟไปโกโร เคนไฟได้ให้จัดรถที่นั่งมาให้ใช้เดินทาง เพราะ
 ฉะนั้น อยู่ข้างจะสบายมากอยู่ กับมีรถกินเข้าด้วยซึ่งได้ใช้กลางทาง ตาม
 ทางรู้สึกคล้ายไปในบ้านเราเอง มีไร่นาไปเกือบตลอด แต่ต้นไม้ดูหายาก
 กว่าทางบ้านเราเป็นอันมาก แลดูตามทางเพลินไปไม่รู้สีกว่าช้า พอบ่าย
 ๓ โมง รถไฟก็ถึงเมืองโกโร.

บทที่ ๒

ถึงเมืองโกโร-คูเมืองเฟิน ๆ

พอรถไฟถึงสเตรซันที่โกโร ลงจากรถไฟได้พบผู้มากอยรับอยู่ที่
สเตรซัน คือ บุตรสขมาลีปาชา เสนาบดีว่าการต่างประเทศ ๑ หัสซันอัส-
เล็มปาชา หัวหน้าเจ้าพนักงานกองพัธ กรมวัง ๑ มิสเตอร์ อ. มิตเชล
อินเนส (A. Mitchell-Innes) ปลัดทูตฉลองกระทรวงคลัง ๑ กับพวกข้าราชการ
อียิปต์อีกหลายนาย หัสซันปาชาได้เชิญให้ขบวนรถเคดีฟเจ้าผู้ครองเมือง
อียิปต์ได้ส่งให้จัดมารับนั้น มีกองทหารม้าแห่ไปที่โฮเทลชาวอียิปต์ ซึ่งได้
เลือกเป็นที่พักในระหว่างเวลาไปอยู่ในโกโร เคดีฟได้ชวนให้ไปอยู่ในวัง
อับดิน แต่การไปเที่ยวครั้งนั้นประสงค์จะไปเป็นการส่วนตัวแท้ จึงไม่ได้
รับเชิญ เพราะเห็นว่าไปอยู่โฮเทลจะไปเที่ยวแห่งใด ๆ ก็สะดวกดีกว่า และ
เข้าใจว่าคงจะไม่สบายน้อยไปกว่าอยู่ที่ในวัง

เมืองหลวงของอียิปต์นั้นได้ชื่อว่าโกโรมาจากคำภาษาอาหรับว่า “กา-
หิระ” (แปลว่า “มัสยิด”) เมื่อกาลิฟมุฮัมมัดสร้างเมืองขึ้น (ใน ค.ศ. ๙๖๘)
แลเห็นดาวอังคาร ซึ่งเรียกตามภาษาอาหรับว่า “กาหิระ” นั้น เพราะเหตุนี้
กาลิฟมุฮัมมัดจึงให้นามเมืองว่า “มัสร เอล กาหิระ” แต่ชาวอาหรับบัดนี้
เรียกกันย่อ ๆ ว่า “มัสร” เท่านั้น ในเขตต์เมืองโกโรเดิวยังมีเมืองเก่า
ที่อาหรับเรียกว่า “มัสร เอลอตกะ” คือ “มัสร เก่า” ชาวยุโรปมักเรียกว่า
“ฟอสตาต” เมืองนี้สร้างขึ้นเมื่อ ค.ศ. ๖๓๕ แต่ฟอสตาตนั้นก็ยังไม่ใช่มือง
ที่เก่าที่สุดซึ่งตั้งอยู่ที่โกโรน เพราะยังมีเมืองอยู่อีกเมืองหนึ่ง ซึ่งผู้แต่ง

หนังสือในโบราณกาลเรียกชื่อว่าบาบิโลน ๆ นี้ ไม่ได้ความแน่นอนว่าใครเป็นผู้สร้าง และได้สร้างขึ้นในสมัยใด นัยหนึ่งว่าพวกทหารชาวเมืองบาบิโลนซึ่งมาอาศัยอยู่ในกองทัพของคัมบีสเสสแห่งเปอร์เซีย เมื่อครั้งมาเป็นเจ้าอยู่ในอียิปต์นั้น ได้สร้างเมือง "บาบิโลนใหม่" ขึ้นขึ้นเมื่อราว ก.ค. ๕๒๕ อีกนัยหนึ่งกล่าวว่าพวกชาวอัสซีเรียที่พระเจ้ารามเสสที่ ๒ (ก.ค. ๑๓๓๓-๑๓๐๐) จับเป็นเชลยมานั้นเป็นผู้สร้าง และยังมีที่เดากันว่า เก่ายิ่งขึ้นไปกว่านั้น แต่ไม่มีอักษรจากฤกษ์ใดสิ่งหนึ่งในที่นั้นเอง ซึ่งจะอ้างเป็นพะยานได้ว่า เมืองบาบิโลนจะเป็นเมืองสร้างสมัยใด ก็จำใจต้องนึกอยู่แต่ว่าเมืองนั้นเป็นที่โบราณมากหนักหนาเท่านั้น

ส่วนไกโรในปรัตยุคปัจจุบันนี้ ต้องนับว่าเป็นเมืองใหญ่ที่สุดในทวีปอาฟริกาและมีพลเมืองกว่า ๖๐๐,๐๐๐ คน เมืองนี้เจริญมาก เพราะเกิดเป็นที่สำหรับชาวยุโรปไปเที่ยวและไปอยู่ในฤดูหนาว ทางไปมาก็สะดวกดี ในแถบที่ชาวยุโรปไปอยู่นั้นคึกคักกว่าบ้านเรือนเป็นอย่างฝรั่งทั้งสิ้น จนดูๆ ไปเกือบจะเผลอคิดว่าอยู่ในยุโรป แต่อากาศเมืองไกโรอยู่ข้างจะร้าย ถ้าไม่ระวังตัวมักเจ็บง่าย ในเวลากลางวันร้อนจัด ทั้งแดดก็ร้อน ทั้งลมที่พัดมาก็ร้อน แต่พอพระอาทิตย์ตกก็เย็นเฉียบทันที เปลี่ยนรวดเร็วเช่นนั้นทำให้เป็นหวัดง่ายนัก ถ้ายกอากาศเสียแล้วก็ดูไม่ผิดอะไรกับเมืองในประเทศยุโรป ตามริมชายทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ถึงแม้ผู้คนพลเมืองที่เห็นอยู่ในแถบใกล้ ๆ โฮเทลนั้นก็ดูเป็นฝรั่งมาก ตามริมถนนมีโรงขายอาหารและเครื่องดื่มต่าง ๆ รถจ้างก็รูปร่างคล้ายรถที่ในกรุงปารีสแต่ที่ไกโรนเทียมม้าคูที่ปารีสเทียมเดียว รถรางไฟฟ้าก็มีทั่วไป ถ้าแม่เตีร์ต่อลงไปจนถึงสะพานกัสรเอลนลที่ข้ามลำน้ำไนลก็จะได้เห็นสิ่งน่าดูอย่างหนึ่งคือ เห็นคนและยานและสัตว์พาหนะต่าง ๆ ข้ามสะพานนี้ตลอดวัน ดูราวกับกระแสน้ำไหลไม่มี

เวลาหยุด นอกจากคนเตรียมยานพาหนะต่าง ๆ รถจ้างเทียมม้าคู่ เกวียนแขก
รูปร่างคล้ายเกวียนบรรทุกของ คนนั่งเต็ม ๆ บางทีถึงสิบคนสิบสองคน รถ
ของผู้มีสารพัดขีบบ้างขีบบ้างเองบ้าง คู่เทียมคนขีบบ้างบรรทุกของบ้าง เคียวโยก ๆ
คล้าย ๆ ข้าง ชูหน้าสูงจุมุกดมอากาศดูชอบกล แล้วดูลาซึ่งคนขีบบ้าง
บรรทุกของบ้าง ลานสังเกตเห็นว่าใช้มากยิ่งกว่าสัตว์พาหนะอื่น ๆ และเข้าใจว่า
คงจะซื้อได้โดยราคาถูก ๆ เพราะเห็นราษฎรพลเมืองชาวไร่ชาวนา มีลาใช้
กันโดยมาก ลานเป็นสัตว์หมกกำลังมากเกินตัว แขกร่างใหญ่ ๆ ใช้ลาทั้งขี
ทั้งบรรทุกของ ได้เห็นเช่นน้อย ๆ นกดูออกจะน่าสงสาร แต่เห็นตัวลาเอง
ไม่รู้สีกว่าหนัก ดูวิ่งไปได้คล่องแคล่วดี

ตอนไปถ้าแม่ข้ามสะพาน ก็สรเอนน็ด ไปที่เกาะ ที่เรียกตามภาษา
อาหารว่า "อะชระ" นั้น ก็จะได้เห็นที่ทางซึ่งเป็นที่สถานไปเที่ยวสำราญ
ของพวกผู้ดีในไกโรทั้งฝรั่งและแขก ในเกาะนี้มีสนามแข่งม้าของกรีฑา
สโมสรชื่อว่า "เคดิเพยลสปอตคลับ" สโมสรนี้ผู้ไปเที่ยวเมืองไกโรอาจ
เข้าเป็นสมาชิกชั่วคราวได้ ในอาณาเขตที่ที่ดินของสโมสรนี้มีสนามที่เล่น
ลอนเทนนิสและโครเกต ซึ่งเป็นของชอบของพวกฝรั่งมาก รอบเกาะนี้
มีถนนซึ่งเป็นที่ผู้ดีไปขี่รถเล่นในเวลาบ่าย เพราะสองข้างถนนมีต้นไม้
ปลูกไว้บังตะวัน ตอนบ่ายร่มเย็นสบายดี ถ้าแม่ขี่รถไปตามถนนรอบเกาะ
ในเวลาบ่ายระหว่าง ๔ โมงกับ ๕ โมงครึ่ง จะได้พบเห็นคนและรถดี ๆ มาก
จะได้เห็นรถวิกตอเรียเบ็ดประทุนคนนั่งในรถแต่งกายประดับประดาถูกต้อง
ตามแบบอย่างใหม่ที่สุดที่ใช้ในกรุงปารีส จะได้เห็นรถดอกเก้าผู้ดีขีบบ้าง
เทียมม้าเทศงาม ๆ จะได้เห็นรถเล็ก ๆ สำหรับเด็ก ๆ และจะได้เห็นรถคู่ซึ่ง
เป็นยานธรรมดาของหญิงแขกผู้ดี หญิงเหล่านี้แต่งกายอย่างฝรั่งถูกต้องตาม
แบบปารีสทุกประการ แต่มีผ้าบดหนาเสยครึ่งหนึ่ง ปิดห่อแต่คอขึ้นไปจน

ถึงได้นัยน์ตา คงแลเห็นแต่นัยน์ตานิดหนึ่งเท่านั้น ผ้าปิดหน้านั้นแต่เดิมใช้
 ผ้าหนาย่อมสีดำฤๅสีคราม แต่บัดนี้ใช้เป็นผ้าโปร่งขาวอย่างแบบกรุงศรี
 ยังคงใช้ผ้าหนาอยู่แต่หญิงราษฎร นำหน้ารถหญิงผู้คนมักมีคนวิ่งเรียกว่า
 “ไซส” สองคน มีหน้าที่คล้ายตำรวจของเราคือวิ่งนำไปข้างหน้าเพื่อร้อง
 บอกให้คนหลีกทางรถ พวกไซสมักแต่งกายสวมเสื้อแขนยาวเช่นเสื้อเชค
 แต่หลวม มีเสอกกข้างนอกปักลายทอง และสวมกางเกงขาพองรัดที่ใต้เข่า
 สวมหมวกสีแดง บางทักมียันต์ทองติดและบางทักสวมโปกพันด้วย ถังเท้า
 รองเท้าไม่มี มือถือไม้ยาว ๆ คนจำพวกนี้ดูปรา้งดีแข็งแรงและผิเท่าคนรัก
 โดยมากมักวิ่งนำรถของนายตั้งแต่บ้านที่ในเมืองออกไปจนถึงชะชระ แล้ว
 นั่งคอยอยู่ที่ปลายสะพานจนกว่านายจะกลับ ตามความจริงที่ในเกาะนี้ ถ้า
 ไม่มีรถพวกหญิงแขกผู้ดี ๆ ไม่ได้เห็นชายผู้ดีสวมหมวกแดงอย่างแขกอยู่
 บ้างแล้ว ก็อาจเผลอไปว่าตนอยู่ในเมืองในประเทศยุโรปได้ อาจเผลอไปว่า
 ขับรถเที่ยวเล่นในวนะใหญ่ที่กรุงปารีสได้ ดูอะไร ๆ ที่จะเป็นเครื่องหลอก
 นัยน์ตาให้เห็นเป็นเช่นนมอยู่แทบทุกอย่าง รถมักคล้ายกัน คนที่ขึ้นรถไป
 ก็แต่งกายแบบเดียวกัน จนชนหญิง “เก” ของฝรั่งเศสก็มีไปที่โกโร นี่แล
 คือโกโรที่คนโดยมากไปเที่ยว คนโดยมากที่พูดว่า “ได้เคยไปเที่ยว
 ประเทศอียิปต์แล้วไม่ได้เคยไปเกินโกโรไปเลยก็มี” มัวไปหลงเพลิดเพลิน
 เสียที่โกโรนั่นเอง ที่จริงถ้าจะไปเที่ยวกันเช่นนั้นแล้วไม่เห็นว่าจะต้อง
 ไปถึงโกโรให้เปลืองเงินเลย จะไปเที่ยวที่ไหน ๆ ก็ได้ สักแต่ให้เป็นเมือง
 ที่ประชุมชนกันแล้วกัน เบนแต่ถ้าไปถึงโกโรแล้วพอได้ขึ้นชื่อว่าเคยไปอียิปต์
 น้อยเท่านั้น

ในเมืองโกโรมีโฮเตลดี ๆ หลายแห่ง โฮเตลขาวอยที่ข้าพเจ้าไป
 อยู่นั้น เป็นเรือนใหญ่งดงามมาก ผู้คนคึกคักอยู่ตลอดวัน และต่อไปใน

เวลากลางวันจนตก นอกจากผู้นอนในโฮเตลนั้นยังมีผู้มากินเช้าที่นั่นทุก
 วัน ทั้งกลางวันทั้งเย็น แต่เย็นแน่นกว่ากลางวัน มีนายทหารอังกฤษซึ่งมา
 ประจำการอยู่ในกองทหารอังกฤษรักษาเมืองอัยปต์ กับที่ให้ยืมมาเป็นนาย
 ทหารอัยปต์นั้นมากินเช้าที่โฮเตลชาวอียิปต์ทุกคน ดูเครื่องแต่งตัวทหาร
 ต่าง ๆ งามดี ทั้งหญิงผู้ตกแต่งกายประกวดประชันกันมาอวด ต่างคนต่าง
 มาดูกัน ศึกครนประดงมงานอียิปต์ได้ขาด และถึงวันเสาร์เวลาเย็นยังมี
 การเต้นรำทุกสัปดาห์ ในวันทมิเต็นรำเช่นนั้น ที่โฮเตลชาวอียิปต์แน่นไปกว่า
 ธรรมดาอีก การเต้นรำถ้าผู้ใดได้มากินเช้าในโฮเตลแล้วก็เข้าไปเต้นรำได้
 โดยไม่ต้องเสียเงิน แต่ถ้าไม่ได้มากินเช้าในโฮเตลก็ต้องขอตัวพิเศษ โดย
 เหตุนี้ในวันเต้นรำเวลาเย็นห้องกินเช้าแน่นเหลือประมาณจนจะกินอาหารให้
 มีความสุขแทบไม่ได้ ในห้องนั่งข้างนอกห้องกินเช้า ซึ่งใช้เป็นที่สูบบุหรณ์
 ตอนเย็นวันเสาร์ถ้าไม่พูดจาวาทนงไว้อ่อนก็เลยไม่ได้นั่ง การเต้นรำเริ่มเวลา
 ๔ โมง พอจนจะถึงเวลาที่จะเตรแห่งใดนั่งแห่งใดต้องเบียดคน แม้ในห้อง
 อ่านหนังสือก็มพวกที่มาเต้นรำเข้าไปนั่งเต็มหมด เพราะฉะนั้นผู้ที่อาศัย
 นอนอยู่ในโฮเตลชาวอียิปต์เอง ถ้าแม่ไม่พอใจในการที่จะเบียดคน ก็อาจจะ
 ต้องหนีไปกินเช้าและนั่งเล่นที่แห่งอื่น แต่ถ้าจะว่าไปตามจริงก็ดูเล่นสนุกดี
 ไปทางหนึ่ง ในวันเสาร์มักจะได้เห็นคนต่าง ๆ มาก โดยมากผู้ที่ไปในการ
 เต้นรำที่โฮเตลชาวอียิปต์ เป็นพวกฝรั่งที่มหน้าที่ต้องอยู่ประจำในโกโรกาที่ไป
 อยู่โกโรชาวดุหนาว ส่วนพวกแขกอัยปต์ก็มีไปบ้าง แต่ดูเหมือนจะไม่ใช่
 พวกที่แขกนับถือนัก ดูเหมือนจะเป็นพวกที่ตรงกับพวก "ไซด" ของเรา
 คือเป็นพวกที่เห็นพวกกันเองแล้วเกินไป ต้องคบแต่ชาวต่างประเทศ

ยังมีโฮเตลที่เคยมียอเสียงดังอย่างยังอยู่แห่งหนึ่ง คือโฮเตลเซป-
 เฮอตต์แต่โฮเตลชาวอียิปต์จนโฮเตลนี้ส่วไป ถ้าผู้ใดประสงค์จะไปกินเช้า

งาม ๆ ไปที่โฮเทลเซปเฮอตกก็อยู่ข้างในก็มีลวดลายงามดี ผกฉายเลียน
 แบบอียิปต์โบราณบ้าง แบบอาหรับบ้าง แต่ยังมีโฮเทลที่น่าดูยิ่งกว่านอก
 แห่งหนึ่ง คืออะซระแปเลซโฮเทล ซึ่งอยู่ในเกาะกลางน้ำในลิ่งกล่าวมา
 แล้วนั้น ทนเรียกชื่อว่า อะซระแปเลซ (วังเกาะ) เพราะตามความจริงได้
 เคยเป็นวังอยู่ก่อนเคดิฟอัสไมลผู้เป็นบุคเคดิฟเดียนเป็นผู้สร้างขึ้น เคดิฟ-
 อัสไมลอยู่ข้างจะสุริยสุรายมากอยู่เป็นธรรมดา เพราะฉะนั้นวังอะซระน
 ทำด้วยฝีมือช่างอย่างวิจิตรและสนทรรพย์เป็นอันมาก ครั้นเมื่อประเทศ
 อียิปต์เป็นท้าวต่างประเทศมากจึงจำเป็นต้องขายวังนั้นเพื่อได้เงินใช้ท
 ส่วนตัวเคดิฟอัสไมล มีบริษัทซื้อทำเป็นโฮเทล การประดับประดาภายใน
 อยู่ข้างจะใช้ของที่มีค่ามาก บันไดใหญ่สำหรับขึ้นไปพ้นชนบนนั้น ชน
 ทำด้วยศิลานอนขาว ราวบันไดประดับด้วยศิลานลวดลายอย่างแบบอิตาลี
 ที่เรียกว่าโมเสก ถ้าจะคิดแต่เงินที่ได้ใช้ไปในค่าทำบันไดนั้นอย่างเดียวกก็พอ
 ที่จะทำคอกหลังย่อม ๆ พอชนสามัญอยู่สบาย ๆ ได้สองฤสามหลัง ห้อง
 บลเลียดที่อยู่ชั้นล่าง เป็นห้องนำดูห้องหนึ่ง มีเครื่องศิลานอนกับเครื่องไม้
 จำหลักอย่างอาหรับงามดี ชนบนเป็นห้องที่อยู่ มีห้องใหญ่ ๆ ตกแต่งด้วย
 สงมราคามาก ๆ เมื่อครั้งเบ็ดคดองสุเอซนั้น สมเด็จพระนางเออเยน้อคร-
 มเสสของพระเจ้านะไปเลียน ที่ ๓ แห่งกรุงฝรั่งเศสได้มาประทับอยู่ในวังนี้
 ห้องที่อยู่กว้างขวางจริง แต่ดูไม่น่าจะสบาย เพราะอยู่ข้างจะทบ เผลียง
 ก็เล็ก ๆ และค่อนข้างจะมืดสักหน่อย มีพวกผู้คทมาเที่ยวมาอยู่ที่โฮเทล
 นมาก เพราะเป็นที่งามสบายดีและอากาศโปร่ง มีสวนใหญ่เดินเล่น
 เย็นสบาย ในสวนมีสระและก่อเขาปลูกต้นไม้ และมีเป็นเรือนอย่างแขก
 หลังหนึ่ง ซึ่งเดิมใช้เป็นทสำราญของพวกนางห้ามของเคดิฟอัสไมล แต่
 ในกาลบัดนี้แบ่งเป็น ๒ ตอน ตอนหนึ่งเป็นคาสโน ก็บ่อนอย่างดี ๆ มีการ

เล่นพระนั้นชนิดที่เรียกว่า “มาเล็ก” คือมีกระดานกลมทำเป็นสนามม้า
 มีมาเล็ก ๆ หมุนให้วงเวียนไปรอบกระดาน ผู้เล่นจะเลือกเสมอมาไหนก็ได้
 พอมาหยุดแล้วตัวใดอยู่ใกล้หลักข้างะที่สุด ผู้ที่เสมอมานั้นก็เป็นอันถูก
 นอกนั้นกัน ในหลังเดียวกันนั้นนอกตอนหนึ่งทำเป็นห้องเต็นท์สำหรับให้คน
 เข้ามการเต็นท์ใหญ่ ๆ ได้ มีห้องกันสำหรับเลี้ยงของว่าง การตกแต่งใน
 ห้องนี้เป็นลวดลายอย่างอาหรับ ดูงามดีมาก

ตามที่ได้เล่ามาแล้วเพียงเท่านี้ก็พอจะเป็นเครื่องนำให้เห็น ได้แล้ว
 ว่าเมืองไคโรเป็นเมืองที่หาความสนุกสำราญได้ง่ายเพียงไร และไม่เป็นที่น่า
 ประหลาดเลยที่พวกชาวยุโรปชอบไปเที่ยวไคโรในฤดูหนาวกันเป็นอันมาก.

บทที่ ๓

ตลาดเมืองโกโร

ในเมืองโกโรทางแถบที่ฝรั่งอยู่นั้น มีร้านขายของต่าง ๆ ด้ ๆ อยู่
มาก แต่ยังมีหน้าเทยวงกว่าน คือ ตลาดแขก ซึ่งเบนหน้าเทยอย่างยิ่ง
ไปเทยวหนุสกกคล้ายไปเทยวตามตลาดวัดเกาะในกรุงเทพฯ มีถนนใหญ่
ไปกลาง มีถนนและตรอกเล็ก ๆ แยกออกไปเป็นหลายสาย ถนนใหญ่นั้น
เรียกว่า ถนนมุสกี ซึ่งกว้างพอรถม้าขับหลักกันได้ ๒ คัน ในถนนนี้ได้
เห็นคนต่าง ๆ นำตุ้มมาก ในหม้อคนเต็มมีพวกที่เป็นชนพลเรือน เป็นแขกตุรกี
บ้าง อาหารบ้าง เฟลลาห์ (คือคนพื้นเมืองอียิปต์) บ้าง ยิวบ้าง พวกแขก
ตุรกีและยิว มักแต่งสวมเสื้อกางเกงอย่างฝรั่ง แต่สวมหมวกแดงกลมทรง
สูงอย่างแบบตุรกี ซึ่งเรียกตามภาษาตุรกีว่า “ดาร์บูช” แต่พวกอาหาร
และเฟลลาห์มักแต่งสวมเสื้อยาวเบ็ดอกกรอมเกือบถึงข้อเท้า ทำด้วยแพร
ฤาผ้าสต่าง ๆ สวมหมวกดาร์บูชบ้าง หมวกกลมมีผ้าโพกพันบ้าง สวม
กางเกงหลวม ๆ สวมรองเท้าแตะหนังสีแดงฤาเหลือง ยังมีพวกเฟลลาห์
ชั้นสามัญ ที่เป็นคนมาจากนอกเมืองแต่งกายสวมเสื้อยาวกรอมลงไปใต้เข่า
ไม่มุดม เรียกว่า “กะละบยะ” ทำด้วยผ้าย้อมมะเกลือฤาคราม มีผ้าโพก
ศีรษะ และสวมรองเท้าแตะหนังแดงฤาเหลือง พวกเฟลลาห์ที่เห็นมักขลา
ฤาจูงลาซึ่งมของขายบรรทุกมาบนหลัง พวกผู้หญิงแต่งเสื้อยาวกรอมถึงข้อ
เท้า ทำด้วยผ้าย้อมมะเกลือฤาคราม บางคนมีผ้าคลุมศีรษะและคลุมหน้า
แหวนพะเพาะช่องนัยน์ตา ดูช่างน่ารำคาญแทนจริง ๆ แต่เป็นสงนยมกันว่า
หญิงไม่ควรให้ชายอื่นนอกจากบิดาฤาสามีเห็นหน้า เพราะฉะนั้นจึงต้อง

ใช้ผ้าปิดหน้าเช่นนทงสน เว้นแต่ทเบนทาสฤทเบนหญิงชาวโร่นาซึ่งจำเป็น
ต้องทำการงานหนัก แต่ถึงจะงตผ้าปิดหน้าก็คงยังคลุมศีรษะอยู่ เพราะ
ฉะนั้น ผมเป็นอันไม่ได้เห็นกันเลยว่าแต่งอย่างไร ทราบแต่ว่าไว้ผมยาว
แต่จะเปลือยไว้ฤจะเกล้ามุ่นเป็นผมมวยก็ทราบไม่ได้.

ในถนนมุสกัน มีเบนห้างใหญ่ซึ่งควรดูอยู่ ๓ แห่ง ห้างหนึ่งคือ
ห้างมัลลุกและบริษัท เบนห้างขายเครื่องแต่งเรือนทำด้วยฝีมือช่างอย่างแขก
มฉากทำด้วยไม้จำหลักชะนิตที่เรียกว่ามุชราบายงาม ๆ มีเครื่องทองเหลือง
สลักลายคนเช่นตาดฤสลักลายโปร่งเช่นตะเกียงเป็นต้น ก็มีพรมและผ้า
แพรปักบ้าง อีกห้างหนึ่งคือห้างหะตุน ขายเครื่องไม้มุชราบายและไม้สลัก
ก็มีเครื่องสาตราวุธเก่า เครื่องเพชรเครื่องทองประดับกายอย่างเก่า และ
โบราณวัตถุบ้าง แต่การที่จะซื้อของโบราณต้องระวังมาก เพราะอาจถูก
หลอกได้ง่ายนัก มีผู้ทำปลอมกันมาก ตามห้างในแถบเมืองที่ฝรั่งอยู่ก็มี
ของโบราณปลอมเช่นนชายเป็นอันมาก การทำของโบราณปลอมได้ทราบว่าเป็น
เป็นทางหากินอย่างดีของคนจำพวกหนึ่ง ซึ่งอยู่ข้างจะมีความพยายามมาก
วิธีทำของโบราณปลอมที่เป็นอย่างสนิทที่สุด คือบนของต่าง ๆ ขนด้วยดิน
ให้เหมือนของโบราณแท้ แล้วเผาและเคลือบด้วยน้ำยาสีเงิน ซึ่งขุดจาก
ตุ๊กตาที่ฝังไว้ในที่ฝังศพคนอียิปต์โบราณ นำยาอย่างนั้นผสมใหม่ไม่ได้
เหมือนเก่า จึงต้องไขว้รทกลาวมาแล้ว และของโบราณที่ทำเช่นนั้นแล้ว
จับยาก ต้องเป็นผู้ชำนาญแท้จึงจะจับได้ ห้างใหญ่อีกห้างหนึ่งในถนน
มุสกันคือห้างปาร์วิส มีของดี ๆ นาดหลายสิ่ง มีเครื่องเรือนที่ใช้ลายอียิปต์
โบราณมาผูกเข้าให้เหมาะ ตุ๊กงามต และมีเครื่องอาภรณ์ต่าง ๆ ทำเลียน
ของอียิปต์โบราณแต่ไม่หลอกว่าโบราณแท้ มีโคมแขวนสำหรับใส่ไฟฟ้า
ทำเลียนแบบโคมอย่างแขก มีเครื่องเรือนทำเลียนของอาหรับเก่าและใหม่

มีเครื่องไม้สลักทั้งโปร่งทั้งทึบ และมีของที่ทำเลียนญูปูน จีนยอร์ปาร์วิส
 เจ้าของร้านเป็นผู้มีความคิดดี ช่างผูกมัดคล้ายต่าง ๆ ของในร้านจึงดีมาก
 แต่ราคาอยู่ข้างแพงกว่าแห่งอื่นและต่อไม่ได้

แต่ถ้าจะซื้อของเล่นให้สนุกต้องเข้าไปในตรอก ซื่อในร้านเล็กอาจ
 ได้ของดี ๆ ราคาถูก ๆ ช่างต่าง ๆ มักตั้งร้านอยู่เป็นแถว ๆ มีตรอกข้างทอง
 ตรอกข้างเงิน ตรอกข้างทองเหลือง ตรอกข้างไม้ ตรอกพรม ตรอกแพร
 ตรอกเพชรพลอย เข้าตรอกเหล่านี้จำเป็นต้องลงเคียว ที่อยู่ริม ๆ ถนนใหญ่
 ก็พอเตียน ๆ แต่ถ้านำเข้าไปลึก ๆ หน่อย ก็รกและมีสกปรกบ้าง ทั้งมีผาขิง
 เป็นปรำกั้นแดดไปเกือบทั่วไป เพราะฉะนั้น บางแห่งต้องรีบเคียวเพราะมี
 กลิ่นไม่สู้ดี ของในตลาดนั้นบางที่พบที่ ๆ เกินกว่าคาดหมาย มีผ้าขี้ไหมทอง
 งาม ๆ และพรมไหมก็พอหาได้บ้าง แต่การซื้อของต้องระวังมาก เพราะ
 พวกแขกชาวร้านเหล่านั้น ดูเหมือนจะเห็นว่าอะไหล่สร้างชาวต่างประเทศ
 มาไว้สำหรับให้ล้อเล่นตามสบาย ถ้าใครหลงเชื่อถ้อยคำชาวร้าน ก็ต้องถูก
 ปอกลอกบนบปเท่านั้น ข้าพเจ้านักชอบใจวิธีที่คนนำทางของข้าพเจ้าซื้อของ
 ในตลาด เมื่อข้าพเจ้าได้เห็นสิ่งใดสิ่งหนึ่งท่อยากจะซื้อ ข้าพเจ้าก็ชี้ให้คน
 นำทาง คนนำทางนั้นก็หยิบของชิ้นนั้น ๆ ทำหน้าตาสำแดงว่าเขาเห็นของ
 นั้นเป็นของไม่วิเศษอะไร แล้วจึงถามราคา ถ้าชาวร้านบอกว่า ๕๐ เหรียญ
 เขาก็ตรวจดูของนั้นอีกครั้งหนึ่ง แล้วบอกว่าเขาจะให้ ๒๐ เหรียญเป็นอย่างมาก
 ชาวร้านบอกว่าขายไม่ได้ เขาก็โยนของนั้นคืนให้แล้วเดินไปเสีย ชาวร้าน
 วิ่งตามมาบอกว่ายอมลดให้ ๑๐ เหรียญ จะขอเพียง ๔๐ เหรียญ คนนำทาง
 เขาก็นำ ๒๐ ไร่อย่างเต็มอีก ถ้าชาวร้านไม่ให้ ก็ทำเคียวไปเสียอีกลงท้าย
 ก็ตกลงเป็นได้ของตามราคาของเรา และชาวร้านนั้นก็พูดยกเป็นบุญคุณว่า
 “ยอมให้แต่ท่านเท่านั้น เพราะอยากจะได้รับเกียรติยศว่าได้ขายของแก่ท่าน

ถ้าเป็นคนอื่นไม่ให้เลยเป็นอันขาด” แต่แท้จริงคนอื่นก็เหมือนกัน นอกจาก
 คนที่ไม่รบกวนขอของต่อไม่เป็น ชาวบ้านก็ได้กำไรกว่าเท่าตัว วิชาอันกล่าวมา
 แลวนต้องไขแทบทั่วไป ไม่ว่าขอพรหมขอผาฏาขอพลอย ทตลาดนพอจะ
 หาพลอยที่พอใช้ได้ มีพลอยโอปอลและมูลการเวกเป็นต้น ทับทม มรกต
 นิลพอหาได้บ้าง แต่ไม่สู้ดีและราคาแพง ขอที่จะพึงต้องระวังอีกอย่างหนึ่ง
 คือ ถ้าไม่ได้ว่าจ้างคนนำทางของเราเองไว้แล้ว ไม่ควรไปจ้างคนนำทางที่
 พบในตลาด เพราะคนจำพวกนี้มักรู้จักกับชาวบ้าน พาไปที่ร้านซึ่งตนจะ
 ได้รับส่วนแบ่งปัน และมักกวนขอเงินไม่มีที่สิ้นสุด การกวนขอเงินนบนเครื่อง
 ราคาคงใหญ่ของผุ้ที่ไปเที่ยวอย่างหนึ่ง จะเดินไปทางไหนก็ได้ยินแต่เสียง
 ขอเงินไปรอบข้าง จนจนทารกที่เดินได้เตาะแตะก็ตามร้อง “เงิน! เงิน!”
 และแบบมือขอเฉย ๆ ไม่ต้องมีพรตอะไร และถ้าคนที่ไม่เคยไป ทำใจดี
 ไปให้เงินเด็กเข้าคนหนึ่งแล้ว จะต้องถูกเด็ก ๆ รุมล้อมหน้าล้อมหลังขอเงิน
 ไม่มีที่สิ้นสุด จนแทบจะเขายอแย่งในกาย การเที่ยวตลาดไก่อโรเป็นของที่สนุก
 มาก แต่ต้องระวังตัวคอยป้องกันการถูกลอก ถูกล้อ ถูกกวนต่างๆ เสมอ
 ถ้าจะให้เดินทางดีที่สุดในขั้นต้นควรเตรียมใจก่อน อย่าเพื่อแหวะขอของ
 เมื่อเห็นของที่ต้องใจก็หมายตาไว้ แล้วเดินต่อไป ต่อเมื่อได้ดูทั่ว ๆ ไป
 แล้ว จึงกลับไปแหวะขอของที่ต้องใจภายหลัง การทรมอนเข้าไปในร้าน
 แรกที่เขาเชิญเขานน ภายหลังอาจเสียใจได้ เพราะของที่ขอในร้านนี้อาจ
 มีดีกว่าในร้านอื่น ๆ ก็เป็นได้ สรรอไว้ดเลือกสรรเสียให้ทั่วก่อน แล้วจึงค่อย
 ตกกลางขอดีกว่า ตลาดนี้ไม่ใช่เล็ก เป็นเมืองหนึ่งต่างหากกว่าได้ ถ้าจะนับ
 ว่าตลาดนบนเมืองแขก ทางแถบไฮเดลเป็นเมืองแผนฝรั่ง ดงน จะใกล้
 ความจริงมากกว่า เพราะฉะนั้น ถ้ามีเวลาว่าง ๆ น่าจะไปเที่ยวดูเล่นหลาย ๆ
 วัน แต่ถ้าไปแล้วก็ต้องจำไว้ว่าอย่างหนึ่งว่าการขอของในถิ่นจำเป็นต้องต่อ

เพราะราคาที่ชาวร้านตั้งไว้นั้นเตรียมให้ต่อตงเกินราคาไว้ตั้งแต่ ๒ เท่าขึ้นไป
 ทั้งสิ้น ส่วนของทศวรรษอนนกกกล่าวยาก เพราะความคิดของบุคคลไม่มีใคร
 ตรงกัน ส่วนข้าพเจ้าเห็นว่าของน่าซื้อ คือผ้าแพรปักกลดลายเป็นไหมทอง
 กับไหมสีปนกัน มักใช้พันแพรดำฤๅสีแก่ ๆ พรหมก็พอหาซื้อได้บ้าง
 เครื่องทองเหลืองสลักดูพอหาได้ทั้งาม ๆ เครื่องไม้สลักโปร่งไม้ใคร่มีดีใน
 ร้านเล็ก ๆ แต่เครื่องทองเครื่องเงินผมจะไม่สังเกต อยู่ข้างจะหนาเทอะทะ
 และผมอหยาบ ๆ กล้ายพะมาฤๅลาว แต่ไม่ตถึงเสียอก เครื่องเพชรพลอย
 เป็นไม่ได้การ แหวนแต่ละวงหนาเทอะทะไม่เข้าที่เลย แต่ถ้าจะพูดทั่วไป
 แล้วรู้สึกว่าการไปเที่ยวตลาดโกโรเป็นของไม่ควรเว้นอย่างหนึ่ง.

บทที่ ๔

วัดและที่ฝังศพ ณ ไกอโร

ในเมืองไกอโรมีที่ควรดูอยู่หลายแห่ง ที่ใกล้บ่อนใหญ่มีวัดอยู่วัดหนึ่งเรียกว่า วัดสุลด่านหัสซัน เป็นวัดที่น่าดูที่สุดแห่งหนึ่ง การก่อสร้างใช้ศิลาที่รอมมาจากประเทศทิเบต สุลด่านหัสซันโอรสของสุลด่านนาซาร์ เป็นผู้สร้าง เริ่มแต่ ค.ศ. ๑๓๕๖ จนถึงปลายปี ค.ศ. ๑๓๕๘ จึงแล้วเสร็จ ตามเรื่องเล่ากันว่า เมื่อสร้างวัดจนสำเร็จบริบูรณ์แล้ว สุลด่านหัสซันได้สั่งให้ตัดมือนายช่างผู้ทำเสีย เพื่อจะได้ทำอะไรให้งามเช่นนี้อีกไม่ได้ต่อไป ตามแบบวัดแขกมักทำเป็นชลาอันหนึ่งและมีระเบียงรอบ กลางชลา มักมีอ่างน้ำสำหรับชำระล้างอวัยวะต่าง ๆ ตามที่ศาสนาหมัดกำหนดไว้ให้กระทำก่อนที่จะเข้าไปไหว้พระ ที่วัดสุลด่านหัสซันก็มีเช่นนั้น ทางด้านตะวันออกต่อระเบียงที่ล้อมชลาไปมีห้องที่ฝังศพสุลด่านหัสซัน ที่ฝังศพนั้นอยู่กลางห้อง มีเสาสลักกลดลាយอย่างแขกใช้หนึ่งสี่มุมให้เป็นลายที่พบบนห้องฝังศพนามที่เขาชื่อว่า เป็นรอยโลหิตของผู้ที่สุลด่านหัสซันได้ฆ่าเสียจริงอยู่ยังแลเห็นเป็นรอยสนาตาลเบื่อนอยู่ แต่จะเป็นโลหิตฤาอะไรเหลือที่จะทราบได้แน่ ที่วัดนี้มีหอคอยอยู่อันหนึ่งสูงประมาณ ๔๒ วา สำหรับเป็นที่ขึ้นไปประกาศเรียกคนให้มาไหว้พระ เดิมมีหอคอยอยู่หลายหอแต่พังเสียหายหมดยังเหลืออยู่หอเดียว วัดนี้อยู่ข้างจะน่าดูมาก แต่รู้สึกว่ารำคาญมากแล้ว ถ้าไม่ได้ซ่อมแซมหน้ากลัวจะไม่ทนไปได้อีกนาน

ต่อวัดนไปหน้อยหนงตงตยศพเคตฟตวพก ผู้เบนชนกของเคตฟ
เดยวาทนเบนทสรางขนใหม่ ทำเบนพมออย่างแจก ผนังข้างในประดับ
ด้วยศลาอ่อนงามคิ เบนทศวรรคแห่งหนง

ก่อนไปตงบอมกลางเมองซงสลด่านสะลาเหตตนสรางขนเมอ ค.ศ.
๑๑๖๖ ใช้ศลาทรอมจากบรมตทคชะเบนพน บอมนตงอยบนเนินสูงเบน
ไซยกมิตคแลเห็นไปได้ไกล ทนกก้าแพงเซงเทนม่นคง ถ้าแม่ชาศกกลอม
อาจยตมนไว้ไดนาน บอมนเบนบอมใหญ่อยู่ในหมุบอมต่าง ๆ ทสะลาเหต
ตนได้สรางขนเพอบองกนเมอง แต่ในสมยนั้นบมใหญ่ซงยงได้ระยะไกล ๆ
เสยแลว จะนับว่าบอมนเบนทมนคงไม่ได้อกต่อไป ซอนได้เห็นปรากฏอย
แลวตงแต่บ ค.ศ. ๑๘๐๕ เมอมะหมัดอะลีปาชายกมาตเมองโกโร ได้ตง
บมใหญ่บนเขาไมกัตคัมยงเข้าไปในบอมน กรชต์ปาชาเจ้าเมองเห็นเสยท
จะรักษาบอมไว้ต่อไปอกมิได้ตงยอมแพ กถ้าแม่มอรอยบเศสลวงมาแลว
ทำเชนนันได้ มาในสมยนั้นยอมจะยงทำได้สะตวคขนอกมาก ทางเข้าบอม
นทใช้มากทสคในชนก่อน ๆ คอทางประศุชอบบ์เอลอซบ แต่ประศุนเข้ามา
ตงก้าแพงซนใน มีก้าแพงกนเบนชองแคบ มีทางละเพาะเดรีได้ ๔ ฤ
๕ คน เมอ ค.ศ. ๑๘๑๑ มะหมัดอะลีได้มีคำสั่งให้ซบพวกมามลูกอกจาก
บอม ครนมาถึงชองแคบน ทหารของมะหมัดอะลีได้กลุ่มรุมกนฆ่าพันพวก
มามลูกล้มตายเป็นอันมาก แต่มพวกหัวหน้ามามลูกคนหน่งรักลไม่ยอมไป
ทางชองแคบ ครนทหารไล่ตามกขม้กระโจนลงไปจากบอม ตงทนตน
ล่างฆ่าตาย แต่ตัวคนข้หาตายไม่จงได้หนีไปพันคนหน่ง ในเวลาดนั้นทาง
ยงพอใจชให้ดูทชงหัวหน้ามามลูกนนั้นโจนจากบอม ทพระนัศลาลอมลาน
บอมยงชให้ศรอยเทามาเมอเผนขนไปก่อนจะกระโจน จากลานบอมตรงน
ลงไปถึงพันคนล่างกไม่ใช้เศย เพราะฉะนนั้น ถ้ามามลูกทใดตลงไปนนั้นไม่

ตายจริงก็ต้องนับว่าเป็นโชคคหณิกหนา ในบ่อนนมโรงทหารขงบดิน ใช้เป็น
โรงที่พักกองทหารราบอังกฤษที่มาอยู่ประจำ ณ เมืองโกโร และในบ่อนนี้
มีสิ่งสำคัญอยู่อีกอย่างหนึ่ง คือบ่อนน้ำซึ่งเรียกว่าบ่อยูซุฟ ตามนามของ
สุลต่านยูซุฟเสลาหัดดีนผู้สร้างบ่อน บ่อนเป็น ๒ ตอน ลึกประมาณ ๔๒
วา และเมื่อจะสร้างบ่อนในบ่อนทรายเต็มอยู่หมด สุลต่านเสลาหัดดีน
เป็นผู้ให้ชำระให้หมดทราย และนำบ่อนจึงกลับใช้ได้อีกครั้งเท่า บ่อนพวก
ชาวอียิปต์โบราณคงเป็นผู้ขุดไว้ สุลต่านยูซุฟเป็นแต่มาแก้ไขให้ได้อย่างเดิม
เท่านั้น

ภายในเขตคบ่อนนมโบสถ์แขกอนึ่งดงามอย่างยิ่งอยู่โบสถ์หนึ่ง คือ
ที่เรียกว่าวัดมะหมัดอะลี ซึ่งมะหมัดอะลีปาชาได้เริ่มสร้าง แต่พังแล้ว
บูรณปฏิสังขรณ์ในสมัยเมื่อไฮดปาชาเป็นเจ้าอียิปต์ ค.ศ. ๑๘๕๗ การก่อสร้างใช้
ศิลาอาละบาสะเตอร์จากเขาริมเมืองเบนีสูเอฟ ซาลากลางเป็นรูปสี่เหลี่ยม
จตุรัส มีระเบียงมีเสาศิลารอบทั้ง ๔ ด้าน ในกลางมีอ่างน้ำ ทางด้าน
ตะวันตกมีหอนาฬิกา ๆ นั้น พระเจ้าหลุยส์ฟิลลิปแห่งกรุงฝรั่งเศสได้
ประทานแต่มะหมัดอะลีปาชา ตัวโบสถ์เองนั้นถ่ายแบบมาจากโบสถ์เซนต์-
โซเฟีย ณ กรุงคอนสแตนติโนเปิล เป็นรูป ๔ เหลี่ยม มีหลังคากลมเป็นยอด
ใหญ่หนึ่ง หลังกลมเล็กทั้ง ๔ ทิศ รวมเป็น ๕ ยอด ที่ผนังมะหมัดอะลี
อยู่ภายในโบสถ์ทางด้านตะวันออกเฉียงใต้ มีธรรมมาศนี้อยู่นั้น ทาง
ผนังด้านตะวันออกมีแผ่นศิลาสลักเป็นซุ้มประตู ในประตูมีอักษรแขกเขียน
กล่าคดีจากโกหฺร่าน ที่นเรียกว่า กิบบาห์ เมื่อเวลาสวดมนต์ไหว้พระต้อง
บ้ายหน้าไปทางกิบบาห์ วัดนมหมัดอะลี ๒ อัน ชวดทรงระหงงามดังกว
ที่แห่งอื่น ๆ ที่ได้เห็นในเมืองโกโร

ยังมีโบสถ์แขกในเขตต์เมืองโกโรนที่น่าดูอีกหลายแห่ง แต่ถ้าจะ
 เล่าถึงทั้งหมดก็ดูจะเปลืองที่มากนัก จึงจะได้ข้ามไปกล่าวถึงที่ฝังศพคาลิฟ
 ทั้งหลายซึ่งอยู่นอกเมืองโกโรทางด้านตะวันออก ทางไปนั้นสะดวกดี แต่
 ถนนม่นมากเหลือเกิน ที่ฝังศพนคราวิกย์เมือง แต่ไม่มีคนอยู่เท่านั้น มี
 ที่ฝังศพมากมายเหลือที่จะนับได้ พวกคาลิฟที่ฝังอยู่ในที่นั้นคือพวกสุลต่าน
 วงศ์เชอรัคมมามลุก ซึ่งได้ครองอียิปต์อยู่ตั้งแต่ ค.ศ. ๑๓๘๒ จนถึงปี ๑๕๑๗
 ในที่นั้นฝังอยู่ทั้งศพคาลิฟและศพพวกญาติวงศ์ และที่ฝังศพเคดีฟอัสไมล์
 ผู้เป็นปู่เคดีฟเดยวนก็อยู่ในที่นั้นด้วย ที่ฝังศพเหล่านี้ บางแห่งทำเป็นโรงสวด
 ตีด้วย มททำด้วยฝีมือประณีตอยู่หลายแห่ง แต่น่าเสียใจที่ปราศจาก
 ความบำรุงรักษา จึงปรักหักพังไปเสียมากแล้ว ที่ฝังศพที่เป็นอย่างงามในที่
 นั้น คือ วัดที่ฝังศพโกตเบ ซึ่งครองอียิปต์แต่ ค.ศ. ๑๔๖๘ ถึง ๑๔๙๖ ในที่นั้น
 มีลวดลายประดับด้วยศิลาชั้นเล็ก ๆ และรูปวัคกิงงามน่าดูกว่าแห่งอื่น.

(ต้นฉบับพระราชหัตถ์เลขามีเพียงเท่านั้น)

พิมพ์ที่โรงพิมพ์พระจันทร์ ท่าพระจันทร์ กรุงเทพมหานคร
นางสนธิชวรงค์ บุณยศิริพันธ์ เจ้าของ คุศิมพ์ มิใช่ชดท ๒๕๑๗